อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นางภูมิ์วิธีพิทักษ์ (ผิว โสมะบุตร)

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวรวิหาร

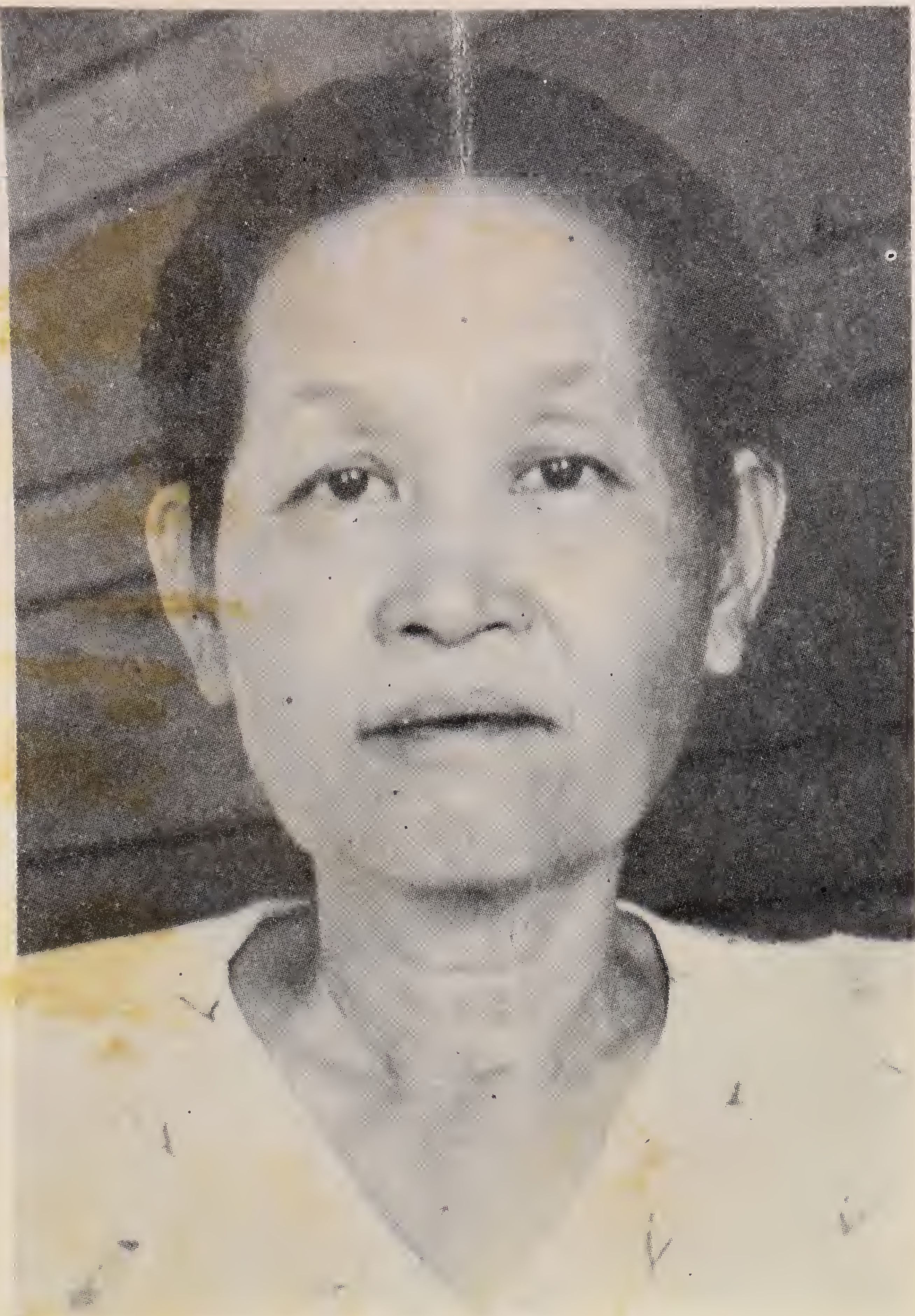
๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๔

อนุสรณ์
ในงานฌาปนกิจศพ
นางภูมิ์วิธีพิทักษ์ (ผิว โสมะบุตร)

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวรวิหาร

๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๔

นางภูมิวิธีพิทักษ์ (ผิว โสมะบุตร)

ชาตะ พ.ศ. ๒๔๓๗

มรณะ พ.ศ. ๒๕๑๔

ประวัติ

นางภูมิ์ วิธีพิทักษ์

(ผิว โสมะบุตร)

คุณแม่ผิว โสมะบุตร เป็นบุตรี นายพิน นางอ่อน ศรีนาค เกิดวันพุธ ปีมะแม ณ ตำบลบางไผ่ใหญ่ จังหวัดนนทบุรี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๔ คน ถึงแก่กรรมหมดแล้ว

คุณแม่สมรสกับหลวงภูมิ์ วิธีพิทักษ์ (หวน โสมะบุตร) มีบุตรธิดา ๑๑ คน ที่ยังมีชีวิตอยู่ ๓ คน คือ.–

นายวินัย โสมะบุตร

นางผ่องสิริ เกตุสุวรรณ

นายสุระ โสมะบุตร

คุณแม่ถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดบวม และเป็นแผลในลำไส้ เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๑๔ รวมอายุได้ ๗๗ ปี

เรื่องนี้ต่อจากเล่มใหญ่

ยามเย็นใกล้ค่ำ ขณะที่พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับอยู่ในพระราชนิเวศน์ ทรงสดับเสียงร้องไห้โอดครวญของหญิงผู้หนึ่ง ดังอยู่นอกกำแพงพระราชวังของพระองค์ ทรงสงสัยว่าหญิงนั้นจะมีทุกข์ร้อนประการใด จึงรับสั่งให้ราชบุรุษออกไปถามเพื่อทรงทราบว่าหญิงผู้นี้ร้องไห้ด้วยเหตุใด

ชั่วครู่ราชบุรุษก็กลับมาเฝ้า กราบทูลว่า "ขอเดชะหญิงผู้นั้นร้องไห้เพราะต้องการเครื่องปกปิดกาย พระพุทธเจ้าข้า"

ท้าวเธอทรงสดับรับก็สั่งให้เจ้าหน้าที่นำผ้านุ่งไปพระราชทาน แต่ว่าไม่ช้า เจ้าหน้าผู้นั้นก็กลับมาเฝ้า และกราบทูลว่า "ขอเดชะ ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระพุทธเจ้านำผ้าที่พระราชทาน

ไปให้แก่สตรีนั้นแล้ว นางไม่ปรารถนา กลับตอบว่าผ้านุ่งสำหรับปิดกายนั้นนางมีแล้ว นางต้องการเครื่องปกปิดกายอย่างอื่นพระพุทธเจ้าข้า"

พระราชาปเสนทิโกศลทรงสงสัย ใคร่จะทราบความโดยละเอียด จึงรับสั่งให้ไปนำหญิงนั้นมาเฝ้าเพื่อทรงซักถาม

ครั้นเมื่อหญิงนั้นเข้ามาถวายบังคมแล้วหมอบอยู่ จึงตรัสถามว่า "เจ้ามาร้องให้ใคร่ได้เครื่องปกปิดกาย ข้าจึงให้เขาเอาผ้านุ่งไปให้ แต่เจ้ากลับไม่รับ ข้าจึงสงสัยว่าเจ้าจะปรารถนาสิ่งใด สำหรับไว้ปิดร่างเจ้า"

หญิงผู้นั้น จึงกราบทูลต่อท้าวเธอว่า "ขอเดชะข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ คำโบราณท่านสอนไว้ดังที่หม่อมฉันจะกราบทูลถวายต่อไป

พระพุทธเจ้าข้า ความที่หม่อมฉันจำได้นั้น มีปรากฏว่า

นคฺคา นที อโนทกา

แม่น้ำอันหาน้ำไม่ได้ คือไม่มีน้ำที่ไหลขึ้นและไหลลงเช่นนี้ ย่อมถือว่าเป็นแม่น้ำเปล่า ปราศจากน้ำ"

นคฺคํ รฏฺฐํ อราชิกํ

"แว่นแคว้นคือเมืองที่เปล่าปราศจากขัตติยะราชปกครองเป็นประมุข เช่นนี้ย่อมชื่อว่าเมืองร้าง เปล่าปราศจากพระราชาธิบดี"

อิตฺถีปิ วิธวา นคฺคา ยสฺสาปิ ทสภาตโร

"หญิงใด ถึงจะมีพี่ชายตั้ง 10 คน แต่ว่าถ้าเป็นหญิงหม้ายเสียแล้ว ก็ชื่อว่าเป็นหญิงเปลือยเปล่า"

พระพุทธเจ้าข้า หม่อมฉันจดจำคำคติอันโบราณสั่งสอนไว้แม่นยำฉะนี้

บัดนี้ หม่อมฉันเป็นหญิงเปลือยด้วยไร้คู่ จึงคร่ำครวญมาเฝ้า เพื่อขอพระบารมีปกเกล้าได้ทรงประทานเครื่องปกปิดอย่าให้หม่อมฉันต้องเปลือยเปล่าต่อไปอีก ดังที่โบราณบัณฑิตติเตียนไว้เลยพระพุทธเจ้า"

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงพอพระทัยในคำกล่าวอันฉลาดของหญิงนั้น จึงรับสั่งกะนางว่า

"เออ ข้าพอใจตามที่เจ้ากล่าวอ้าง เมื่อเจ้าไม่ประสงค์เป็นหญิงเปลือยเพราะปราศจากคู่ อยากจะได้ผัวข้าก็ช่วยหาให้เจ้าปรารถนาจะได้ชายเช่นไรเล่า ? นางผู้ฉลาด"

"ขอเดชะ ข้าแต่สมมติเทพ อันสามีนั้นหม่อมฉันมี แล้วแต่บัดนี้ต้องหาว่าเป็นนักโทษ เพราะเจ้าหน้าที่จับกุมตัวมาเมื่อเช้า หม่อมฉันมิปรารถนาชายอื่นเป็นสามีอีกพระพุทธเจ้าข้า"

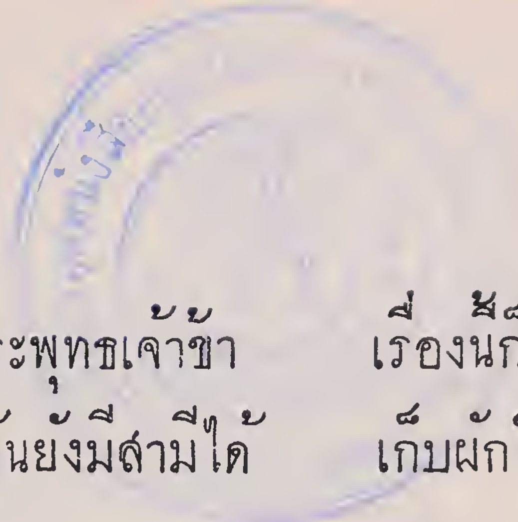
ตรัสซักนางว่า "อันชาย 3 คน ที่เขาจับมานี้เป็นอะไรกับเจ้า" ทูลตอบว่า "ข้าแต่สมมติเทพ ชายทั้ง 3 นี้ ผู้หนึ่งเป็นสามีของหม่อมฉัน อีกผู้หนึ่งเป็นพี่ชายร่วมบิดามารดาเดียวกัน ส่วนชายที่ยังเยาว์วัยนั้นเป็นบุตรชาย พระพุทธเจ้าข้า"

รับสั่งว่า "นังตัวดี เอาเถิดชาย 3 คนที่ต้องโทษนี้ ข้ายอมให้เจ้าเลือกเอาคนหนึ่ง โดยจะยกโทษให้แก่มัน เจ้าจะเลือกเอาผัวหรือลูก หรือพี่ก็ได้ ตามแต่ใจเจ้า ข้าอนุญาตให้ตามพอใจ"

หญิงนั้นบังคมท้าวเธออีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงทูลว่า

"ขอเดชะ เป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า หม่อมฉันขอเลือกเอาพี่ชาย

พระพุทธเจ้าข้า สามีนั้นไม่ยากเลยที่หม่อมฉันจะหาใหม่ หากแต่งตัวผัดหน้าทาแป้งให้สดใส ก็คร้านที่ผู้ชายจะรุมตอมเพราะบุรุษในนครมีมากมายสุดจักเลือก

ส่วนบุตรเล่า พระพุทธเจ้าข้า เรื่องนี้กลับมีลำ-บากจะมียากอะไรในเมื่อหม่อมฉันยังมีสามีได้ เก็บผักใส่ชายพกเสียอีกยังยากกว่า

แต่ว่าพี่ชายนั้น หม่อมฉันปรารถนา เพราะสุดปัญญาที่จักมีอีกได้แล้ว โดยบิดามารดาของหม่อมฉันล่วงลับจนหมดสิ้น จะหาใครในธรณินทร์มาเป็นพี่ผู้ร่วมอุทรมารดาเดียวกันอีกไม่ได้เลย

ด้วยเหตุนี้ ในคนโทษทั้ง 3 ซึ่งทรงพระกรุณาให้หม่อมฉันเลือกเอาคนหนึ่งเพื่อให้พ้นโทษไป หม่อมฉันขอเลือกเอาพี่ชาย ขอได้โปรดพระราชทานตามที่กราบทูลถวายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสดับ พอพระทัยในโวหารอันฉลาดของหญิงนั้น จึงทรงพระสรวล และตบพระหัตถ์สนั่นลั่นรับสั่งกะนางว่า

"เอาเถิด เจ้าฉลาดพูด ข้าเลื่อมใสข้าจะยกโทษให้แก่พี่เจ้าคนเดียว เดี๋ยวเจ้าก็จะเลี้ยวแล่นขอลูกกะผัวอีกขี้เกียจฟังเจ้าพรรณนาข้ายอมยกให้หมดทั้ง 3 คน เพราะต้องการ

บูชาน้ำใจเจ้า ซึ่งซื่อสัตย์รักพี่รักน้องสมกับที่ร่วมท้องเดียวกันมา”

รับสั่งจบทรงบังคับราชบุรุษให้ไปปล่อยตัวคนทั้ง 3 ซึ่งคุมขังไว้ ให้พ้นโทษเป็นอิสสระไป

เป็นอันว่า ชายทั้ง 3 ได้รอดภัย พ้นอันตราย เพราะอาศัยสตรีผู้ฉลาดนั้นเพียงคนเดียว

เรื่องนี้ถอดความมาจาก อุจจังกชาดก เอกนิบาต มัชฌิมปัณณาสก์ สิ้นสุดเนื้อเรื่องแต่เพียงเท่านี้

□ □ □

เรื่องนี้ ขอสรุปลง โดยอัญเชิญพระราชนิพนธ์บทหนึ่ง ของล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ 6 มาเป็นคติของเรื่องว่า

“เป็นพี่น้องต้องสนิทสิเนหา

จะนิยมผู้อื่นกว่าได้อย่างไร”

เรื่อง

"ผู้กลับใจ"

สมมุติว่ามีพระนครคือเมือง ๆ หนึ่ง ซึ่งปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย พระราชาแห่งนครนั้นมีอำมาตย์ผู้ใกล้ชิดคู่พระทัยเป็นที่ปรึกษา ราชการแผ่นดินอยู่ 2 คน อำมาตย์หนึ่งเป็นผู้สุจริต ตั้งใจปฏิบัติราชกิจด้วยความซื่อสัตย์ และ พยายาม แนะนำข้อราชการ สนองพระเดช พระคุณ พระราชาในทางที่ชอบ เพื่อให้บังเกิดผลดีแก่แว่นแคว้นบ้านเมือง ส่วนอำมาตย์อีกผู้หนึ่งเป็นผู้ทุจริต ปฏิบัติราชกิจ โดยขาดความซื่อสัตย์ ทั้งแนะนำน้อม พระทัย ให้พระราชาหมุนไป ในทางที่ผิดเสื่อมเสียตลอดเวลา

ในอำมาตย์ ทั้ง 2 คนนี้ ท่านผู้อ่าน โปรดพิจารณาดูว่า พระราชาควรจะทรงเชื่อถือไว้วางพระทัยผู้ใด ?

แน่นอนเหลือเกิน อำมาตย์ผู้สุจริตนั้นแหละที่พระราชาควรจะทรงเชื่อถือ ไว้วางพระทัย เพราะมีประโยชน์ต่อพระองค์และพระราชอาณาจักร อย่างแท้จริง ส่วนอำมาตย์ผู้ทุจริต นั้นควรกำจัดให้พ้นไปเสียจากพระนคร ไม่ควรจะให้เข้าใกล้ เพราะประพฤติเป็นภัยและก่อความเดือดร้อน ให้เกิดแก่พระราชาและประเทศชาติอย่างร้ายแรง ข้อนี้มีอุปมาฉันใด

คนทุกคนก็เช่นกัน เพราะแต่ละคนล้วนเป็นพระราชา โดยมีเมืองปกครองคนละเมือง ๆ ทั่วกัน ซึ่งมีอธิบายดังนี้

"**อันร่างกายชายหญิงทั้งหลายนี้** เปรียบเสมือนเป็นนคร คือเมือง เรื่องการเอาร่างกายของคนเปรียบว่าเป็นเมืองนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงเปรียบเอาไว้ ดังมีพระบาลีบทหนึ่งรับรองไว้ว่า

"**อฏฺฐีนํ นครํ กตํ มํสโลหิตเลปนํ**"

แปลว่า "สรีระคือร่างกายนี้ อันกรรมสร้างให้เป็นเมืองของกระดูกทั้งหลายซึ่งมีเนื้อและเลือดเป็นเครื่องฉาบทา" ดังนี้เป็นต้น

เมือง คือร่างกายของคนนี้ มีพระราชาอยู่ภายในเป็นผู้ปกครองเช่นเดียวกับเมืองภายนอกอื่น ๆ ทั่วไป ซึ่งพระราชาผู้มีอำนาจเต็มที่แห่งกายนคร คือ เมืองร่างกายได้แก่จิตนั่นเอง

จิตคือใจนี้ มี หน้าที่ นึก, คิด, และสั่งบัญชางานให อวัยวะต่าง ๆ อันเป็นส่วนประกอบของกายนครเป็นไปตามบัญชาทุกประการ ฉะนั้น จิตจึงเป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครองกาย ตรงกับคำโบราณที่ว่า

"ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว

และตรงกับภาษิตบทหนึ่งว่า

"มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา"

แปลว่า "ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นประธาน"

อันพระราชาคือจิตนี้ มีอำมาตย์อยู่ 2 นายด้วยกัน เป็นอำมาตย์สุจริต 1 อำมาตย์ทุจริต 1

อำมาตย์ทั้ง 2 นี้ ได้แก่ "เจตสิก" คือ อารมณ์ที่เกิดปรุงแต่งจิตให้ ดี และให้ชั่ว อันแยกออกเป็นโสภณเจตสิก เครื่องปรุงแต่ง จิตให้ ดี เป็นกุศล 1 เป็นอกุศลเจตสิก เครื่องปรุงแต่ง จิต

ให้ชั่วเป็นอกุศล 1

โสภณเจตสิก ซึ่งปรุงแต่งจิตให้ดี เป็นกุศลนั้น เหมือนอำมาตย์ผู้สุจริต เพราะถ้าจิตน้อมไปในทางที่ชอบ จะพูดอะไรออกมา ก็เป็นวาจาที่ดี ไม่ทุจริต จะทำอะไร ก็เป็นการงานที่บริสุทธิ์ ไม่เป็นผลร้ายแก่ตนเอง และ ผู้อื่น เป็นไปในคุณ-ธรรมความดี อันให้เกิดความเจริญฝ่ายเดียว

อกุศลเจตสิก ซึ่งปรุงแต่งจิตให้ชั่วเป็นอกุศลนั้น เหมือนอำมาตย์ผู้ทุจริต ซึ่งคอยชักนำให้จิตน้อมนิยม ในความชั่วช้าเลวทราม อันเป็นอกุศลสารพัดอย่างบุคคลผู้มีใจตกอยู่ในอำนาจ อกุศลแล้ว จะพูด, จะทำ ย่อมเป็นไปในความทุจริตทุกประการ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ดุจพระราชาผู้ปกครองบ้านเมือง หลงเชื่อคำยุยงของอำมาตย์ผู้ทุจริต จนกระทั่งปฏิบัติราชกิจ ด้วยความไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดความระส่ำระส่าย เดือดร้อนต่อพระราชอาณาเขต และมวลชนผู้อยู่ใต้ปกครอง

ของพระองค์นั้น

ท่านที่รัก คนทุกคนไม่ต้องการเป็นคนชั่ว และความจริงนั้น คนไม่ชั่ว กิเลสที่ครอบงำใจให้ตกอยู่ในอำนาจของมันต่างหาก ที่ชั่วร้าย เพราะเป็นเครื่องทำลายความดีของคนจนหมดสิ้น ผู้ที่รักตัวและยังปรารถนาความเจริญแก่ตนเองจึงควรจะต้องหมั่นพิจารณาดูว่า ขณะนี้ตัวของตัวกำลังถูกอำมาตย์สุจริตหรือทุจริตชักจูงใจ ถ้าหมั่นพิจารณาเนือง ๆ ก็จะเกิดสำนึกตนได้ และเมื่อสำนึกตนจนรู้ว่ากำลังถูกความชั่วชักนำไปในทางเสื่อม จะได้กลับใจของตนจากความชั่วต่าง ๆ นั้นเสียและหมุนจิตไปสู่ความดีต่อไปคล้ายกับพระราชาผู้ขับไล่อำมาตย์ทุจริต ออกไปจนพ้นจากพระราชอาณาเขต แล้วเชื่อฟังแก่อำมาตย์ผู้สุจริตเท่านั้น เรื่องการกลับใจของตนจากชั่วมาทางดีนั้น คนแต่ครั้งก่อนก็เคยปฏิบัติได้ แม้แต่แรกเขาจะเป็นผู้เหี้ยมโหดประพฤติหยาบช้าทารุณที่สุด อันถูกมหาชนสาปแช่งประณามอย่างร้ายกาจทั่วทุกทิศ ครั้นเมื่อเขารู้สึกตัวกลับใจเขาได้ จึงกลับได้รับยกย่องสรรเสริญจากผู้ที่เคยติ-

เตียนนั้นว่าเป็นคนดีที่สุด ดุจเรื่องดังจะยกมาเล่าต่อไป
ษ
น

★ ☆

เรื่องนี้ เกิดขึ้น ณ พระนครสาวัตถี แคว้นโกศล ในสมัยพุทธกาล คือพระพุทธองค์ยังมีพระชนมายุอยู่

เวลาดึกสงัดของราตรีหนึ่ง ทั่วพระนครสาวัตถี ถูกปกคลุมมืดมิดด้วยเมฆฝนเบื้องบน เสียงกระหึ่มของสายฟ้าคำรามเป็นระยะ ๆ แสดงว่าฝนจะตกหนักในเวลาไม่ช้า ทุกเรือนชานบ้านช่องต่างปิดประตูหน้าต่างเงียบสงัด ผู้คนทั้งหลายหลับอย่างเป็นสุขเพราะอากาศเย็นสบาย แต่ยังมีอีกบ้านหนึ่งซึ่งดูเหมือนจะเป็นเพียงบ้านเดียวแท้ ๆซึ่งตั้งอยู่ ณ สถานที่ไม่ไกลจากกำแพงพระราชวังนัก มีแสงไฟลอดออกมาภายนอกอย่างสว่างไสวเห็นผู้คนภายในบ้านนั้นเดินขวักไขว่ไปมาตลอดเวลา คล้ายกับว่ามีงานสำคัญ ซึ่งจะต้องทำแข่งกับพายุที่พัดจัดและสายฝนอันจะตกลงมาภายในเวลาไม่ช้าฉะนี้

ครู่ใหญ่ เมฆฝนซึ่งตั้งเค้าอยู่นานแล้วก็สลายตัวเป็นเม็ดฝนตกลงมาอย่างหนัก ฟ้าแลบแปลบปลาบประสานกับเสียงพายุซึ่งพัดแรงจัดอย่างน่ากลัว ก่อให้ความหนาวเย็นเป็นที่สุด อากาศเช่นนี้ น่าที่ทุกคนจะกระชับผ้าห่มให้แน่นตัว เพื่อความสุขด้วยการนอนเสียนี่กระไร แต่ภายในบ้านข้างประตู

พระราชวังหลังนั้นยังสว่างไสวด้วยแสงไฟเช่นเดิม และดูเหมือนว่าทุก ๆ คนในบ้านต่างพลุกพล่านเสียยิ่งกว่าก่อนฝนตกอีก

บ้านหลังนี้ เป็นบ้านของปุโรหิตผู้หนึ่ง ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ที่ทุกคนในบ้านวุ่นวายทั่วกันในคืนนั้น เพราะภรรยาของปุโรหิตผู้มีครรภ์แก่เจ็บท้องแสดงว่าจะคลอดบุตรการคลอดบุตรของนางครั้งนี้เป็นครั้งแรก ฉะนั้น ญาติทั้งสองฝ่ายจึงมาชุลมุนช่วยเหลือกันมากมาย ผู้คนในบ้านก็พลอยวุ่นวายไปด้วยทั่วถ้วนกัน

ฝนก็ตกหนัก เสียงของ **นางมันตานี** ภรรยาปุโรหิตผู้ร้องครวญคราง ด้วยความเจ็บปวดดังลอดออกมาจากห้องคลอดเป็นระยะ ๆ ปุโรหิตเดินไป ๆ มา ๆ นั่งไม่ติดที่ ความคิดสับสนหลายอย่าง สงสารภรรยาด้วย คิดถึงลูกที่จะเกิดมาไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายด้วย เป็นห่วงเกรงว่าภรรยาและบุตรจะเป็นอันตรายด้วย จะช่วยอะไรเขาบ้างก็ไม่ถนัดเก้ ๆ กัง ๆ เดินไปด้านโน้นด้านนี้ ทั้งดีใจว่าจะได้เป็นพ่อคน ทั้งว้าวุ่นใจเพราะห่วงอยู่ตลอดเวลา ความรู้สึกของชายผู้ใกล้จะได้บุตรคนแรกมักเป็นเช่นนี้

ต่อมาครู่ใหญ่ ฝนค่อย ๆ ซาลง จนหายขาดไปในที่สุด ท้องฟ้าแจ่มใสปราศจากเมฆหมอก เพราะลมแรงพัดผ่านไปจนหมดสิ้น ดวงดาวต่าง ๆ ปรากฏบนท้องฟ้าเห็นได้อย่างชัดเจน ปุโรหิตยืนเหม่อที่ช่องหน้าต่าง หันหน้ามองไปทางด้านพระราชวัง ทันใดนั้น พลันปรากฏมีเหตุอันน่าอัศจรรย์เกิดขึ้นคือเป็นแสงคล้ายรัศมีเพลิงลุกโพลงขึ้นทางพระราชวัง และบริเวณทั่วไปทั้งสี่ทิศ แม้แต่อาวุธที่มีอยู่ภายในบ้านของปุโรหิตก็เกิดประกายแสงขึ้นเช่นกัน แต่เป็นเพียงแวบเดียวเท่านั้นก็สงบลง ปุโรหิตตกตะลึงอยู่ชั่วครู่ พลันหูก็ได้ยินเสียงร้องของทารกในขณะนั้นพอดี แสดงว่านางมันตานีคลอดบุตรแล้ว จึงเงยหน้ามองขึ้นไปบนท้องฟ้า คะเนเวลาว่าพ้นเที่ยงคืนไปได้เพียงเล็กน้อย กำหนดเวลาว่าเป็นยามโจรฤกษ์ เสียงผู้คนทั้งหลายพูดกันอื้ออึงว่าเด็กที่ครอดมานั้นเป็นชายแข็งแรงดี พ้นอันตรายทั้งแม่ทั้งลูก แต่ขณะที่ทุกคนมีสีหน้าและแสดงกิริยาว่ายินดีอยู่นั้น ปุโรหิตเดินกลับเข้ามาในห้องด้วยใบหน้าอันเศร้าหมอง หันมองบุตรที่แรกเกิดซึ่งญาติผู้หนึ่งอุ้มออกมาให้ชมด้วยความรักอย่างสุดแสน พร้อมกับถอนใจใหญ่ คล้ายกับว่ามีทุกข์หนักเต็มประดา

ไม่พูดจาประการใดกับใคร ๆ แม้แต่คำเดียว เดินเลยเข้าไปเยี่ยมภรรยาในห้องคลอด ยืนที่ใกล้ด้านศีรษะของนางแล้วยกมือลูบศีรษะภรรยาที่รักเบา ๆ ครู่หนึ่ง จึงหันหลบเดินไปสู่ห้องของตนทิ้งความงุนงง ให้เกิดเป็นความสงสัยแก่ผู้ที่ได้พบเห็นทั่วกันทั้งสิ้น

ณ วันรุ่งขึ้นเวลาเช้า พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จจากที่บรรทม ทรงชำระพระวรกายแล้วประทับบนพระแท่นที่ สีพระพักตร์ของพระองค์มีลักษณะให้ประจักษ์ว่า ไม่ได้ทรงบรรทมหลับเลย ขณะที่ทรงลำดับเรื่องราวอันเป็นเหตุให้ไม่ได้บรรธมพลันปรากฏร่างของปุโลหิต มาหมอบเฝ้าอยู่ใกล้ รู้สึกดีพระทัยเพราะทรงประสงค์จะได้พบ ฉะนั้น จึงดำรัสถามว่า

"ท่านอาจารย์ เมื่อคืนนี้เกิดเหตุอะไรขึ้น ทราบบ้างไหม ? ฉันตกใจนอนไม่หลับเลยตลอดทั้งคืน"

"เหตุที่เกิดเป็นอย่างไรพระพุทธเจ้าข้า" ปุโรหิตทูลถาม

"เมื่อคืนนี้ฉันคะเนว่าสักเที่ยงคืนเศษ กำลังเคลิ้ม ๆ จะหลับอยู่ทีเดียว มีเหตุอัศจรรย์ทำให้ต้องตกใจ เลยนอนไม่

หลับทั้งคืน เพราะบรรดาอาวุธต่าง ๆ สั่นระรัวกระทบกันเอง คล้ายมีคนมาแกว่งไกว แม้แต่พระแสงขรรค์คู่มือฉัน ก็มีรัศมีโพลงขึ้นเฉย ๆ คล้ายกับไปลุกขึ้น แต่แวบเดียวก็สงบไป ฉันตกใจเหลือเกิน และสงสัยว่า เรื่องที่เกิดขึ้นนี้ จะเป็นนิมิตรดีหรือร้ายประการใด เลยนอนไม่หลับ ตั้งใจว่าจะคอยถามท่านอาจารย์ตอนเช้านี้แหละ พอดีนั่งคิดอยู่ท่านอาจารย์ก็เข้ามาทันใจดีเหลือเกิน ช่วยพยากรณ์ให้ฉันหายสงสัยทีเถอะ”

ปุโรหิตก้มหน้านิ่งอยู่ครู่หนึ่ง นึกแล้วว่าจะต้องทรงถามในเรื่องนี้ อ้าปากจะทูลแต่เสียงไม่มีออกมาจากลำคอ สุดท้ายก็ข่มใจตนให้เป็นปกติแล้วทูลว่า

“ขอเดชะ เมื่อคืนนี้ภรรยา ของหม่อมฉันคลอดบุตรพระพุทธเจ้าข้า”

“อ้อ คลอดแล้วหรือ เป็นผู้หญิงหรือผู้ชายล่ะ แล้วฉันไม่เห็นว่าจะเกี่ยวกับเรื่องเหตุของเมื่อคืนที่ฉันถามเลย”

“เรื่องนี้เกี่ยวพันพระพุทธเจ้าข้า หม่อมฉันตรวจดูตามฤกษ์ที่บุตรชายคลอดแล้ว ปรากฏว่าทารกนี้เกิดในยามโจรฤกษ์ จึงเป็นเหตุอาเภทให้อาวุธต่าง ๆ กระทบกันและลุกโพลงขึ้นมา

ข้อนี้ หมายความว่า ต่อไปจะต้องปราบเขาโดยใช้อาวุธและกำลังทหารอย่างมาก พระพุทธเจ้าข้า" ปุโรหิตตอบแล้วก้มหน้านิ่งเพื่อฟังพระดำรัสต่อไป

"หมายความว่า ลูกชายของท่านอาจารย์นี้ ต่อไปจะเป็นโจรร้ายหรือ ?" ทรงซัก

พระพุทธเจ้าข้า ลูกของหม่อมฉันผู้นี้ ต่อไปจะเป็นโจร"

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสดับรู้สึกประหลาดพระทัย จึงทรงซักปุโลหิตต่อไปว่า "มันจะเป็นโจรธรรมดาหรือโจรราชสมบัติ แล้วจะแก้ไขได้อย่างไรบ้าง ท่านอาจารย์"

"โจรธรรมดาเท่านั้นพระพุทธเจ้าข้า แต่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่มหาชนอย่างมากมาย ส่วนวิธีแก้ไขนั้นหม่อมฉันได้เตรียมไว้แล้ว ดังจะทูลถวายเพื่อทรงจัดการต่อไปคือหม่อมฉันขอถวายเด็กคนนี้แก่พระองค์ แม้เขาจะเป็นเลือดเนื้อและบุตรคนแรกของหม่อมฉันก็จริง แต่ต่อไปภายหน้าเขาจะเป็นโจรก่อการร้ายให้ผู้คนต้องเดือดร้อนอย่างมาก ฉะนั้นขอได้โปรดประหารเสียในยามที่เขายังเยาว์วัยอยู่ทั้งนี้ เพื่อเป็นการตัดไฟแต่ต้นลม

พระพุทธเจ้าข้า" ปุโรหิตทูลด้วยเสียงอันแจ่มใสชัดเจนแสดงการกล่าวด้วยตั้งใจจริง

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงส่ายพระพักตร์ แสดงว่าไม่ทรงเห็นชอบด้วย แล้วรับสั่งว่า

"ท่านอาจารย์ เป็นผู้ใหญ่นั้น จะยกย่องหรือลงโทษคนในเมื่อความดีหรือความชั่วของเขายังไม่ปรากฏ เป็นวิธีที่ไม่ถูก เด็กลูกท่านอาจารย์มันยังไม่รู้เดียงสาอะไร ฉันไม่เชื่อว่ามันจะเป็นโจร ถึงแม้มันจะเป็นโจรต่อไป ก็ต้องถูกเจ้าหน้าที่ทำการปราบปรามตามเรื่อง

แต่ว่าท่านอาจารย์พึงเลี้ยงดูอบรมเขาให้ดีเสียแต่ยามเยาว์ พื้นเพกำเนิดเขาดีแต่เดิมแล้ว ฉันเข้าใจว่าจะกลายเป็นคนชั่วได้ยาก ที่ท่านอาจารย์ให้ฉันสั่งฆ่าเด็กคนนี้ฉันทำไม่ได้เพราะไม่แน่นักว่าคนเกิดในฤกษ์โจรจะต้องเป็นโจรทุกรายไป แล้วที่ผู้เกิดในราชาฤกษ์เล่า ทำไมจึงไม่ได้เป็นกษัตริย์ทุกคนบ้าง ? ท่านอาจารย์จงเลี้ยงดูลูกของท่านให้ดีตามที่ฉันแนะนำเถิด" รับสั่งแล้ว ทรงสนทนากับปุโลหิตอีกชั่วระยะเวลาหนึ่ง จึงทรงอนุญาตให้ปุโรหิต ออกจากที่เฝ้าไปได้

ปุโรหิตเดินออกจากที่เฝ้า เดินกลับบ้านด้วยความเบิกบานใจหายทุกข์ ใครบ้างเล่าที่เป็นเช่นปุโรหิตผู้นี้จะไม่ทุกข์ในเมื่อรู้อยู่ว่าลูกของตนต่อไป จะเป็นโจร และถ้าขืนปิดเนื้อความไว้ทั้งๆที่ตนเป็นผู้มีหน้าที่ตรวจตราฤกษ์ยามและรู้ชัด ไฉนเลยจะไม่ถูกครหาจากคนทั่วไป ดังนั้น เมื่อพระราชาทรงให้อภัยไม่ถือโทษต่อบุตรน้อยของตน จึงปลื้มใจ เดินกลับมาสู่บ้านด้วยความรู้สึกอันแตกต่างจากเดินไปเช้าเฝ้า

ครั้นเมื่อมาถึงบ้านแล้วเขาจึงแจ้งเรื่องราวทั้งหมดให้ภรรยาตนทราบ ต่อมาอีกไม่กี่วัน เมื่อถึงคราวจะตั้งชื่อบุตรตน จึงต้องการหานามอันเป็นมงคล และเป็นเครื่องสกิดใจให้บุตรชายได้ระลึกถึงชื่อไว้จะได้ไม่ทำชั่ว ดังนั้น จึงพร้อมกันตั้งนามบุตรชายตนว่า "**อหิงสกะกุมาร**" แปลว่า "ผู้ไม่ประทุษร้ายใคร" ด้วยหมายใจจะได้ชื่อนี้เป็นเครื่องเตือนสติแก่บุตรตนในภายหน้าต่อไป แล้วจึงได้จัดหาพี่เลี้ยง นางนมซึ่งเลือกคัดเอาแต่ผู้มีนิสัยดี รูปร่างงดงาม มาเลี้ยงดูบุตรตนครั้นเมื่ออหิงสกะกุมารเจริญวัยรู้เดียงสา ก็อบรมสั่งสอนกล่อมเกลาให้เขาเป็นเด็กรู้จักผิดชอบชั่วดีและไม่ให้ประพฤติตัวทางเกเรหรือรังแกผู้อื่นอหิงสกะกุมารจึงเป็นเด็ก

ที่มีนิสัย อ่อนน้อม รู้ผิดรู้ถูก และเกลียดการเบียดเบียนประทุษร้ายต่อผู้อื่น เพราะเชื่อถือตามโอวาทของบิดามารดา จนปุโรหิตและนางมันตานีมีความชื่นใจคลายวิตกว่า บุตรของตนจงจะไม่เป็นโจรไปได้ในภายหน้า เพราะมีนิสัยและกิริยาเรียบร้อยดีแต่น้อยมา

จำเนียรกาลต่อมาจากนั้นได้ประมาณ 15 ปีเศษ อหิงสกะกุมารเจริญเติบโตรุ่นหนุ่ม ได้ศึกษาวิชาไตรเภทวิทยาตามประเพณีพราหมณ์จากปุโรหิตผู้เป็นบิดาพอมีความรู้ แต่ยังไม่เจนจบนัก เพราะปุโรหิตพิจารณาเห็นว่าเป็นวิชาที่ไม่ถูกกับอัธยาศัยของบุตรตน จึงไม่ฝืนใจให้เขาเรียนพ่อ–แม่–ลูกทั้งสามอยู่ร่วมกันด้วยความสุขตามสภาพ ปุโรหิตและนางมันตานีมีบุตรเพียงคนเดียว คือ อหิงสกะเท่านั้นเอง เขาจึงเป็นที่รักของท่านทั้งสองดุจดวงตาและดวงใจ ไม่มีอะไรอีกแล้วที่พ่อแม่จะรักยิ่งกว่าลูก และถ้าลูกนั้นเป็นลูกที่อยู่ในโอวาทของพ่อแม่ด้วย ยิ่งเพิ่มให้ทุ่มเทความรักให้ยิ่งกว่าชีวิตจิตใจอหิงสกะกุมารเติบโตขึ้นมาโดยไม่มีเค้าเลยที่จะแสดงให้เห็นว่าเขาจะเป็นโจรไปได้ตามคำทำนาย

ของพ่อ เพราะความประพฤติและนิสสัยของเขา ส่อให้เห็นว่าเป็นคนดีที่สุด บิดามารดาทั้งสองก็คลายความหนักใจปุโรหิตเองกลับนึกติเตียนตำราพยากรณ์ซึ่งตนศึกษามาจากอาจารย์ว่า การทำนายคนผู้เกิดในฤกษ์ต่าง ๆ นั้นคงจะไม่แน่ทุกรายไป

ต่อมา สองสามีภรรยาปรึกษากันถึงเรื่องบุตรว่า ควรจะให้เขาได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างกว้างขวาง มีความรู้จนพอเป็นที่พึ่งของเขาต่อไปได้เพราะบิดามารดานั้นไม่สามารถอยู่เป็นที่พึ่งแก่ลูกจนตลอดไป หรือทรัพย์สมบัติทั้งหลายก็เช่นกัน คนมีวิชาความรู้เท่านั้น จึงจะแสวงหาทรัพย์ได้โดยไม่ยาก ดังคำว่า "มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน" ผู้ใดที่ไร้วิชาความรู้อย่าว่าแต่จะหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่มเติมเลยแม้แต่มรดกเก่าซึ่งพ่อแม่หาไว้ให้ก็ไม่สามารถรักษาได้จึงตกลงจะส่งอหิงสกะกุมารไปศึกษา ณเมืองตักกศิลา ซึ่งเป็นเมืองที่เจริญด้วยการศึกษาวิชาทุกแขนงในสมัยนั้น แม้แต่จะรักลูก จะคิดถึงลูกก็จำเป็นจำใจต้องส่งไป เพื่อให้ลูกจากไปด้วยการกลับมาอย่างมีความรู้ ดีกว่าให้อยู่ร่วมกับพ่อแม่ด้วยความโง่ เมื่อปรึกษาตกลงแล้วจึงเรียกอหิงสกะกุมารมาชี้แจงให้ฟังจนเขาเข้าใจและรับปากกับท่านทั้งสองว่า จะตั้งใจไปศึกษาเล่าเรียนให้

สมกับที่พ่อแม่ปรารถนา ท่านทั้งสองปลื้มใจ จึงกำหนดวันเพื่อ ให้บุตรของตนเดินทางไปสู่เมืองตักกสิลาต่อไป

ครั้นถึงวันกำหนดว่า รุ่งขึ้นที่อหิงสกะจะเดินทางออกจากบ้านเพื่อไปสู่ตักกสิลานคร ตามความเห็นชอบของท่านผู้บังเกิดเกล้าทั้งสอง ค่ำวันนั้น ปุโรหิตผู้เป็นพ่อเรียกบุตรชายของตนเข้าไปสอนด้วยความเป็นห่วงและหวังดีแก่บุตรของตนเป็นที่พึ่ง สอนทั้งเรื่องการให้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ตั้งใจอย่างไรจึงจะเรียนได้ดีสมกับที่ปรารถนานั้น ท่านก็อธิบายให้ โดยละเอียดดุจดังนิพนธ์ซึ่งโบราณาจารย์ได้ประพันธ์ไว้บทหนึ่งว่า.

"เริ่มเรียนให้เร่งรู้ ทั้งสององค์ประมาณหมาย
หนึ่งฟังอย่าฟั่งดาย ให้ตั้งจิตกำหนดจำ
หนึ่งให้อุตสาหะ เอาจิตคิดพินิจคำ
หนึ่งห้ามอย่าเอื้อนอำ ฉงนใดให้เร่งถาม
หนึ่งให้หมั่นพินิจ ลิขิตข้อสุขุมความ
พร้อมองค์จึงทรงนาม ว่าศิษย์แท้ที่ศึกษา"

นอกจากนั้น ท่านยังอุตส่าห์สอนลูกชายคนเดียวนั้นอีกมากมายหลายประการ ทั้งเรื่องการอยู่ร่วมกับคนอื่น,การขยัน

หมั่นเพียร, การทำตัวให้พอประมาณ, ถึงอ่อนหรือแข็งก็ให้เกิดประโยชน์, ดุจดังคำกลอนซึ่งท่านได้ประพันธ์ไว้ดังนี้.

1. *เรื่องการอยู่ร่วมกับคนอื่น*

"อยู่คนเดียว ให้ระวัง ยั้งความคิด
อยู่ร่วมมิตร ต้องระวัง ยั้งคำขาน
อยู่ร่วมราช เคารพตั้ง ระวังการ
อยู่ร่วมพาล ให้ระวัง ทุกอย่างเอย"

2. *เรื่องสอนให้เป็นคนขยันไม่ทำตัวเป็นคนไร้ประโยชน์*

"แม้ภูผา เขายังผ่า เป็นผาแผ่น
ตั้งเป็นแท่น ซุ้มจำหลัก งามอักโข
แกะลวดลาย แลเหมือนไม้ ติดไว้โชว์
ง่ายกว่าโล้ คนขี้คร้าน ให้หมั่นเพียร"

3. *เรื่องทำตัวให้เป็นประโยชน์*

"ถ้าจะอ่อน ให้อ่อนเป็น ดังเส้นไหม
เอาไว้ใช้ ผูกเสือโคร่ง ขึ้นโยงเฆี่ยน
แม้จะแข็ง ก็ให้แกร่ง ดังวิเชียร
เอาไว้เจียน ตัดกระจก เจียระนัย"

นอกจากนั้น ท่านปุโรหิตผู้ยังมีความหวั่นเกรงตามฤกษ์เกิดของบุตรอยู่อีก จึงได้พยายามสอนลูกเป็นครั้งสุดท้ายอีกว่า "ลูกรักของพ่อ เจ้านี้เกิดในตระกูลของพราหมณ์ เป็นอศุภโตศุภชาติ คือชาติที่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา อันพราหมณ์นั้น เขาแปลว่า "ผู้ประเสริฐ" หรือ "ผู้มีบาปอันลอยเสียแล้ว" ผู้เป็นพราหมณ์จึงไม่ควรด่าไม่ควรว่าเสียดแทงให้ผู้อื่นต้องเจ็บใจ และไม่ควรตี แทง ทำร้ายหรือฆ่าผู้อื่นใดทั้งสิ้นให้ถึงแก่เจ็บปวดและตาย เพราะเป็นบาปมหาศาล ชีวิตใคร ใครก็รัก ร่างกายของใคร ใครเขาก็รัก เราต้องได้รับบาดแผลจากผู้อื่น ย่อมเจ็บปวดเดือดร้อนฉันใด การทำให้ผู้อื่นต้องบาดเจ็บ เขาก็ต้องวุ่นวายได้ทุกข์ดุจกัน ชีวิตเรา ๆ ไม่ต้องการให้ผู้ใดมาทำลายเพราะหวงแหนที่สุด ผู้อื่นเขาก็รักและหวงแหนชีวิตเขาเช่นกัน ใครฆ่าถึงกับต้องสิ้นชีวิตไปคนหนึ่ง ย่อมจะก่อให้เกิดความเศร้าโศรกเสียใจอาลัยแก่ผู้เป็นญาติ เป็นสายโลหิต เป็นมิตรของเราทำให้เกิดความชอกช้ำฉันใด การฆ่าผู้อื่นก็เช่นกัน นอกจากผู้นั้นต้องตายแล้วยังเป็นการก่อให้เกิดความทรมานทางจิตใจแก่ผู้เป็นบุตร ภรรยา สามี มารดา ญาติเขา ทำให้เขาโศรกเศร้า เสียดาย ชอกช้ำและอาฆาตรอย่างเหลือหลาย ฉะนั้น ลูกอหิงสกะจะรับปากกับพ่อ

สักคำได้หรือไม่ว่าลูกเป็นผู้รักษาความเป็นพราหมณ์ตามสกุลของเราให้ดีที่สุด ไม่ให้มือของเจ้าต้องประหารให้ผู้ปวดเจ็บและสิ้นชีวิตไป รับปากให้พ่อชื่นใจสักคำเถิดลูกรัก"

อหิงสกะกุมารก้มตัวลง แล้วกราบที่แทบเท้าบิดา รับปากกับท่านด้วยเสียงอันหนักแน่น แสดงถึงความเด็ดเดี่ยวแน่นอนว่า

"ได้ครับ คุณพ่อ ลูกขอรับรองว่าลูกจะรักษาความเป็นพราหมณ์ให้ตลอดไป โดยไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายให้ใครต้องเดือดร้อนทั้งด้านร่างกาย ชีวิต และกระทบกระเทือนจิตใจเป็นอันขาด ข้อนี้คุณพ่อนอนใจได้ ว่าลูกจะไม่ฝ่าฝืนต่อโอวาทของคุณพ่ออย่างแน่นอน" เขากล่าวจบแล้วก็สบสายตาจับดูใบหน้าของบิดาซึ่งอมยิ้มด้วยความพอใจในคำรับรองของเขา พ่อลูกสนทนากันเรื่องอื่น ๆ ต่อไปอีกครู่ นางมันตานีพราหมณีผู้เป็นมารดาก็เข้ามาร่วมวงด้วย เพราะได้จัดเตรียมสิ่งของให้บุตรชายแล้วเสร็จ คืนนั้นสามคน แม่ พ่อ ลูก นั่งสนทนากันจนดึกดื่นด้วยความอาลัยที่จะต้องจากกันในวันรุ่งขึ้น.

■ ■ ■

ครั้นวันรุ่งขึ้นตอนเช้า อหิงสกะกุมารเตรียมตัวเรียบ

ร้อยก็เข้ามาลาบิดามารดา ซึ่งมีใบหน้าอาบด้วยน้ำตาเพราะความอาลัยบุตรชาย จากนั้นเขาก็เอาย่ามซึ่งบรรจุของใช้เครื่องกินในการเดินทาง ขึ้นสะพายบ่าเดินออกจากบ้านไปตักกศิลานครต่อไปตามความประสงค์ของผู้บังเกิดเกล้า และการเดินทางไปศึกษาของเขานี้ เรียกว่าเดินทางแบบนักเรียน คือถึงแม้บิดามารดาท่านมีทรัพย์สามารถจะจัดจ้างเกวียนเดินทางให้บุตรได้รับความสะดวกสบายไม่ต้องลำบากด้วยการเดินทางได้ก็จริง แต่ท่านไม่ประสงค์จะทำเช่นนั้น เพราะต้องการจะฝึกนิสัยให้ลูกอดทนและเคยชินต่อความลำบาก เพื่อไม่ให้เป็นคนสำรวยต่อไปอันมิใช่วิสัยของลูกผู้ชาย และเพื่อให้เขาได้รู้จักรสของความลำบากซึ่งเป็นของธรรมดาสำหรับชีวิตไว้ ดังนั้น เขาจึงต้องเดินทางไปสู่เมืองตักกศิลา ซึ่งมีระยะทางห่างจากเมืองสาวัตถีนับได้หลายสิบโยชน์ โดยเดินตามขบวนเกวียนของพวกพ่อค้าซึ่งจะไปค้าขายยังพระนครนั้น อาศัยพวกพ่อค้าเป็นผู้นำทางไป ฉะนั้น เขาจึงได้รู้รสและรู้จักกับความลำบาก ซึ่งไม่เคยได้รู้จักมาแต่ก่อนนอกจากเท้าทั้งสองจะเจ็บปวดและแตกระบมไปหมดแล้วยังต้องนอนกลางดิน กินกลางทราย เยี่ยงนักเดินทางข้ามเมืองอีกด้วย อหิงสกะรอนแรมมากับ

กระบวนเกวียนของพ่อค้า ซึ่งแวะตามบ้านน้อยเมืองใหญ่ระหว่างทางเพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน เป็นเวลานานถึงครึ่งเดือนเศษจึงบรรลุถึงพระนครตักกสิลาสมกับที่ตั้งใจ ต่อจากนั้นภิกษุหิงสกะจึงกล่าวอำลาพ่อค้าซึ่งอาศัยเดินทางมา แล้วแยกทางไปหาที่พักเอาเอง ณ ศาลาข้างประตูนั้นก่อน

จะพรรณาถึงสภาพของตักกสิลานครในครั้งพุทธกาลให้ทุกท่านได้ทราบเป็นเค้า ๆ ไว้เสียด้วย อันพระนครตักกสิลาในสมัยก่อนนั้น จัดว่าเป็นนครแห่งการศึกษา เป็นศูนย์กลางที่รวมการศึกษาทุกแขนง ทุกชนิด ซึ่งมีสอน มีเรียนกันอยู่ในโลกครั้งกระนั้น จะเรียกว่าเมืองนี้เป็นเมืองแห่งมหาวิทยาลัยก็ไม่ผิด เพราะนอกจากเรื่องของการศึกษาแล้ว ตักกสิลาไม่เคยปรากฏชื่อเสียงในเรื่องอื่นเลย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเมืองภายในหรือการรบกับภายนอก ซึ่งผิดกว่าเมืองอื่น ๆ ในสมัยนั้นเป็นอย่างมาก และถ้าจะแยกหลักการศึกษา ซึ่งคนแต่สมัยก่อนนิยมเล่าเรียนกันโดยฉะเพาะแต่แขนงใหญ่ ๆ เท่านั้น ก็มีดังนี้

1 วิชารัฐศาสตร์

2 วิชาอักษรศาสตร์

3 วิชายุทธศาสตร์

4. วิชาแพทย์ (*เมื่อพูดถึงวิชานี้ท่านผู้เคยรู้จักนามของหมอชีวโกมารภัจจ์ ในครั้งพุทธกาล ซึ่งสามารถขนาดทราบถึงต้นไม้ทุกชนิดว่ามีสรรพคุณเป็นยาทั้งสิ้น และชำนาญการผ่าตัด โดยเป็นผู้ที่ผ่าศรีษะของมนุษย์รักษาโรคเส้นประสาทให้หายได้เป็นคนแรก ก็ศึกษามาจากตักกสิลานครนี้*)

5. วิชาชีววิทยา

6. วิชาดนตรี ฟ้อนรำ และยังมีดาราศาสตร์ และวิชาอื่น ๆ อีกมาก ฯลฯ ซึ่งใครต้องการจะเรียนอะไร มีอาจารย์เป็นผู้สอนให้ทั้งสิ้นตามความต้องการ

ฉะนั้น ภายในพระนครตักกสิลา จึงมีนักศึกษาซึ่งมาจากต่างบ้านต่างเมือง ปะปนอยู่รวมกันแน่นขนัดไปหมด ผู้ที่มาก็ล้วนแต่ต่างสกุลกัน บางคนเป็นถึงยุพราชคือโอรสของกษัตริย์บางประเทศ บางคนเป็นบุตรเจ้าผู้ครองนคร บ้างก็มาจากสกุลเสนาบดี ข้าราชการ พ่อค้า และแม้แต่สกุลพราหมณ์ ทั้งนี้เพราะใครก็ตาม ที่มาศึกษา และสำเร็จวิชาจากตักกสิลานครนี้กลับไป ย่อมจะเป็นผู้มีชื่อเสียงดี และเป็นที่นิยมของวงราชการทุกสาขาในครั้งกระนั้น บิดามารดาผู้มีบุตรจึงพยายามส่งเสียให้บุตรของตนได้มาเรียนวิชาในเมืองตักกสิลา เพื่อบังเกิดความก้าวหน้าแก่บุตรของตนเอง

จะอธิบายเกี่ยวกับเรื่องการเข้าศึกษาตามสำนักของอาจารย์ในครั้งกระนั้นอีกสักเล็กน้อย คือ ผู้ที่จะเรียนวิชาอะไร และจะเรียนกับอาจารย์คนไหน ตนมีสิทธิ์เข้าไปสมัคร และฝากตัวแก่ท่านได้เลยตามความพอใจ ค่าเล่าเรียนนั้น อาจารย์ตั้งไว้ 2 แบบด้วยกัน คือถ้าผู้ใดมีทรัพย์เช่นเงินทองมาให้เป็นค่าวิชา อาจารย์ก็รับเป็นศิษย์และให้ปลูกบ้าน อยู่เอาเองล้อมบ้านอาจารย์อีกที บ้านอาจารย์เป็นเรือนหลังใหญ่อยู่กลาง ส่วนของศิษย์ปลูกอยู่เรียงรายรอบ ๆ ออกไป พวกที่เรียนโดยให้ค่าวิชานี้ อาจารย์เป็นผู้เลี้ยงอาหารเช้าเย็นให้เสร็จ นี้อย่างหนึ่ง

ส่วนอีกแบบหนึ่ง คือพวกนักศึกษาที่ขาดทุนทรัพย์โดยบิดามารดาเป็นผู้ยากจนหรือว่าต้องการประหยัดรายจ่าย เมื่อเข้าไปฝากตัวเป็นศิษย์ของท่านแล้วก็ต้องเรียนด้วย ต้องทำงานให้ท่าน เป็นต้นว่า ตักน้ำ ตำข้าว หาฟืน กวาด ถูบ้าน ตลอดจนปรนนิบัติท่านอาจารย์ หรือทำกิจการอื่นตามแต่ท่านจะใช้ด้วย วิธีเข้าศึกษามีอยู่ 2 แบบดังนี้

อหิงสกะกุมาร เมื่อแยกทางกับพวกพ่อค้าแล้ว ก็มาพักอยู่ที่ศาลาพักคนเดินทางข้างประตูเมือง มองดูผู้คนเดินไปมา

ขวักไขว่ ส่วนมากมีหนังสืออันเป็นตำราติดตัวเดินเข้าเมืองออกจากเมืองเป็นทิวแถว นึกดีใจที่ตนอุตส่าห์ดั้นด้นจนมาถึงเมืองนี้ได้สมความตั้งใจ แต่ครั้นแล้ว ใจก็หวลนึกกลับไปถึงพ่อแม่ ทำให้คิดถึงท่านอย่างมาก เท่าที่ตนอยู่กับท่านมาเป็นเวลานาน ความรักความเมตตาซึ่งท่านมีอยู่ต่อตนอันล้นเหลือนั้น คล้ายกับว่าเป็นสิ่งธรรมดา เพราะได้รับเป็นประจำจนชินไป แต่เมื่อจากอกของท่านมาแล้ว เกิดความลำบากจึงทำให้ระลึกถึงคุณของท่านมากขึ้น แข็งใจฝืนอารมณ์ปลอบใจของตนเองว่า อีกไม่นานนักเราคงได้กลับบ้านพร้อมกับสำเร็จการศึกษา จะไปอยู่รับใช้ปรนนิบัติ ให้ท่าน มี ความสุข ตลอดไป จะไม่ขอแยกให้ห่างจากท่านอีกเลยเป็นอันขาด คืนวันนั้นเขาอาศัยนอนอยู่ ณ ศาลาพักนั่นเอง หลับไปด้วยความอ่อนเพลียที่ต้องชอกช้ำด้วยการเดินทางมา

ครั้นรุ่งเช้า เมื่ออหิงสกะกุมารบริโภคอาหารที่นำติดตัวมาอิ่มดีแล้วจึงเก็บของเดินเข้าไปในเมือง สืบถามผู้คนดูถึงสถานที่ซึ่ง อาจารย์ทิศาปาโมกข์ผู้ เชี่ยวชาญในวิชารัฐศาสตร์และยุทธศาสตร์อาศัยอยู่ คนที่รู้เขาก็ชี้ทางให้ ตนจึงเดินไปถึง

ที่นั้นแล้วได้เข้าไปหาท่านกระทำคารวะ พร้อมกับฝากตนขอเป็นศิษย์เพื่อศึกษาเล่าเรียนวิชารัฐศาสตร์ และวิชายุทธศาสตร์ตามที่ตนตั้งใจไว้ เมื่ออาจารย์ถามถึงชาติ สกุล ชื่อบิดามารดาก็ได้เรียนให้ท่านทราบโดยตลอด และขอสมัครเป็นนักเรียนชนิดเรียนด้วยทำงานด้วย เพราะไม่มีทรัพย์จะให้เป็นค่าบูชาครู อาจารย์ทิศาปาโมกข์ฟังเสียงและพิศดูรูปร่างลักษณะของอหิงสกะก็ชอบใจจึงรับตัวเอาไว้เป็นศิษย์ของตนตามที่เขาเข้ามาสมัคร อหิงสกะจึงได้สำนักเรียน อยู่กับ อาจารย์ทิศาปาโมข์ในพระนคร ตักกสิลา นั่นเอง

ท่านสอนไว้ว่า บุคคผู้ใด จะเป็นชายก็ตาม เป็นหญิงก็ตาม ผู้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม 4 ประการ เมื่อไปอยู่กับใคร ณ ที่ไหน ย่อมได้รับความรัก ความเอ็นดู จากผู้อื่นตนพึ่งพิงอาศัย คุณธรรม 4 ประการนั้น คือ

□ □ □

1. ความขยัน ไม่เกียจคร้าน
2. ความคารวะ เป็นผู้มีความเคารพนบนอบไม่กระด้างเย่อหยิ่ง
3. ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย และ
4. ความเป็นผู้สุภาพ ถึงพร้อมด้วยมารยาทอันงาม

คุณธรรม 4 ประการนี้ ผู้ใดปฏิบัติได้ ย่อมชื่อว่ามีพรพิเศษสำหรับตน เป็นจุดเด่นให้คนผู้ที่พึงรักใคร่นิยมชมชอบยามอยู่ด้วยท่านก็เมตตา แม้จะจากไป ท่านย่อมอาลัย และเสียดาย

อหิงสกะเป็นเด็กดี โดยประพฤติตนได้ตามคุณธรรมเหล่านี้ทุกข้อ เขามีความขยันไม่เกียจคร้านในกิจการงานทั้งหลาย ตั้งใจทำงานทุกอย่างซึ่งท่านอาจารย์มอบหมายด้วยความเอาใจใส่ เป็นเด็กที่เรียบร้อยมีความนอบน้อมรู้จักคารวะผู้ควรคารวะ ไม่เป็นผู้กระด้างเย่อหยิ่งแม้แต่น้อย ผู้ใดที่แนะนำหรือตักเตือนเขาไม่ว่าเรื่องอะไรทั้งสิ้น เขาตั้งใจฟังและน้อมรับ ไม่แสดงอาการดื้อด้านให้ปรากฏออกมาเลย เข้าในลักษณะเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย มีวาจาไพเราะ มารยาทเรียบร้อยสุภาพสมกับเป็นลูกผู้ดีมีสกุล ดังนั้นเขาจึงเป็นผู้ได้รับความรัก ความเมตตากรุณาจากบุคคลทั่วไป มีท่านอาจารย์ทิศาปาโมกข์เป็นต้น การเรียนของเขาก็ก้าวหน้าได้ผลเป็นที่พอใจของอาจารย์ ทั้งเขายังได้รับความรู้พิเศษในวิชาการต่าง ๆ ซึ่งมิมีศิษย์ในสำนักรู้ได้เท่า โดยขณะที่เขาปรนิบัตินวดเฟ้นท่านอาจารย์อยู่นั้น ท่านได้เมตตาสั่งสอนให้เฉพาะแต่เขาด้วยความรัก อหิงสกะก็พยายามจดจำ

พยายามจดจำและทบทวนวิชาการต่าง ๆ นั้น จนขึ้นใจดี

กาลานุการผ่านพ้นไปประมาณ 4 ปีเศษ นับตั้งแต่อหิงสกะเข้ามาอยู่ในสำนักท่านอาจารย์ทิศาปาโมกข์ บัดนี้เขาเติบโตเป็นหนุ่มใหญ่ขึ้นมาก การอยู่ในสำนักของท่านอาจารย์ และได้รับการฝึกฝนให้หนักไปในด้านวิชายุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาซึ่งสอนในเรื่องการรบ, การใช้อาวุธ, ใช้กำลังต่าง ๆ, ทำให้ร่างกายของเขาบึกบึนและสูงใหญ่ การใช้อาวุธทุกชนิดเขาเรียนได้แคล่วคล่องชำนิชำนาญ ซ้ำยังเข้าใจในกลยุทธต่าง ๆ อย่างดียิ่ง ล้ำหน้ากว่าศิษย์อื่นทั้งหมดซึ่งอยู่ศึกษา ณ สำนักเดียวกัน ทุกครั้งที่มีการประลองฝีมือแสดงความชำนาญในเชิงอาวุธทุกชนิด เขาสามารถได้ชัยชนะตลอด ท่านอาจารย์ได้ชมเขาอยู่เนือง ๆ ในท่ามกลางศิษย์ทั่วไป ว่าเขาเป็นผู้เรียนอะไรได้รวดเร็ว และมีไหวพริบดี ทั้งมีความขยัน ฉลาดสามารถจดจำในคำสั่งสอนทุกเรื่องได้ดีที่สุด ซึ่งคำชมเชยที่ท่านอาจารย์ยกย่องเขานี้ก่อให้เกิดความริษยาแก่พวกศิษย์อื่น ๆ ทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

บรรดาศิษย์ทั้งหลาย ผู้ร่วมสำนักศึกษาเดียวกันกับอหิงสกะเมื่อเห็นอหิงสกะเล่าเรียนได้รวดเร็ว และชำนาญในวิชาการ

ต่าง ๆ ล้ำหน้าพวกตนไป ทั้งท่านอาจารย์ก็ยกย่องสรรเสริญแต่เขาเนือง ๆ เช่นนี้ ก็เกิดความริษยา ได้พยายามกลั่นแกล้งรังแกอหิงสกะด้วยวิธีการต่าง ๆ

เริ่มต้นได้ล้อเลียนเพื่อให้เขาต้องอับอายก่อน ด้วยยกเรื่องความเป็นนักเรียนประเภทคนงานขึ้นเป็นเรื่องล้อ แต่อหิงสกะก็เฉยเสีย มิได้ตอบโต้แม้แต่น้อยทั้ง ๆ ที่รู้สึกไม่พอใจ พวกเหล่านั้นได้ใจ นึกว่าอหิงสกะกลัวเกรง จึงได้กลุ้มรุมชกต่อยอหิงสกะทั้ง ๆ ที่มิได้มีเรื่องราวอันใด แต่แล้วก็ไม่มีผู้ใดสู้กำลังฝีมือและเรี่ยวแรงเขาได้ กลับถูกอหิงสกะต่อยเตะป้องกันตนจนพวกที่กลุ้มรุมเขานั้นแตกกระจายไปคนละทิศละทาง

พวกเหล่านั้นจึงยิ่งเพิ่มความเจ็บใจ ถึงกับตกลงกันว่าจะต้องหาทางกำจัดอหิงสกะให้พ้นจากสำนักเรียนให้จงได้ เพราะถ้าเขายังอยู่ต่อไป ก็คล้ายกับว่าเป็นดวงจันทร์ซึ่งมีรัศมีสุกสะกาวล้ำหน้าพวกตนซึ่งเหมือนดวงดาวให้อับแสง และการจะกำจัดบุคคลผู้นี้ ได้ปรึกษากันว่า แม้แต่จะเป็นไปด้วยวิธีการอันชั่วช้าอย่างไรทั้งสิ้นก็ต้องทำ เพื่อทำลายผู้ที่ดีเด่นกว่าพวกของตนให้ต้องพ้นจากสำนักไป

● ● ●

วันหนึ่ง เวลาบ่ายอากาศร้อนจัด สำนักของท่านอาจารย์ทิศาปาโมกข์หยุดพักการเรียนการสอนตามปกติ ทุกคนพักผ่อน ณ สถานที่ของตน ๆ เว้นไว้แต่อหิงสกะคนเดียวเท่านั้นซึ่งเขามีหน้าที่ต้องทำงานในยามพัก วันนั้นฟืนสำหรับหุงต้มอาหารหมด เขาจึงต้องไปสู่ชายป่าเพื่อเก็บฟืนมาไว้ใช้สอยต่อไป

ท่านอาจารย์นอนพักอยู่ในเรือน พอเคลิ้มๆ จวนจะหลับได้ยินเสียงคนพูดกันซุบซิบ ๆ จึงลุกขึ้นมองดู แปลกใจที่เห็นศิษย์รุ่นใหญ่ประมาณ 10 คนเศษ ซึ่งเป็นองค์ยุพราชก็มี บุตรเจ้าผู้ครองนครก็มี และคนอื่น ๆ อีกขึ้นมาบนเรือน รู้สึกไม่ค่อยพอใจศิษย์เหล่านี้มาขัดขวาง ความสำราญใน การพักผ่อน ของตนแต่ก็สงสัยว่าเขาคงจะมีเรื่องราวอันใดเกิดขึ้น จึงถามไปว่า

"ขึ้นมาทำไมกัน มีธุระอะไรหรือ"

บรรดาศิษย์เหล่านั้นมองหน้ากันและกันคล้ายกับเกี่ยงให้คนใดคนหนึ่งตอบ ครั้นอาจารย์ถามซ้ำขึ้นอีกครั้ง พวกเหล่านั้นคนหนึ่งจึงตอบว่า

"ผมมีธุระสำคัญจะมาเรียนท่านอาจารย์ครับ"

เขาตอบแล้วก็ก้มหน้านิ่งไม่พูดอะไรต่อไป

"ธุระสำคัญอะไรก็ว่าไปซิ หยุดทำไมเล่า ? อาจารย์ซัก ศิษย์ผู้นั้นจึงกล่าวต่อไปว่า

"ธุระซึ่งกระผมพากันมานี้เป็น เรื่องเกี่ยวกับท่านอาจารย์และสำนักของเรา แต่พวกกระผมต้องขออภัยล่วงหน้าไว้ก่อน หากเรื่องซึ่งกระผมเรียนด้วยความหวังดีนี้ จะเป็นที่ไม่พอใจของท่านอาจารย์"

"พูดไปเถิดน่า เรื่องอะไรธุระอะไรเกี่ยวแก่ฉัน แก่สำนักอย่างไรก็ว่าไป" อาจารย์เร่งถาม

ศิษย์คนนั้นจึงได้เล่าเรื่องซึ่งช่วยกันแต่งขึ้นให้ท่านฟังว่า

"บัดนี้พวกตนได้ทราบ โดยมี หลักฐาน ได้ยินได้ฟังกันมาเป็นจำนวนมากว่า อหิงสกะซึ่งเป็นศิษย์คนโปรดของท่านอาจารย์กำลังคิดการใหญ่ โดยได้เที่ยวคุยอวดตามบรรดาศิษย์ด้วยกันทั้งหลายว่า เขาเรียนวิชาเจนจบจนมีความรู้เท่ากับอาจารย์แล้ว จึงต้องการจะตั้งสำนักศึกษาขึ้นอีกแห่งแข่งกับอาจารย์ โดยเขาจะเป็นผู้สอนเอง ซึ่งเรื่องนี้อย่างไร ๆ เขาก็ต้องชนะอาจารย์เป็นแน่นอน เพราะเขาหนุ่มกว่า มีกำลังมากกว่า และสามารถสั่งสอนศิษย์ได้ดีไม่แพ้อาจารย์ โดยมีความรู้ทุกอย่างเท่าทันกันแล้ว เมื่อพวกตนทราบข่าวก็ไม่พอใจ ได้ตักเตือนอหิงสกะแล้วว่า ไม่

ควรจะทำเช่นนั้นเพราะเป็นการเนรคุณอาจารย์ เขากลับตอบว่าเขาชดใช้บุญคุณให้หมดแล้ว โดยยอมทำงานใช้หนี้ให้ทุกอย่างแล้วจะมีบุญคุณติดต่อกันได้อีกอย่างไร เขายืนยันจะทำตามความคิดของเขาให้ได้ พวกตนจึงร้อนใจและเห็นว่าจะเสื่อมเสียแก่สำนักและท่านอาจารย์ จึงนำข้อความตามที่รู้มาเล่าให้ทราบ"

ท่านอาจารย์ทิศาปาโมกข์นั่งฟังอย่างสงบ ใบหน้าของท่านไม่แสดงอาการแปลกปลาดให้ปรากฏเลย ทั้ง ๆ ที่พวกลูกศิษย์ซึ่งคบคิดกันมามุสานี้จะแกล้งบั้นสีหน้าให้เห็นว่าเรื่องนี้สำคัญ พอผู้เล่าๆจบท่านก็หัวเราะด้วยเสียงอันดังคล้ายกับว่าขบขันเสียเต็มประดา สุดเสียงหัวเราะท่านก็ตวาดออกไปด้วยความไม่พอใจว่า

"เจ้าพวกขี้อิจฉา พอ พอ ไม่ต้องเล่าต่อไป ฉันรู้แล้วรู้ทุกอย่าง พวกเจ้าเห็นอหิงสกะเขาเก่งเกินหน้าพวกเจ้าใช่ไหมล่ะ" แล้วท่านก็ใช้สายตาจ้องมองดูหน้าพวกเหล่านั้นทีละคน ๆ "เจ้ามาโกหกฉันนี่นะ นึกละหรือว่าฉันจะเชื่อ ฉันรู้มานานแล้วว่าพวกเจ้านี่นะดีแต่ริษยาคน เขาเรียนเก่งเพราะขยันและเอาใจใส่ จะไปริษยาเขาทำไม อยากเก่งอย่างเขาบ้างก็ขยันให้เท่า

เขาซิ อย่ามายุยงกันแบบนี้เพราะไม่ใช่ลักษณะของคนดี ไปออกไปให้หมด แล้วจงจำไว้ว่าถ้าจะพูดเรื่องนี้ละก็ ไม่ต้องมาหาหรือมาพูดให้ฉันได้ยินอีกเป็นอันขาด"

ท่านอาจารย์พูดจบแล้วก็โบกมือแสดงให้บรรดาศิษย์เหล่านั้นลงจากเรือนไป พร้อมกับมองตามด้วยความไม่พอใจ

เวลาล่วงไปจากนั้นประมาณ 4 – 5 วัน พวกที่มีความริษยาเหล่านั้นก็ไม่ละความพยายาม ได้แต่งพวกของตนอีกชุดหนึ่งไม่ให้ซ้ำกับผู้ที่เคยมาแล้วชุดเก่าให้มาเรียนอาจารย์ กล่าวโทษอหิงสกะทำนองเดียวกันกับพวกที่มาชุดแรก ก็ถูกอาจารย์ตะเพิดออกไปอีกเช่นเดิม แต่ครั้งที่สองนี้ ทำให้อาจารย์เก็บเอามานอนคิดว่า หรือจะเป็นเรื่องจริง มิฉะนั้นเหตุไรพวกศิษย์เหล่านี้จึงมาพูดคล้าย ๆ กัน แต่คิด ๆ ดูแล้วท่านก็ปลงใจว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะตามที่สังเกตมานานหนักหนาแล้ว อหิงสกะผู้นี้เป็นคนดี มีความกตัญญูกตเวทีเป็นที่สุด คงไม่ชั่วช้าตามคำกล่าวหาเป็นแน่นอน แต่ถึงกระนั้น จิตใจของอาจารย์ก็เริ่มจะมีการระแวงเกิดขึ้นบ้างและคอยจับตา สังเกตดูความเคลื่อนไหวของอหิงสกะอย่างใกล้ชิดตลอดมา

"เป็นหลักหินอย่าทะนงว่าคงหลัก

ถูกเขาผลักบ่อยเข้าเสาก็ไหว

น้ำใจคนปนตัณหาอย่าว่าไป

สิ่งทั้งหลายพ่ายฤทธิ์อนิจจัง"

ท่านที่รัก ชะตาชีวิตของคนทุกคนนี้ พระท่านว่าไม่เที่ยง ไม่แน่นอนคงที่ เพราะไม่เที่ยงนั่นแหละจึงเป็นทุกข์ ที่ต้องเปลี่ยนแปลงทำให้ต้องทุกข์ยุ่งยากทั่วไปนั้น เพราะทุกสิ่งเป็นอนัตตา ชีวิตของอหิงสกะก็เช่นกัน กำลังจะต้องเปลี่ยนแปลงไปแล้วตามกรรมของเขา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเวทนาที่สุด

ทั้งนี้เพราะอาจารย์ทิศาปาโมกข์นั้น ยังเป็นมนุษย์ปุถุชนเยี่ยงเรา ๆ ท่าน ๆ อยู่ จึงต้องหลงไหลไปตามอารมณ์ของความรัก โลภ โกรธ หลง หาความมั่นคงไม่ได้ แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจท่านอยู่ เพราะเมื่อท่านไล่พวกยุยงรุ่นที่ 2 ไปแล้ว ต่อมาอีกไม่นานนัก ก็มีพวกศิษย์เข้าไปหาท่านอีกรุ่นหนึ่งเป็นรุ่นที่ 3 พวกหลังนี้พูดจาแยบยลคมคายมาก เขาใส่ร้ายอหิงสกะต่าง ๆ นา ๆ ยกเหตุผลขึ้นมาให้อาจารย์ฟังมากมายว่า อหิงสกะต้องทรยศต่ออาจารย์แน่นอน และถ้าอาจารย์ยังขืนปล่อยไว้ไม่จัด

การจะต้องเสียใจต่อไปในภายหน้า ซึ่งเป็นเรื่องที่พวกเขาไม่สามารถจะช่วยอะไรได้ ผลสุดท้ายอาจารย์ทิศาปาโมกข์เกิดเห็นจริงไปด้วยตามคำยุยงนั้นว่า อหิงสกะทรยศต่อท่านจริง จึงรับปากว่าจะจัดการกับอหิงสกะให้สาสมต่อไป

นี่แหละเรื่องของคนซึ่งมีจิตใจไม่แน่นอน ท่านผู้รู้ท่านเปรียบไว้น่าฟังว่าคล้ายกับคนใส่แว่นตาสี ถ้าเอาแว่นสีดำมาใส่ก็มองเห็นสิ่งของต่าง ๆ ดำตามสีแว่น ใส่สีเขียวก็มองเห็นสีเขียวข้อนี้ฉันใด ถ้าเรามองคนใดด้วยความหวังดี ก็จะเห็นว่าคนนั้นมีดีไปทุกแง่ แต่ถ้ามองด้วยความคิดร้าย ก็จะเห็นคน ๆ นั้นเป็นคนร้ายไปเช่นเดียวกับที่รู้สึก บัดนี้อาจารย์ทิศาปาโมกข์กำลังใส่แว่นดำขาดความหวังดี จึงเห็นไปว่าอหิงสกะผู้แสนจะซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดีต่อตนเป็นศัตรูของท่าน ฉะนั้น ไม่ว่าเขาจะทำอะไร จะพูดอะไรจึงระแวงไปหมด และเห็นเป็นกิริยาอาการอันขวางหู ขวางตาไปทุกอย่าง สุดท้ายถึงกับคิดว่า "เจ้านี่ปล่อยให้มีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้จำต้องฆ่ามันเสีย ขืนปล่อยไว้คล้ายเสือเข้าบ้าน ย่อมจะเป็นภัยแก่เราตลอดเวลา แต่อย่าให้มันตายด้วยมือของเราเลย คนอื่นรู้เข้าเขาจะครหาว่าอาจารย์ฆ่าลูกศิษย์จะต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง และจะไม่มีใครมาเรียนวิชากับ

เราต่อไป คิดหาทางยืมมือคนอื่นฆ่ามันดีกว่า" เมื่อท่านอาจารย์ทิศาปาโมกข์ตกลงใจดังนี้แล้ว ตั้งแต่นั้นจึงคิดหาอุบายที่จะกำจัดอหิงสกะให้เขาสิ้นชีวิตตลอดเวลา

ค่ำวันหนึ่ง อหิงสกะเสร็จธุระจากการงานประจำหน้าที่ ขณะที่เขากำลังพักผ่อนอยู่ ณ ที่พักของตน มีคนมาเรียกแล้วแจ้งว่า ท่านอาจารย์สั่งให้ไปพบโดยด่วน เขาคิดว่าท่านคงจะมีธุระพิเศษที่จะใช้สอยเขาเป็นแน่ จึงไปหาท่านตามประสงค์แล้วเรียนถามถึงกิจธุระซึ่งท่านต้องการพบ อาจารย์ทิศาปาโมกข์เรียกให้เขาเข้ามาใกล้ ๆ แล้วไล่คนในเรือนให้ออกไปเสียจากที่นั้น เหลืออยู่สองต่อสองเท่านั้นเอง แล้วท่านจึงพูดกับเขาว่า

"อหิงสกะ เจ้าอยากกลับบ้านหรือยัง"

"กลับบ้าน" อหิงสกะทวนคำถามขึ้นมา พร้อมกับนึกถึงบิดามารทั้งสองซึ่งบ้านนี้ท่านคงรอการกลับของตนอยู่ เพราะตั้งแต่จากท่านมา 4 ปีเศษ ยังไม่ได้พบและทราบข่าวจากท่านเลย เขารู้สึกดีใจที่ท่านอาจารย์ถามเช่นนี้ เพราะเขาเข้าใจว่าเรียนจบหลักสูตรควรกลับได้แล้ว จึงรีบเรียนท่านว่า

"ท่านอาจารย์ครับ กระผมอยากกลับบ้านเหลือเกิน คิดถึงคุณพ่อคุณแม่มาก และเข้าใจว่าท่านก็ต้องคิดถึงกระผมมาก

เช่นกัน กระผมสำเร็จการศึกษาพอจะกลับบ้านได้แล้วหรือครับ ?"

"ยัง ยังก่อน" อาจารย์พูดแล้วก็พยักหน้าช้า ๆ คล้ายกะว่าตั้งใจจะพูดเรื่องสำคัญอื่นให้เขาฟังต่อไป "การเรียนของเจ้านั้นอยู่ในขั้นดีมาก แต่ยังไม่สิ้นสุดในศิลปะอันควรจะศึกษาต่อไป"

"กระผมยังจะต้องเรียนต่อไปอีกหรือครับ" อหิงสกะซัก

"ใช่แล้ว เจ้าเป็นผู้ขยันและฉลาดล้ำหน้าผู้อื่นทั้งสิ้น ฉันจึงต้องการสอนวิชาให้จนหมดสิ้นโดยไม่ปิดบัง แต่ยังมีศิลปะอีกอย่างหนึ่งซึ่งฉันยังมิเคยสอนแก่ใครเลย ตั้งใจว่าจะให้เจ้าได้ศึกษาถ่ายเอาวิชานี้ไว้ต่อจากฉัน ศิลปะนี้วิเศษที่สุด" อาจารย์กล่าวแย้มขึ้นตามอุบายที่คิดไว้

"กระผมจะเริ่มเรียนศิลปะนี้ได้เมื่อไรครับ" อหิงสกะถามด้วยความสนใจ

"ศิลปะนี้จะเรียนเหมือนอย่างวิชาอื่น ๆ ที่เคยสอนเจ้านั้นไม่ได้ หากเจ้าประสงค์จะเรียน จักต้องฆ่าคนได้ครบพันคน

ก่อน แล้วนำนิ้วมือของผู้ตายมาแสดง จึงจะสอนให้ได้" อาจารย์กล่าวลวงต่อไป ทั้งนี้เพราะหมายใจว่า กว่าที่อหิงสกะจะฆ่าคนได้ถึงพันคน ก็จักต้องถูกผู้อื่นฆ่าเขาสิ้นชีวิตไปก่อน วิธีนี้เป็นการลวงโดยต้องการอาศัยมือผู้อื่นฆ่าอหิงสกะนั้นเอง

อหิงสกะประหลาดใจเป็นกำลัง จึงซักท่านว่า "ท่านอาจารย์ครับ ทำไมการเรียนศิลปะนี้ จักต้องฆ่าคนจำนวนตั้งมากมายด้วย การศึกษาเป็นเรื่องดี แต่การฆ่าคนเป็นเรื่องชั่ว การเรียนวิชาเหตุไรจึงต้องอาศัยความชั่วมาเป็นเครื่องประกอบด้วย"

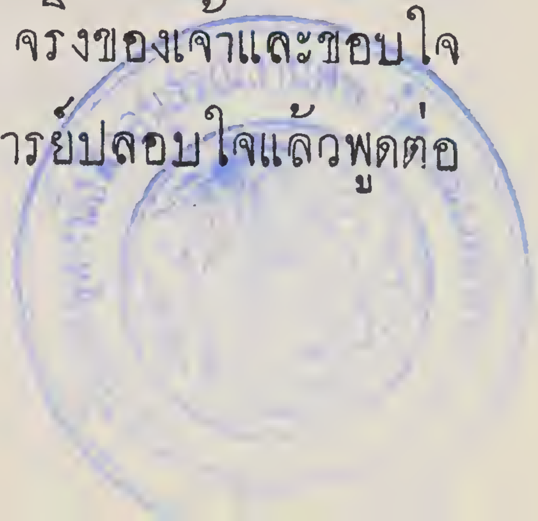
อาจารย์เจ้าเล่ห์อธิบายแก่เขาว่า

"อหิงสกะ ศิลปะที่ตั้งใจจะสอนเจ้านี้ สามารถให้บังเกิดผลแก่เจ้าต่อไปอย่างประเสริฐสุด ผู้ตั้งใจจะเรียน จะต้องเป็นผู้กล้าหาญจริง ๆ มีน้ำใจมั่นคงเด็ดเดี่ยว การที่ต้องให้ฆ่าคนจนครบพันคนก่อนที่จะเรียนได้ ก็เพื่อทดลองความเข้มแข็งของจิตใจ ผู้มีใจไม่กล้าหาญเด็ดเดี่ยวพอ ย่อมเรียนไม่ได้ แต่ผู้ต้องการจะเรียน จักต้องแสดงสามารถให้ปรากฏออกมาด้วยวิธีนี้ เจ้าต้องการเรียนหรือไม่ล่ะ ?" อาจารย์ย้ำถามอีกครั้ง

เรื่องวิชานั้น กระผมอยากเรียน อยากรู้ แต่เรื่อง

การฆ่าคนนั้นเป็นเรื่องที่กระผมทำไม่ได้แน่ๆ เพราะตระกูลกระผมเป็นตระกูลพราหมณ์ผู้บริสุทธิ์ การฆ่าคนถือว่าเป็นบาปอย่างร้ายกาจ คุณพ่อคุณแม่ทั้งสองของกระผมท่านสอนนักสอนหนาตั้งแต่กระผมยังเล็กอยู่พอจะจำความได้ ท่านว่าการประทุษร้ายผู้อื่นด้วยด่าว่าเขาก็ดี ทุบตีทำร้ายเขาก็ดี หรือฆ่าฟันให้เขาต้องล้มตายก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นความชั่วที่ไม่ควรทำ เพราะเป็นการแสดงความโหดร้ายอันไม่ใช่วิสัยของมนุษย์ คนทุกคนรักตัวของตัวเองเช่นไร คนอื่นเขาก็รักตัวของเขาเช่นนั้น กระผมจึงได้พยายามปฏิบัติตามโอวาทของท่านมาโดยตลอด และเมื่อกระผมมาอยู่ในสำนักท่านอาจารย์ๆ ก็สั่งสอนอบรมให้ทำตัวเป็นคนดีให้มีเมตตาต่อคนต่อสัตว์ทั่วไป จะได้เจริญไม่เสื่อม คำสอนนี้กระผมก็จดจำไว้ได้ และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ดังนั้น เหตุไรท่านอาจารย์จึงต้องให้กระผมทำบาปกรรมอันร้ายกาจ โดยไปฆ่าคนถึง 1 พันคนเล่าครับ จะไม่เป็นการลบล้างต่อคำสอนที่เคยอบรมกระผมมาหรือ ?" อหิงสกะเรียนถามท่านตามความรู้สึกของตน

"ที่เจ้าพูดมาก็ถูก ฉันไม่เถียง จริงของเจ้าและขอบใจที่เจ้ายังจำคำสอนของฉันไว้ได้" อาจารย์ปลอบใจแล้วพูดต่อ

ไปว่า "อหิงสกะ เรื่องการเมตตานั้น จะต้องเมตตาตัวเองเสียก่อน แล้วจึงค่อยเมตตาคนอื่นต่อภายหลัง ถ้าเจ้าจะเรียนวิชานี้จริง ถึงจะต้องทำบาปก่อนโดยฆ่าคน แต่ต่อไปถ้าเจ้ามีอำนาจวาสนาขึ้นมาแล้ว ก็สามารถทำบุญได้อย่างมหาศาล โดยสดวกเป็นการชดเชยลบล้างต่อบาปกรรมที่ทำไว้ ที่เจ้าว่าฉันสอนเจ้าเพื่อให้ดีนั้นจริง แม้แต่แย้มเรื่องนี้ให้เจ้าฟังก็ต้องการให้เจ้าดีไม่ใช่ว่ามุ่งร้ายต่อเจ้า แต่จะทำอย่างไรได้ ตำราว่าอย่างนี้จึงเป็นเรื่องที่เจ้าจะต้องตัดสินใจเอาเองว่า "เจ้าจะต้องการไหม ?" ถ้าเจ้าต้องการเรียนก็ต้องทำตามวิธีที่แนะให้นี้ แต่ถ้าเจ้าไม่ประสงค์จะเรียนก็ตามใจเจ้าฉันไม่บังคับ ยื่นแก้วิเศษให้เจ้าแล้วเจ้าไม่รับเอาก็ช่วยไม่ได้"

อาจารย์หลอกลวงเขาต่อไป เมื่อเห็นอหิงสกะก้มหน้านิ่งอยู่ด้วยลังเลใจ จึงพูดกับเขาต่อไปอีกว่า

"เจ้าไปนอนคิดดูก่อนก็ได้ แล้วตกลงใจแน่นอนอย่างไร พรุ่งนี้เช้าค่อยมาบอกฉัน แต่เจ้าอย่าลืมว่าฉันหวังดีต่อเจ้ามาก ไม่เคยสอนศิลปะนี้แก่ใครเลย รักเจ้าจึงต้องการสอนเฉพาะเจ้า ฉะนั้นจงอย่าแพร่งพรายให้คนอื่นรู้เป็นอันขาด"

พูดจบแล้ว อาจารย์ ก็โบกมือ ให้สัญญาณ เขา กลับไป

อหิงสกะจึงกลับมาสู่ที่พักของตน และครุ่นคิดอยู่แต่เรื่องนี้เกือบตลอดคืนยังไม่สามารถจะตัดสินใจให้เด็ดขาดได้

พอรุ่งเช้า อาจารย์ก็ตามให้เขาไปพบอีก คราวนี้ท่านพูดปลอบ โยนเขาต่าง ๆ นา ๆ ทั้ง ยอ เขาว่าเป็น ผู้มี ความ ฉลาดล้ำเกินกว่าศิษย์คนใดในสำนัก จึงไม่ควรจะกลับบ้านโดยได้วิชาไปเท่า ๆ กับคนทั้งหลาย ซึ่งไม่เป็นของน่าอัศจรรย์อะไรเลย ควรเรียนศิลปะที่ตั้งใจจะสอนนี้ให้สำเร็จด้วย เพราะอาจารย์มีความห่วงใยอย่างมากว่าวิชานี้ถ้าไม่มีใครถ่ายไป หากอาจารย์ล้มตายไปเสียก็จะสูญเปล่า ไม่มีผู้ใดได้รับเป็นมรดกสืบไป ซึ่งน่าเสียดายมาก ฉะนั้นแม้แต่จะต้องทำบาปด้วยการฆ่าคนก็ขอให้เขาจงนึกว่าเป็นบาปเพื่อความเจริญของชีวิตเขาเองเถิด ไม่ต่างอะไรกับที่เรามีชีวิตอยู่ด้วยการต้องเบียดเบียนฆ่าชีวิตของสัตว์อื่น เพื่อความเจริญของร่างกายเลย จนสุดท้ายอหิงสกะมีใจอ่อนเคลิ้มไปตามคำแนะนำของ อาจารย์ที่พูดจาหลอกลวงด้วย ความฉลาดถึงกับรับปากแก่ท่านว่าตนจะเรียนศิลปะนี้ต่อไป อาจารย์ได้ฟังก็มีความยินดี จึงเร่งให้เขาจัดการตามอุบายโดยเร็วทีเดียว ได้จัดหาเครื่องประหารชีวิตมนุษย์มีดาบ และย่ามใหญ่สำหรับใส่

นิ้วมือของคนที่ฆ่าแล้ว พร้อมกับเสบียง เสร็จแล้วให้เขารีบออกจากสำนักไป อหิงสกะก็กราบลาท่านรับเครื่องประหารนั้น แล้วออกจากสำนักเดินทาง บ่ายหน้าไป ประตูเมืองมุ่งเข้า ไปสู่ป่าใหญ่ต่อไป นั่นว่าสมอุบายคนต้นซึ่งอาจารย์เจ้าเล่ห์ดำริไว้ ชีวิตของคนผู้นี้จะเป็นไปตามแรงนิมิตเมื่อแรกเกิดละหรือ ? *เชิญท่านติดตามต่อไป*

อหิงสกะเดินมาจนถึงป่าลึกห่างไกลจาก ผู้คนในเมืองเขาเดินไปคิดไปว่าเราจะต้องทำชั่วต้องฆ่ามนุษย์ ซึ่งเรื่องนี้บิดามารดาได้สอนนักสอนหนาว่าเป็นบาปกรรมอย่างมาก พอนึกถึงท่านผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองใจเขาก็อ่อน แว่วเสียงซึ่งท่านบิดาได้ตักเตือนให้เขารับปฏิญาณเมื่อครั้งจะออกจากบ้าน เพื่อมาศึกษาว่า

"ลูกจะต้องรับปากกับพ่อว่า ลูกต้องเป็นคนมีเมตตาคน อย่าด่าใคร อย่าทำร้ายใคร อย่าฆ่าใคร เพราะเป็นการแสดงความโหดร้าย และเป็นการสร้างความชอกช้ำ ความทุกข์ยากให้แก่ผู้อื่นอย่างมาก"

คำสั่งของบิดาแว่วก้องหูขึ้นมา ทำให้เขาหยุด ชะงักพร้อมกับหวลระลึกถึงภาพของท่านทั้งสอง เมื่อตอนเขากราบลาท่าน

เพื่อจะมาเรียนวิชา ท่านกอดหน้ากอดหลังอวยชัยให้พรเขาด้วยใบหน้าอันชุ่มโชกไปด้วยน้ำตา สั่งว่าขอให้เขาตั้งใจเรียนและรีบกลับบ้านให้พ่อแม่ได้พึ่งเมื่อยามแก่ แต่เวลานี้เขาเป็นคนชั่วแล้ว กำลังจะฝ่าฝืนคำสอนของท่านโดยเชื่ออาจารย์ผู้ให้ดาบเขามาฆ่าคน และต้องฆ่าถึง 1 พันคน มือของเขาเวลานี้กำลังถืออาวุธที่จะสังหารคน แล้วบิดามารดาทั้งสองเมื่อท่านได้ทราบเข้าท่านจะต้องเศร้าโศกเสียใจอย่างไร ว่าเขาเป็นลูกนอกคอกไม่อยู่ในโอวาทอันรับปฏิญาณกับท่าน เขาคิดได้อย่างนี้ใจก็อ่อนลงๆ น้ำตาไหล ถึงกับหันกลับนึกว่า ไม่เอาละวิชาที่จะต้องเรียนด้วยการฆ่าคนนี้ แม้จะดีเลิศอย่างไรก็ทำให้คนอื่นเขาต้องเดือดร้อนทำให้พ่อแม่ต้องเสียใจ ทั้งตัวเองก็จะเสียสัตย์โดยฝ่าฝืนคำสอนของบิดามารดา กลับบ้านไปหาผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองซึ่งคงจะรอการกลับของตนด้วยความตั้งใจ แล้วอยู่รับใช้สนองคุณจนกว่าท่านจะวายชนม์ไปดีกว่า พอเขารู้สึกตัวเห็นความชั่วความดีอย่างนี้ ก็คล้ายกับมีภูตร้ายซ่อนอยู่ในตัวเขากระตุ้นใจให้คิดถึงเรื่องความยิ่งใหญ่ต่อไปภายหน้าว่า "ช่างปะไร จะกลับไปทำไม เวลานี้พ่อแม่ท่านอยู่ที่บ้านท่านจะมารู้เรื่องอะไรที่เราทำ คนอื่นจะทุกข์ยากเดือดร้อนก็เรื่องของเขา เรื่องของเราอยู่ที่ว่าจะ

ต้องก้าวหน้า ต้องมีชีวิตอย่างประเสริฐสุดอุดมไปด้วยความสุข และมีอำนาจ กลับบ้านทำไม ? จะได้ประโยชน์อะไรในเมื่อจะกลับเมื่อไรก็ได้ สู้เอาวิชาที่อาจารย์จะสอนให้ติดตัวไปให้ได้ก่อนดีกว่า" ความรู้สึกของเขาต่อสู้กันเอง ฝ่ายหนึ่งเตือนจิตใจให้เกรงกลัวบาปกรรม อีกฝ่ายหนึ่งส่งเสริมให้เขาเร่งฆ่าคนเพราะจะมีบำเหน็จรออยู่เบื้องหน้า เลยทำให้เขาตัดสินใจไม่ตกลงว่าจะเชื่อฝ่ายใด ยืนคิดอยู่นาน สุดท้ายฝ่ายหลังซึ่งประกอบด้วยโลภเจตนาความทยานอยากด้วยอำนาจโลภ อยากได้ อยากมีอำนาจวาสนา เกิดพลังขึ้นแรงกล้าจนกระทั่งฝ่ายที่เกรงกลัวต่อบาปกรรม และความรู้สึกผิดชอบชั่วดีนั้น พ่ายแพ้ปราศนาการไป และสามารถจูงใจของเขาให้เข้มแข็งขึ้นมาอีก จนกระทั่งเขาตกลงใจแน่นอนว่า ต้องได้ใช้วิชาโดยการฆ่าคนเป็นเครื่องประกอบนี้เสียก่อน ค่อยกลับบ้านภายหลัง เพราะถ้ากลับคราวนี้ตัวเองก็จะไม่วิเศษกว่าคนธรรมดาขึ้นมา เกิดมาเป็นคน จะต้องให้ความรู้ความสามารถเหนือกว่าผู้อื่นจึงจะดี ฉะนั้นเขาจึงกุมดาบมั่น และไม่ละความตั้งใจเดิม กลับบุกเข้าป่าเพื่อลอบฆ่าคนตามที่รับคำแนะนำมาจาก อาจารย์ด้วยต้องการวิชาที่ท่านหลอกลวงว่าจะประสิทธิ์ให้ตนต่อไปอีก

ณ ภูเขาสูงใหญ่ลูกหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่กลางป่าใหญ่ ห่างจากเมืองตักกสิลาออกมามาก ใกล้กับภูเขานั้นเป็นทาง 2 แพร่งบรรจบกัน คือทางที่จะแยกไปสู่เมืองราชคฤห์ มคธรัฐ ทางหนึ่ง ส่วนอีกทางหนึ่งจะไปสู่เมืองสาวัตถี แคว้นโกศลบริเวณนี้เป็นสถานที่เปลี่ยวมาก เพราะห่างไกลจากบ้านผู้คน จะมีหมู่บ้านของชาวป่าบ้าง ก็เป็นหย่อม ๆ ไกลกันมาก ทั้งเป็นสถานที่เหมาะเจาะ โดยมีต้นไม้ให้ลูกเป็นอาหารได้ และมีลำธารน้ำอยู่ด้วย อหิงสกะผู้บุกบั่นเดินทางมาหลายวันจนถึงที่นี่ พิเคราะห์ดูทำเลเห็นเหมาะสม จึงตั้งใจว่าจะหลบซ่อนอยู่ ณ ภูเขาลูกนี้เพื่อคอยดักฆ่าผู้คน ซึ่งจะผ่านมาให้ได้ครบตามจำนวนตามที่อาจารย์แจ้งให้ทราบ ซึ่งเรื่องนี้นับว่าเป็นความฉลาดของเขาที่ไม่จู่โจมเข้าไปตรง ๆ ตามหมู่บ้านเพื่อสังหารคนเลย เพราะเขาคิดว่าถ้าจะทำอย่างนั้นย่อมเป็นการไม่ปลอดภัย เพราะจะต้องมีการต่อสู้กันซึ่ง ๆ หน้า และชื่อเสียงของเขาก็จะเป็นที่เลื่องลือปรากฏขึ้นอันไม่เป็นการปลอดภัย สู้คอยดักอยู่อย่างนี้ไม่ได้ เพราะมักจะมีขบวนเกวียนของพ่อค้า และคนเดินทางผ่านไปมาอยู่เสมอและแม้ข่าวนี้จะกระฉ่อนไป คนทั้งหลายก็จะเข้าใจเพียงว่าโจรปล้นเพื่อต้องการทรัพย์สินธรรมดา ไม่ใช่ว่า ปล้นเพราะ ต้องการ สังหารคน

ฉะนั้น เขาจึงเลือกสถานที่นี้เป็นที่สังหารมนุษย์

หลังจากที่เขามาถึงที่นี่ พอรุ่งขึ้นเท่านั้น เขาก็เริ่มฆ่าคนเป็นปฐมฤกษ์ เหยื่อชีวิตรายแรกของเขาเป็นคนแก่ซึ่งอยู่ ณ บ้านป่าไม่ไกลจากนั้นเท่าไร ออกมาเก็บฟืนเพื่อประโยชน์ในการหุงต้มอาหาร อหิงสกะจึงฆ่าเสียอย่างไม่ต้องลำบากเท่าไร โดนย่องเข้าไปจนใกล้คนเคราะห์ร้ายผู้นั้น แล้วจับมวยผมกะชากจรชายผู้นั้นเสียหลักคอเงยขึ้นได้จังหวะกับดาบที่ฟาดลงมาพอดี กายฆ่าคน ๆ แรกทำให้อหิงสกะเกิดความสลดใจเป็นอย่างมาก โดยเห็นภาพผู้ที่ตนฆ่านั้นมีหน้าตาอันพิกล แสดงถึงความกลัวต่อความตาย ดวงตาโพลงพร้อมทั้งตะโกนขอชีวิตอย่างน่าเวทนา และพอเขาฟันไปที่คอของผู้เคราะห์ร้ายนั้นจนขาดพับ เลือดพุ่งฉูดขึ้นมากระจาย แต่คนนั้นยังไม่ตายทีเดียวอุตส่าห์กระเสือกตัวจะหนีให้พ้นตายอีกด้วย เขามองด้วยความสมเพศ รู้สึกตัวมาอีกว่า อันคนเรานั้น สิ่งที่กลัวที่สุดคือความตาย คนที่เขาฆ่านี้แม้แต่จะมีอายุมากเป็นคนชราแล้วก็จริง แต่ก็มีความกลัวตายเป็นอย่างมากเหมือนคนทั่ว ๆ ไป เมื่อเขารู้สึกเช่นนี้ ก็มีความคิดผุดขึ้นมาทันทีว่า “แม้แต่ตัวของเราเองนี้ก็มิใช่ว่าจะมีชีวิตอยู่ได้ยืดยาวค้ำฟ้าตลอดไป สุดท้ายก็ต้องสิ้นชีวิตตายจากโลกนี้

ไปเบียดเบียนคนทั้งหลาย ฉะนั้นเหตุไรจึงใช้เวลาของชีวิตที่ยังมีอยู่ ทำบาปสร้างความเดือดร้อนให้แก่คนอื่นเล่า" เมื่อเขาคิดได้เช่นนี้ ก็เกิดความเสียใจ จึงต้องการจะเลิก จะไม่ทำการฆ่าคนต่อไปอีก เพราะรู้สึกแล้ว เห็นด้วยตาตนเองแล้ว ว่าเป็นการร้ายกาจทรมารจิตใจอย่างมาก พอเขาได้สติและตั้งใจว่าจะเลิกทำความชั่วเท่านั้น เจ้าภูตร้ายตนเดิมคืออกุศลซึ่งซ่อนอยู่ในใจของเขาก็แนะนำขึ้นมาอีกว่า

"จะเลิกไม่ได้ ต้องรุดหน้าต่อไปอีก เพราะไหน ๆ เจ้าก็ทำความชั่วแล้ว ฆ่าคนไปได้ 1 ชีวิตแล้ว โทษแห่งการฆ่าคนนั้นจะมีจำนวนเท่าไร เป็นคนเดียวก็ดี สิบคนก็ดี ร้อยคนถึงพันคนก็ดี ย่อมมีโทษผิดเท่ากัน คือต้องถูกประหารชีวิตอย่างเดียวกันทั้งนั้น และการฆ่าคนรายแรกนี้ เท่ากับเป็นการตั้งต้นแห่งวิชาที่ต้องการจะศึกษา ฉะนั้นเขาจะต้องเดินหน้าพยายามต่อไปอีก ต้องฆ่าให้ได้เท่ากับจำนวนที่อาจารย์สั่งมา เพื่อความสำเร็จแห่งศิลปะที่เจ้าปรารถนาจะเรียน"

อกุศลซึ่งเตือนจิตของเขา นี้มีอานุภาพรุนแรงจนเขาเห็นคล้อยตามไป ฉะนั้น เขาจึงตัดนิ้วมือผู้ที่ตายไปนั้นใส่ถุงย่ามแล้วก็ลากศพลงไปทิ้งในลำธาร ล้างมือ ล้างดาบ จนหาย

เปื้อนจากโลหิตเสียสิ้น เมื่อเรียบร้อยแล้วจึงแสวงหาอาหารรับประทาน แล้วก็พักอยู่ ณ ภูเขานั้นด้วยความทรมานทั้งร่างกายและจิตใจอย่างร้ายกาจยิ่ง

หยาดฝนที่ตกลงมาจากเบื้องบนทีละหยดๆ แต่นานเข้าก็สามารถจะเต็มภาชนะที่รองรับได้ และเช่นเดียวกัน กองไฟที่เกิดขึ้นแม้แต่น้อย แต่ถ้าไม่ดับเสียก่อน ไปถูกเชื้อเข้าก็จะเกิดลุกลามไปตามเชื้อมากมายถึงกับเผาผลาญสิ่งต่าง ๆ ให้วอดวายไปได้จนหมดสิ้น ข้อนี้ฉันใด ความชั่วที่บุคคลสร้างขึ้นก็เช่นกัน เดิมทีเดียวก็เกิดมาจากเรื่องอันเล็กน้อยก่อน ผู้ทำบาปเมื่อเริ่มทำทีแรกนั้นย่อมหวาดเกรงและไม่กล้าที่จะทำอย่างตรง ๆ เพราะความไม่เคยชิน และต้องต่อสู้กับความรู้สึกผิดชอบซึ่งมีประจำใจของตน แต่ถ้าขาดการยับยั้งใจ หรือไร้ความสำนึกถึงดี – ชั่วได้ ย่อมจะหมดความเกรงกลัวต่อผลกรรมอันเป็นบาป และถ้าขืนทำเรื่อยไปก็จะชินเข้า จนกระทั่งเห็นความชั่วว่าเป็นของธรรมดา ๆ ได้ ฉะนั้น จิตใจเดิมของตนซึ่งมีความสำนึกผิดชอบประจำก็ลดความสำนึกลง เพราะอกุศลร้ายคือความชั่วเข้าไปขังไว้จนกระทั่งเต็มไปด้วย เรื่องของความทุจริตทั้งสิ้น *ดุจภาชนะอันเต็มด้วยน้ำฝนซึ่งหยาดมาจากเบื้องบนทีละหยดเช่นกัน*

วันเวลาผ่านพ้นไป จิตใจของอหิงสกะก็ยิ่งเพิ่มความโหดร้ายมากขึ้นทุกที เดี๋ยวนี้เขาไม่มีความรู้สึกว่าการฆ่าคนนั้นเป็นของยากแล้ว เขาฆ่าได้แม้แต่ผู้หญิงและเด็ก ๆ อันควรจะสงสาร ทุกวันเขาต้องมาดักคนอยู่ที่ค่าคับไม้ระหว่างทาง 3 แพร่งนั้น ถ้ามีคนเดินทางผ่านไปมา อย่าว่าแต่ 2 – 3 คนเลย แม้ถึง 10 คน เขาก็สู้ และสังหารจนคนเหล่านั้นตายไปเพราะไม่สามารถสู้ฝีมืออาวุธและกำลังเขาได้ แต่ถ้าวันไหนไม่มีคนเดินทางมา เขาก็เข้าปล้นตามหมู่บ้านแถวป่านั้นเอง ไม่ใช่ปล้นทรัพย์ แต่ปล้นชีวิตคน เข้าบ้านไหนเขาฆ่าหมดบ้าน ฆ่าคนใดก็ตัดนิ้วมือของคนนั้นใส่ย่ามแล้วกลับมาที่พัก ซึ่งบริเวณนั้นมีกลิ่นเหม็นเน่านิ้วมือมนุษย์คลุ้งไปหมดเพราะสุมกองกันอย่างมากมาย ร่างกายของ อหิงสกะเองก็เปลี่ยนไปมาก รูปร่างที่เคยสง่าก็กลับคล้ำหมองไป เพราะต้องกินต้องนอนอยู่ในป่า ดวงตาที่เคยอ่อนโยนก็แข็งกร้าวแสดงถึงความโหดร้าย หนวดเคราขึ้นรุงรังเต็มใบหน้าไปหมด เสื้อผ้าก็ขาดกะรุ่งกะริ่งและแสนจะสกปรก ตามร่างกายก็เต็มไปด้วยบาดแผล อันเกิดมาจากการต่อสู้บ้าง เกี่ยวกับกิ่งไม้และหนามบ้าง ชีวิตและจิตใจของเขาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างกลับหน้ามือเป็นหลังมือทีเดียว

แต่สิ่งที่เขาไม่เปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่งก็คือ เรื่องต้องการเรียนศิลปะพิเศษตามที่ประสงค์ ฉะนั้น เขานั่งนับนิ้วมือคนที่เขาตัดมาทุกวัน ๆ ว่าได้จำนวนเท่าไรแล้ว ต่อมามีสัตว์ร้ายต่าง ๆ มารังแกเขา โดยมาลักคาบ เอานิ้วมือมนุษย์เหล่านั้นไปบ้าง หรือบางทีเขาฆ่าคนได้แล้วไม่มีโอกาสจะ ตัดนิ้วติดมาได้บ้าง จำนวนแน่นอนจึงคลาดคลื่อนไป ดังนั้นเขาจึงเปลี่ยนวิธีใหม่โดยฆ่าคนได้แล้วก็ตัดเอานิ้วมือของผู้นั้นเพียงนิ้วเดียว และร้อยหวายทำเป็นห่วงผูกติดไว้กับคอ ซึ่งวิธีนี้เขาเห็นว่าสะดวกดีเพราะนับจำนวนได้ง่ายด้วย เก็บจำนวนแน่นอนไว้กับตัวด้วย จากนั้นมา เขาก็เร่งงานการฆ่าคนต่อไปอย่างรีบเร่ง จนมีชื่อเสียงโด่งดังไปว่ามีโจรร้ายซึ่งมีนิ้วมือเป็นพวงมาลัย เที่ยวอาละวาดฆ่ามนุษย์อย่างร้ายกาจ เหตุฉะนั้น คนทั้งหลายจึงตั้งชื่อเขาว่า "*โจรองคุลิมาล*" ซึ่งจะแปลว่า "*โจรผู้มีนิ้วมือเป็นพวงมาลัย*" ชื่อของเขาซึ่งพ่อแม่ตั้งให้ว่า "*อหิงสกะ*" จึงลบเลือนหายไปไม่มีผู้ใดเรียก เรียกแต่ว่า "*องคุลิมาล*" แทน ตั้งแต่นั้นมา

อหิงสกะผู้ เป็น บุตร ชาย คนเดียวของ ปุโรหิต ประจำราชสำนักแห่งแคว้นโกศลและนางมันตานี กลับกลายไปเป็นโจรร้าย

อันผู้คนทั้งหลายตั้งสมยาให้ใหม่ว่า *"องคุลิมาล"* หรือ *"โจรผู้มีนิ้วมือเป็นพวงมาลัย"* ไปเสียแล้ว ตามฤกษ์โจร เมื่อเขาตกฟาก คำพยากรณ์ของปุโรหิตผู้พ่อเป็นจริงทุกประการ ชีวิตของเขาต้องชั่วช้าเป็นโจรร้ายผู้ปล้นชีวิตของมนุษย์ ตามพรหมลิขิตและฤกษ์ยามตามที่บิดามารดาหวั่นวิตกตั้งแต่แรกเกิด แต่เขาเป็นคนชั่วที่น่าสงสาร เป็นโจรร้ายที่น่าเวทนา เพราะเขาเป็นโจรด้วยความจำใจ เป็นโจรเพราะต้องการได้วิชาตามที่อาจารย์ผู้เต็มไปด้วยเล่ห์กลมารยาหลอกลวงเขา ไม่ใช่เป็นเพราะสันดานเดิมซึ่งเกิดจากนิสัยของเขาเอง

คนดีที่ต้องกลายเป็นคนชั่วไปเพราะจำใจ เพราะถูกหลอกลวงนี้ น่าที่จะเข้าใจว่า แม้บัดนี้ก็มีอยู่เป็นจำนวนมากมาย ซึ่งเรื่องนี้ถ้าจะพูดตามลัทธิพราหมณ์ก็ว่า เป็นเพราะพรหมลิขิตและฤกษ์ยาม แต่ถ้าจะพูดตามหลักพระพุทธศาสนาท่านก็ว่าเป็นเพราะกรรม กรรมเท่านั้น ซึ่งเป็นเครื่องจำแนกให้สัตว์โลกทั้งปวงแตกต่างกันไป ทั้งดีและชั่ว เลวร้าย และประณีต ต่าง ๆ กัน

เวลายิ่งล่วงไป ชื่อเสียงความดุร้ายขององคุลิมาลโจรก็ยิ่งกระจายไปทั่วชมภูทวีปทั้งสิ้น เป็นที่ครั่นคร้ามหวั่นเกรงของพ่อค้าวาณิชและผู้คนซึ่งจะต้องเดินทางผ่านทางสามแพร่งเชิงเขา

ใหญ่ เพราะข่าวโจรร้ายที่คอยดักสังหารมนุษย์อย่างทารุณแพร่หลายขึ้นทุกวัน โจรผู้นี้เป็นโจรที่ปลาด ซึ่งฆ่าคนแล้วตัดเอาไปแต่เพียงนิ้วมือเดียว ส่วนเครื่องประดับและทรัพย์อันมีค่าที่ติดตัวอยู่กับคนตายเขาไม่แตะต้อง จะมีเอาไปบ้างก็เป็นแต่เสบียงอาหารเท่านั้นเอง เจ้าหน้าที่ทั้ง 3 นคร คือเมืองตักกสิลา เมืองราชคฤห์ และเมืองสาวัตถี ยกออกมาเพื่อปราบปรามก็ไม่เคยได้พบกับโจรองคุลิมาลแม้แต่ครั้งเดียว เพราะเขาเป็นโจรที่ฉลาดรู้จักหลบจักหลีก และประมาณกำลังของคนในการต่อสู้กับฝ่ายตรงกันข้ามได้ไม่ผิดพลาด ทั้งชำนาญในภูมิประเทศกว่าเจ้าหน้าที่ซึ่งยกมา เพราะฉะนั้น คราวใดกำลังเจ้าหน้าที่น้อยคน ก็ถูกเขาสังหารจนสิ้นไม่ได้มีหนีรอดกลับไป แต่คราวใดผู้มาปราบปรามยกกำลังมามาก เขาก็หลบซ่อนเสียอย่างปลอดภัยไปได้ทุกครั้ง

การฆ่าคนของเขาได้จำนวนเท่าไร นิ้วมือของผู้ตายซึ่งเขาร้อยหวายบ่าแล้วเอามาผูกคอไว้ก็ยิ่งเพิ่มขึ้น มากขึ้นเท่านั้นร่างกายของเขาซึ่งเคยสดใส ใบหน้าเอิบอิ่ม บัดนี้กลายร่างผิดเดิม ดำคล้ำไป และเนื้อตัวมีแต่บาดแผลซึ่งเป็นริ้วรอยของหนามและอาวุธที่ต่อสู้กับผู้อื่น ใบหน้าเขาดุเข้ม แววตาแข็ง

กร้าวไม่อ่อนโยนเหมือนครั้งก่อน หนวดเคราขึ้นรุงรังไปหมด กลิ่นเหม็นเน่าของนิ้วคนที่เขาห้อยคอไว้ แม้จะเหม็นร้ายกาจอย่างไรก็ไม่ทำให้เขารำคาญ เขาทนได้ ทุกวันเขาจะนั่งนับจำนวนนิ้วมือ อันแสดงถึงจำนวนชีวิตที่เขาสังหารไป ว่าจะครบพันหรือยัง เพราะหวังจะได้กลับไปเรียนวิชาอันอาจารย์ล่อลวงนั้นอีก เดิมทีเดียวเมื่อแรกฆ่าคน เขารู้สึกสงสารและไม่กล้า แต่เดี๋ยวนี้เขาชินเสียแล้ว ไม่รู้สึกผิดแปลกอะไรเลย เขาต้องการจะฆ่าคนให้ครบพันเร็ว ๆ เพื่อจะไปเรียนวิชา จะได้เป็นจ้าวโลก ซึ่งไม่มีใครจะมีอำนาจวาสนาเกินเขาไปได้ แม้แต่บิดามารดาทั้งสองผู้ที่เขาแสนรัก บัดนี้เขาลืมท่านเสียแล้ว นึกอย่างเดียวเพียงฆ่าคนให้ครบพันคนเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าจะอเนจอนาถใจ และควรสงสารยิ่งนัก ที่คนดี ๆ กลายไปจนเสียคนถึงฉะนี้

การฆ่าคนขององคุลิมาล แผ่อาณาเขตกว้างออกไปจากเดิมอีกมาก แรกทีเดียวเขายึดสถานที่ป่าใหญ่ 3 แพร่งใกล้เชิงเขาเป็นที่ดักทำลายชีวิตมนุษย์ แต่ต่อมากิตติศัพท์ข่าวโจรดักปล้นที่ชุมทางแผ่ออกไป จนผู้คนทั้งหลายเกรงกลัวไม่กล้าสัญจรไป

มาผ่านทางนั้น องคุลิมาลโจรจึงออกตระเวณสังหารคนตามหมู่บ้านเล็กบ้านน้อยชายป่านั้นแหละ เข้าหมู่บ้านไหนเขาฆ่าหมดไม่เลือกว่าเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ แม้แต่คนชราและคนพิการ จิตใจของเขาเหี้ยมเกรียม คล้ายมีวิญญาณผีตายโหงเข้าสิง จนไม่รู้สึกว่าความเมตตากรุณาเป็นอย่างไรยิ่งฆ่าคนได้มาก เขายิ่งย่ามใจกับกล้าบุกเข้าไปตามหมู่บ้านใหญ่ ๆ เพื่อฆ่าคน มีบางครั้งที่พวกชาวบ้านรวบรวมกำลังกันต่อสู้ถึงกับเขาต้องได้รับบาดเจ็บและหลบหนีไปก็มี รวมเวลาที่เขาออกตระเวณฆ่ามนุษย์ตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้แสนกล จนเวลาล่วงไปได้ 2 เดือนเศษ ก็ยังไม่ได้จำนวนครบตามกำหนด องคุลิมาลโจรจึงพักหลบซ่อนอยู่ ณ ป่าใหญ่นั่นเอง

■ ■ ■

การทำความชั่วของคุลิมาลโจร แม้แต่จะเป็นเรื่องเกิดขึ้นในป่าก็จริง แต่มีผลทำให้เกิดความเดือดร้อนระส่ำระสายเข้ามาถึงพระนครสาวัตถีซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นพระราชา และพระนครราชคฤห์ แคว้นมคธ ซึ่งอยู่ในปกครองของพระเจ้าพิม-พิสารด้วย ทั้งนี้โดยที่พวกพ่อค้าวาณิชผู้เคยเดินทางผ่านไปมา

ยังป่าใหญ่ไม่ได้รับความสะดวก และเกรงความไม่ปลอดภัยจากโจรร้ายซึ่งคอยดักปล้นอยู่กลางทาง จึงไม่มีใครกล้าเอาชีวิตของตนไปเสี่ยงกับความตาย ฉะนั้นการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเมืองต่อเมืองจึงต้องหยุดชะงักลง ทำให้ราคาสินค้าของเมืองทั้งสองขึ้นราคาถึงกับบางอย่างเพิ่มขึ้นไปกว่าเท่าตัว ผู้มีรายได้น้อยจึงลำบากไปทั่วกัน นอกจากนั้น ผู้คนซึ่งออกไปจับจองที่ทางนอกกำแพงเมืองทำนาทำไร่ ต่างละทิ้งบ้านช่อง อพยพหลบเข้ามาอยู่ในเขตกำแพงเมืองทั้งสิ้น เพราะต่างหวาดเกรงต่อโจรองคุลิมาลผู้คอยฆ่าคน ทำให้ต้องมาเดือดร้อนด้วยเรื่องที่พัก อาหารการกินวุ่นวายไปในเมือง แม้เจ้าหน้าที่ทั้งสองนครได้พยายาม กวดขัน สืบเสาะ ปราบปราม ก็ไม่ได้ตัวองคุลิมาลเลย จนกระทั่งต่อมาไม่ช้า มีข่าวว่าโจรองคุลิมาลถูกเจ้าหน้าที่ของเมืองราชคฤห์ติดตาม จนหลบเข้ามาใกล้เขตเมืองสาวัตถีแล้ว ประชาชนแคว้นโกศลต่างจึงตระหนกตกใจรีบหลบเข้าไปในเมืองหนาแน่นขึ้นทุกวัน คนที่อยู่ในเมืองก็กำลังเดือดร้อนด้วยของแพง ผู้อพยพหลบเข้ามาใหม่ก็ลำบากเรื่องที่พักและอาหาร ความวุ่นวายจึงเกิดเป็นโกลาหล เมื่อประชาชนเดือดร้อนกันมากเข้า จึงชักชวนพร้อมกันไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศล กษัตริย์แห่งแคว้น

โกศลกราบทูลเรื่องราวร้องทุกข์ และวิงวอนขอให้พระองค์จง จัดการปราบปรามองคุลิมาลโจรให้สูญสิ้นไป เพื่อความผาสุก ของราษฎรทั่วไป พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ตรัสรับรองว่าจะจัด การปราบปรามเอาตัวโจรร้ายผู้นั้นมาสังหาร ให้ได้ภายในเร็ววัน ประชาชนทั้งนั้นจึงอุ่นใจถวายบังคมลากลับไปสู่ที่พักของตน ๆ

แต่เมื่อพระองค์นำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุม ปรึกษาหารือ กับ อำมาตย์ผู้ใหญ่ประจำราชสำนัก ก็ไม่มีผู้ใดทราบได้ชัดเจนว่า โจรองคุลิมาลนั้นเป็นใคร อายุสักเท่าไรเป็นแต่ทราบข่าวเล่าลือ ว่า โจรผู้นี้มีฝีมือเก่งกาจและเคยเป็นนักศึกษาแห่งตักกสิลามา ก่อน เชิงฝีมืออาวุธนั้นแม้แต่ทหารผู้ใหญ่ในนครต่างๆก็ไม่มีผู้ใด ทัดเทียมได้ เหตุที่ได้ชื่อว่า องคุลิมาล เพราะโจรนี้เมื่อฆ่าคนแล้ว ตัดเอานิ้วคนตายมาร้อยเข้ากับห่วงหวายผูกคอของตน และการ ฆ่าคนนี้ ก็มิได้มุ่งประโยชน์ด้วยทรัพย์สิน แต่ไม่ทราบเหตุผลว่า ฆ่าทำไม ? เรื่องราวที่ได้ทราบจากที่ประชุมมีเพียงเท่านี้เอง จึง เป็นการไม่ชัดเจน ในที่สุดพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงรับสั่งถาม ในที่ประชุมว่า จะมีผู้ใดรับอาสาคุมกองทหารเพื่อไปปราบโจรผู้นี้ บ้าง ทรงถามถึง 3 ครั้ง แต่ก็หามีผู้ใดทูลรับอาสาได้ มีแต่ผู้ นั่งก้มหน้านิ่งเพราะความหวาดกลัวทั้งนั้น จึงทำให้ทรงขัดพระ

ทัยและแรงขัดติยะมานะผลุดขึ้น ถึงกับทรงรับสั่งว่า เมื่อไม่มีผู้ใดรับอาสา พระองค์จะเสด็จคุมกองทัพไปปราบโจรเอง และจะยกเดินทางไปในวันรุ่งขึ้น ที่ประชุมพากันเงียบสงัด และต่างคนต่างงุนงงในการที่กษัตริย์ของตนจะออกไปปราบโจรเอง แต่ยังไม่มีผู้ใดได้กราบทูลเรื่องราวต่อไปได้ ก็ทรงเสด็จขึ้น ผู้เข้าประชุมเฝ้าจึงต่างแยกย้ายกลับบ้านเรือนของตน ๆ

พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จขึ้นสู่พระตำหนักด้วยความน้อยพระทัย และขุ่นเคืองอำมาตย์ฝ่ายทหารซึ่งไม่มีใครเลยจะแสดงความกล้าหาญทูลรับอาสาปราบโจรร้ายนี้ได้ ทรงดำริว่า โจรนี้เป็นแต่เพียงโจรธรรมดายังหาคนอาสาไม่ได้ ถ้ามีการรบพุ่งระหว่างนครด้วยกำลังคนมากจะได้พึ่งใคร ทรงดำริไปก็นึกถึงพันธุละเสนาบดีผู้เป็นพระสหายของพระองค์ด้วย คน ๆ นี้นอกจากจะมีฝีมือเก่งกาจกำลังกล้าหาญ สามารถสู้กับคนได้ด้วยอาวุธทุกชนิดเป็นพัน ๆ คนแล้ว ยังฉลาดเฉลียวเป็นกำลังแก่ราชการอย่างยิ่ง แต่อนิจจา พันธุละผู้ซื่อสัตย์เก่งกล้านี้ก็ตายไปเสียแล้วพร้อมด้วยบุตรชายของเขา 32 คน ซึ่งทรงกำลังทัดเทียมกับบิดา การตายของพันธุละและบุตรก็เพราะความหูเบาของพระองค์เอง ซึ่งหลงเชื่อพวกอำมาตย์ทุจริตส่อพลอยุยงจน

กระทั่งทรงใช้อุบายสังหารเขา ถ้าพันธุละเสนาบดียังมีชีวิตอยู่ อย่าว่าแต่โจรองคุลิมาลเพียงคนเดียวเลย ต่อให้ร้อยโจรพระ-องค์ก็ไม่ต้องทรงหนักพระทัย ทั้งไม่ต้องรับสั่งถามหาผู้อาสาสมัครเยี่ยงวันนี้ เพราะเขาจะจัดการสนองให้แล้วเสร็จเรียบร้อยทุกประการ ยิ่งคิดก็ยิ่งรำลึกถึงสหายผู้ซื่อสัตย์นั้น และโทมนัสอย่างยิ่งในความพลั้งพลาดของพระองค์ที่หลงเชื่อคนยุยง จนกระทั่งบัดนี้ความลำบากตกมาถึงแล้ว โดยจะต้องเสด็จไปปราบโจรด้วยพระองค์เอง คืนวันนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงบรรทมไม่ค่อยหลับ เพราะครุ่นคิดแต่เรื่องการปราบโจรองคุลิมาลนี้จนเกือบตลอดราตรี

ในวันนั้น ปุโรหิตผู้บิดาองคุลิมาลกลับจากที่เฝ้า ด้วยใบหน้าอันหมองมัวผิดปกติ เดินพลางนึกพลางว่าไม่ใช่ใครที่ไหนแล้วเจ้าโจรร้ายคนนี้ ต้องเป็นอหิงสกะบุตรชายของเราซึ่งไปศึกษาวิชา ณ เมืองตักกสิลาเอง เพราะบุตรเราคนนี้ชะตาชีวิตของเขาเมื่อแรกเกิดก็ปรากฏชัดแล้วว่า ต้องเป็นโจรผู้ใจอำมหิต โดยเกิดในยามโจรฤกษ์ และมีนิมิตอันแสดงชัดโดยบรรดา

เครื่องอาวุธทั้งสิ้นเป็นประกายเพลิงแปรบขึ้นมา พร้อมกับเวลาตกฟ้าถึงเมื่อนั้นทั้งบัดนี้ดาวประจำตัวเขาก็แสดงลักษณะตามตำราว่ากำลังเป็นโจร ท่านปุโรหิตคิดไปยิ่งแน่ใจและเศร้าใจเป็นอย่างยิ่งที่ลูกอันแสนรักของตนกลายเป็นคนชั่วไป ชั่วขนาดที่พ่อแม่เองก็สุดปัญญาจะช่วยลูกได้ เพราะโทษของเขาที่สร้างกรรมทำเวรไว้ช่างร้ายกาจสุดแสน เหลือกำลังที่จะได้รับหย่อนโทษเบาทัณฑ์ เดินคิดมาจนถึงบ้านน้ำตาคลอด้วยความเสียใจและสงสารลูก นางมันตานีพราหมณีภรรยาเห็นกิริยาของสามีเช่นนั้นก็สงสัย เข้าใจว่าคงถูกพระราชากริ้วโกรธบริภาสมา นางจึงถามว่า

"ทำไมวันนี้จึงมีลักษณะผิดประหลาดโศกเศร้าไปอย่างไม่เคยเห็นมาแต่ก่อน"

ปุโรหิตจึงเล่าความให้ฟังว่า "บัดนี้พระราชาปเสนทิโกศลได้รับสั่งให้จัดกองทัพโดยพระองค์จะคุมกองทหารไปปราบ–ปรามโจรองคุลิมาล ซึ่งกำลังอาละวาดไล่ฆ่าฟันมนุษย์จนกระทั่งมีข่าวว่าใกล้เขตเมืองชั้นในเข้ามาทุกที และโจรองคุลิมาลนี้หาใช่ผู้อื่นที่ไหนไม่ ที่แท้ก็คืออหิงสกะผู้เป็นบุตรของเขาทั้งสองนั่นเอง เพราะเท่าที่ทราบจากคนที่เคยเห็นรูปลักษณะของโจรผู้

น้อย่างใกล้ชิดเขาก็เล่ารูปพรรณอันเชื่อได้ว่าเป็นลูกของเรา ทั้งข่าวลือเรื่องประวัติของโจรองคุลิมาลก็แน่ชัดว่า เดิมเป็นนักศึกษาแห่งสำนักท่านอาจารย์ทิศาปาโมกข์เมืองตักกสิลา ประกอบกับพิจารณาฤกษ์ยามตรวจดูชตาชีวิตของบุตร ยิ่งทำให้แน่ใจมากว่าต้องเป็นลูกของเราอย่างแน่นอนทีเดียว เหตุนั้น จึงมีความสงสารและเสียใจว่าอหิงสกะจะต้องตาย เพราะถูกกองทัพในเมืองออกไปปราบครั้งนี้ เพราะไม่เห็นเลยว่าเขาจะมีทางต่อสู้หรือหลบหนีไปได้อย่างไร" พอเล่าจบท่านปุโรหิตก็ร้องไห้ เพราะความรักและความสงสารบุตรของตน

นางมันตานีได้ฟังก็ตกใจรีบค้านสามีว่า

"ทำไมจึงปักใจเอาว่าโจรนี้จะเป็นลูกของตน เพราะตั้งแต่เลี้ยงดูเขามาอย่างใกล้ชิด ไม่เคยเห็นเขาจะเป็นผู้มีนิสัยโหดร้ายถึงกับจะกลายเป็นโจรไปได้"

แต่ครั้นปุโรหิตยกเหตุผลต่าง ๆ นา ๆ ขึ้นมาอธิบายอย่างถี่ถ้วน นางก็กลับเห็นจริงไปด้วยว่าโจรนี้คือบุตรชายของตนเอง จึงคร่ำครวญด้วยความเสียใจอย่างสุดแสน

คำที่ว่า "*น้ำถึงไหนปลาถึงนั่น*" ข้อนี้ยังไม่เป็นการแน่นอนทุกรายไป แต่ถ้าว่า "*ลูกถึงไหนใจแม่ย่อมส่งตามไป*

ถึงนั้น" ข้อนี้ย่อมเป็นความจริง เพราะไม่มีใครอีกแล้วที่แม่จะรัก จะห่วง เท่ากับลูกซึ่งเป็นเสมือนดวงตาและดวงใจของแม่ แม่เท่านั้น ซึ่งใกล้ชิดกับลูกอย่างแน่นแฟ้น เพราะต้องลำบากตั้งแต่ตั้งครรภ์ และคลอดบุตร ลูกรอดชีวิตเจริญมาได้เพราะน้ำนมซึ่งเป็นเลือดในอกของแม่ ทั้งยังต้องคลุกคลีด้วยการป้อนข้าว หยอดน้ำปรนนิบัติอย่างลำบากตลอดเวลาตั้งแต่ต้นมา จนลูกเจริญวัยใหญ่โตขึ้นได้ ลูกจึงเป็นสิ่งที่ผูกใจของแม่ ทำให้แม่ต้องระลึกถึงเกือบตลอดทุกเวลา ยิ่งรู้ว่าลูกจะต้องลำบากเดือดร้อนด้วย ยิ่งทำให้จิตใจของแม่กระวนกระวายเพราะเป็นห่วงอย่างสุดแสน เกรงว่าผู้ที่แม่รักที่สุดจะมีอันตราย จะต้องถูกทรมาน นี่เป็นวิสัยของแม่ เป็นความรู้สึกของแม่ทุกคนที่มีต่อลูก แม่ของลูกทุกคนซึ่งจัดว่าเป็นมารดาของโลกนั้น ท่านย่อมรัก ย่อมห่วงลูกอย่างสุดแสนฉะนี้

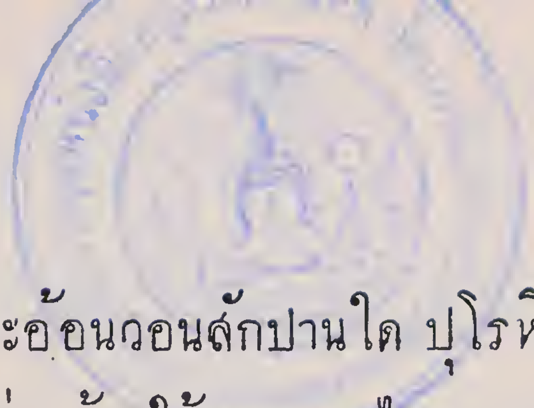
ดังนั้น นางมันตานีพราหมณีเมื่อได้ทราบเรื่องราวว่าบัดนี้อันตรายกำลังจะมาถึงบุตรของตน นางจึงยิ่งเพิ่มความตกใจได้อ้อนวอนขอร้องให้ปุโรหิตผู้สามีรีบเดินทางออกจากเมืองล่วงหน้าไปก่อนขบวนกองทัพจะเคลื่อนยกไป เพื่อได้นำข่าวนี้ไปแจ้งให้บุตรทราบ เขาจะได้รีบหนีต่อไปให้ไกลจากถูกติดตาม ปุโร-

หิตได้ฟังก็ค้านเพราะกลัวภัย อธิบายให้ภรรยาเข้าใจว่า "เรื่องนี้เป็นการสุดวิสัยที่จะช่วยเหลือได้เพราะ

ข้อ 1 เกรงว่าถ้าพระราชารู้เรื่องเข้า ตนเองจะพลอยมีความผิดไปด้วยฐานช่วยเหลืออนุเคราะห์แก่โจร

ข้อ 2 ไม่ไว้ใจลูกของตนซึ่งมีจิตใจเหี้ยมโหด เขาอาจจะไม่ระลึกถึงคุณของพ่อผู้บังเกิดเกล้า และกล้าทำร้ายเอาได้ เพราะโบราณก็สอนไว้ไม่ให้ไว้ใจโจรว่าเป็นพรรคพวกหรือเพื่อนเก่า ยิ่งคนกำลังมีอาวุธอยู่ในมือด้วย ยิ่งจะต้องหลีกออกให้ห่างไกลไม่ควรจะไว้วางใจ ดังคำกลอนสอนใจบทหนึ่งว่า

"ใครจะไว้ใจอะไรตาม ใจเถิดแต่อย่าเกิดไว้ใจใน
สิ่งห้า หนึ่งอย่าไว้ใจทะเลทุกเวลา สองสัตว์เขี้ยว
เล็บงาอย่าไว้ใจ สามผู้ถืออาวุธสุดจักร้าย สี่ผู้
หญิงทั้งหลายอย่ากรายใกล้ ห้าพระมหากษัตริย์
ทรงฉัตรชัย ถ้าแม้นใครประมาทหมักพลาดเอย"

ดังนั้นแม้แต่ภรรยาจะอ้อนวอนสักปานใด ปุโรหิตผู้สามีก็ยืนยันไม่ยอมไปพบเพื่อแจ้งข่าวร้ายให้ลูก หลบไปตาม ความคิดของภรรยา สุดท้ายด้วยน้ำใจที่แท้ของแม่ที่รักลูกเป็นชีวิตจิตใจอย่างแท้จริง นางมันตานีจึงตกลงใจเด็ดขาดว่าจะออกจากบ้านในเย็นวันนี้แหละ เพื่อไปตามหาลูก จะได้บอกข่าวให้เขาหลบหนีเอาตัวรอดไปเสียก่อน ก่อนที่กองทัพในเมืองจะยกออกมาสังหารเขา เมื่อนางตกลงใจแน่นอนแล้ว ก็เข้าไปในห้องรีบจัดแจงแต่งกายอย่างรวดเร็วเดินออกจากบ้านไป มุ่งหน้าสู่ประตูเมือง แม้แต่ปุโรหิตผู้สามีจะทัดทานห้ามปรามอย่างไรๆก็ไม่ยอมเชื่อ ผลที่สุดเขาก็ต้องปล่อยให้นางไปตามความประสงค์

นางมันตานีออกมาพ้น ประตู เมือง ก่อน เวลาปิดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น พ้นประตูมาแล้วนางยืนงงอยู่ครู่หนึ่ง เพราะไม่ทราบทิศทางที่บุตรชายหลบซ่อนอยู่ว่าจะเป็นที่ใด เหลียวซ้ายแลขวาไปรอบ ๆ เห็นมีป่าใหญ่อยู่ทิศเบื้องหน้า จึงตัดสินใจบ่ายหน้าเดินทางไปทางนั้น ดวงอาทิตย์ก็เคลื่อนคล้อยลับขอบฟ้าลงทุกที ๆ ในที่สุดก็ย่างเข้ารัตติกาลทิศทางทั่วไปมืดสนิท แต่ถึงกระนั้นมารดาผู้แสนรักแสนห่วงบุตร ซึ่งแม้กลายเป็นโจรร้ายก็ไม่ย่อท้อ เดินไปตะโกนเรียกชื่อบุตรของตนไปว่า

"อหิงสกะลูกแม่ ลูกอยู่ที่ไหน มาพบแม่เร็วเข้าลูก" ตะโกนซ้ำๆ ซากๆ อยู่อย่างนี้ อาหารตั้งแต่เย็นก็มิได้ตกท้อง คอแห้งผากเพราะกระหายน้ำอย่างไรก็อุตส่าห์ทน เดินล้มลุกคลุกคลานไปเพราะความมืดด้วย สดุดหินและถูกเถาวัลย์เกี่ยวด้วย แต่ก็ไม่ทำให้นางมันตานีย่อท้อ ตะโกนเรียกลูกก้องป่าจนเสียงเริ่มแหบแห้งลง กระทั่งเที่ยงคืนล่วงไปแล้วก็ไม่ได้พักเลย ยังวนเวียนอยู่ในป่าใหญ่นั่นเอง

● ● ●

ตั้งแต่ปฐมยาม ของราตรีกาลนั้นจนล่วงเข้ามัชฌิมยาม นางมันตานีพระหมณีผู้เป็นห่วงบุตรชายเป็นที่สุด ไม่ได้หยุดพักต่อการเดินติดตามหาบุตรเลย เท้าทั้งสองเดิมก้าวไป ตาก็จ้องส่ายผ่าความมืดดูทั่วทุกทิศ หูของนางคอยระวังเพื่อจะมีผู้ขานรับ ปากก็ร้องตะโกนก้องเรียกชื่อบุตรอยู่ร่ำไป แม้แต่จะเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าก็ไม่ยอมพัก ถึงจะลำบากเพราะเดินทางในยามกลางคืน ต้องล้มลุกคลุกคลานเพราะสดุดเถาวัลย์และก้อนหิน ก็กัดฟันทนแข็งใจร้องเรียกหาบุตรต่อไป นี่แหละความรักของแม่เป็นรักแท้ที่มั่นคง จึงต้องห่วงและยอมทนต่อความลำบากตรากตรำทุก

ประการ เวลาล่วงไปจนพ้นมัชฌิมยามแล้ว นางก็ยังเดินวนเวียนอยู่ในป่าใหญ่นั้นเอง

ยิ่งดึกสงัด ความเยือกเย็นก็ยิ่งเพิ่มขึ้นทุกทีจนร่างกายของนางมันตานีชุ่มไปด้วยน้ำค้างหนาวจนสั่น ทั่วป่าใหญ่เงียบสงบสงัดเสียงอื่นใดทั้งสิ้น จะมีก็แต่เพียงเสียงของน้ำค้างตกกระทบตามใบไม้ และเสียงนกซึ่งออกหากินเวลากลางคืนร้องขึ้นมาเป็นระยะ ๆ สลับกับเสียงของนางมันตานีผู้ร้องเรียกหาบุตรจนแหบแห้งลง เสียงของนางแผ่วลง ๆ ทุกทีเพราะความหิวโหยและกระหาย แต่เท่าที่เท้าทั้งสองยังพยุงร่างของนางเดินไปได้ก็ด้วยแรงน้ำใจซึ่งห่วงลูกเป็นที่สุด จึงยังดำรงร่างอยู่ได้ บางครั้งเสียงร้องของนางเองดังสะท้อนก้องกลับมา นางเข้าใจว่าบุตรร้องรับจึงผวาวิ่งไปตามทิศนั้นแต่แล้วก็ไม่ได้พานพบผู้ใดเลย เป็นอยู่อย่างนี้ตลอดเวลา จนกระทั่งจวนจะใกล้รุ่ง แม้ผู้มีแต่กำลังใจแต่หมดกำลังกาย เพราะบอบช้ำเหน็ดเหนื่อยเกือบตลอดคืนก็ทรุดพับลงอยู่ ณ ใต้ต้นไม้ต้นหนึ่งในป่าใหญ่นั้นเอง

สถานที่ซึ่งนางมันตานีผู้หมดแรงล้มฟุบลงนั้น ความจริงเป็นที่ซึ่งไม่ห่างไกลจากที่พักขององคุลิมาลโจรเท่าไรนัก เขามาหลบแฝงกายอยู่ที่บริเวณนี้ตั้งแต่เวลากลางวันมาแล้ว บัดนี้ว

มือของมนุษย์ อันแสดงถึงชีวิตของผู้ที่ถูกเขาสังหารไปมีจำนวนได้ถึง 999 นิ้วแล้ว แสดงว่าเขาได้ฆ่าคนไปแล้ว 999 คน เขารู้สึกกระหยิ่มใจยิ่งนักว่ายังขาดจำนวนตามที่อาจารย์สั่งมาเพียงคนเดียว อีกคนเดียวเท่านั้นเองก็จะได้ครบจำนวน 1 พันคน ฉะนั้นเขาจึงคอยมาดักซุ่มเพื่อคอยฆ่าคนอยู่ที่ป่าใหญ่ใกล้ทางเดิน รออยู่ตั้งแต่เวลากลางวัน ภาวนาขอให้มีคนเดินผ่านมาให้เขาได้ฆ่าอีกสัก 1 คนเถิด อีกคนเดียวเท่านั้น เพื่อครบพัน และต่อจากนั้นงานสังหารชีวิตมนุษย์ของเขาก็จะยุติสิ้นสุดกันเสียที จะได้กลับไปเรียนศิลปะพิเศษตามที่อาจารย์สัญญาไว้ว่าจะสอนให้ แต่แม้เขาจะภาวนาอย่างไร ๆ ก็ตาม วันนั้นทั้งวันช่างเป็นยามปลอดเสียนี่กระไร จะมีผู้ใดผ่านไปมาให้เขาเห็นแม้แต่เพียงคนเดียวก็หาไม่ เขารออยู่อย่างนั้นจนพระอาทิตย์อัสดง เมื่อไม่สมหวังจึงพักนอนอยู่ ณ ที่นั้นเอง โดยตั้งใจไว้ว่ารุ่งเช้าจะออกตระเวณเพื่อสังหารมนุษย์ให้ได้อีกคนหนึ่ง แล้วจะรีบกลับไปสู่สำนักของอาจารย์ต่อไป

● ● ●

ณ พระเชตวันวิหารในพระนครสาวัตถี อันเป็นสถานที่ประทับขององค์สมเด็จพระบรมศาสดา ราตรีนั้นบรรดาพระภิกษุ

สงฆ์พุทธสาวกทั้งหลายกำลังบำเพ็ญเพียรเจริญสมณธรรมอยู่ ลางองค์กำหนดพระกรรมฐาน เป็นอารมณ์เดินจงกรมไปมาอยู่โดยรอบ ลางองค์สาธยายมนต์อันพระอาจารย์สั่งสอนมา และลางองค์ก็นั่งบริกรรมภาวนา เพื่อความสงบระงับบั่นเทากิเลสประสงค์ความบรรลุอริยผลชั้นสูง ตามควรแก่อัธยาศัย

ภายในพระวิหารนั้น แม้แต่จะมีพระภิกษุสงฆ์เป็นพัน ๆ รูปก็จริง แต่เงียบสงัดปราศจากเสียงสนทนาและแกร่มแอมไอทั้งสิ้น เพราะต่างรูปต่างสำรวมด้วยสังวรในจริยวัตต์ จึงไม่ปรากฏเสียงอื่นอันจะรบกวนสมาธิ จะมีก็เพียงเสียงกิ่งไม้สบัดใบและไหวกิ่งตามกระแสลม และเสียงของกลองซึ่งย่ำบอกโมงยามจากมุมพระราชวังลอยตามลมมานาน ๆ ครั้งหนึ่งเท่านั้นเอง

สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ผู้ทรงเป็นนาถะที่พึ่งของ-สัตว์โลกทั้งมวลประทับอยู่ ณ พระคันธกุฎี แม้ราตรีจะล่วงมาถึงครึ่งคืนแล้วก็ยังมิได้เสด็จสู่ที่บรรทม ยังคงประทับสำราญอยู่ในมรรคาแห่งสมาธิ ตรวจดูเวไนยสัตว์ผู้ยังข้องอยู่ในวิบากของกรรม จนบรรลุถึงปัจฉิมยาม ได้ทอดพระเนตรเห็นสัตว์หนึ่งปรากฏในพระญาณ สัตว์นั้นควรจะโปรดคือ องคุลิมาลโจรผู้มีบารมีอันแก่กล้าซึ่งได้บำเพ็ญมาแต่ปุเรชาติ ทรงทราบจริต

อันเป็นปัจจัยเพื่ออริยมรรคของโจรนั้น และทรงทราบชัดแจ้งว่า สัตว์ผู้นี้อันตถาคตจะต้องรีบไปโปรดเอง ในเวลารุ่งอรุณของเช้านี้ เพื่อมิให้ล่วงลงสู่อนันตริยกรรมเสียก่อน โดยขณะนี้โจรองคุลิมาลกำลังมีจิตจดจ่ออยู่ด้วยต้องการฆ่ามนุษย์อีก 1 คน เพื่อให้ครบพัน เวลาเช้าวันใหม่นี้เขาจะต้องรีบออกแสวงหา และเมื่อเห็นผู้ใดก็มิได้รั้งรอต้องรีบเข้าไปฆ่าพ้น เวลานี้นางมันตานีผู้มารดากำลังตามหาบุตรชายและหมดกำลังพัก อยู่ ณ สถานที่ ซึ่งไม่ไกลกัน เวลาเช้าลูกชายก็จะออกเที่ยวฆ่าคน ส่วนแม่ก็จะออกตระเวณตะโกนก้องร้องเรียกหาบุตร แม่เจอลูกก็จะจำไม่ได้เพราะรูปร่างของเขาผิดแปลกไปจากเดิม รุงรังด้วยหนวดเครา และมีนิ้วมือห้อยอยู่ที่คอคล้ายกับปีศาจ ลูกเองก็จะไม่ได้สังเกตว่าเป็นแม่หรือเป็นใคร พอเห็นเป็นมนุษย์ก็จะตรงเข้าไปสังหาร เพื่อให้ครบจำนวนตามที่ตั้งใจ เช่นนี้จะเกิดเป็นอนันตริยกรรม คือกรรมชั่วช้าที่ร้ายกาจหนักหนา เพราะว่าเป็นมาตุฆาตฆ่ามารดา ถึงกับห้ามมรรคผลสวรรค์และนิพพาน จึงควรที่ตถาคตจะรีบไปก่อนแต่ที่แม่ลูกทั้งสองนี้จะได้พบกัน เพื่อประทานธรรมโปรดให้เหมาะสมกับอุปนิสัยขององคุลิมาลโจร ตามที่เขาได้สั่งสมไว้มานานแล้วในปุเรชาติ

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงพิจารณาเช่นนี้แล้ว ครั้นจวนจะรุ่งจึงทรงทำความสะอาดแก่พระกรัชกาย เมื่อได้อรุณทรงครองจีวรแล้วเสด็จออก จาก พระมหาวิหาร แต่เพียง พระองค์เดียวเสด็จเลียบไปตามถนนนอก พระนครสาวัตถีเพื่อเข้าสู่ป่าใหญ่ ระยะทางก่อนจะถึงปากป่า ทรงสวนทางกับบรรดาพวกคนเลี้ยงโคและชาวบ้านหลายคน ผู้คนทั้งหลายเมื่อเดินมาใกล้พระพุทธองค์จึงต่างคุกเข่ากระทำอัญชลี แล้วกราบทูลว่า

"พระพุทธเจ้าข้า เหตุไรจึงเสด็จมาสู่ทางนี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายต่างบ่ายหน้าจากชายป่าเพื่อเข้าเมือง เพราะบัดนี้มีข่าวว่ามหาโจรองคุลิมาลกำลังมุ่งหน้ามาทางนี้ ขอพระองค์จงเสด็จกลับเถิดพระพุทธเจ้าข้า"

ตรัสตอบชนเหล่านั้นด้วยพระพักตร์ผ่องใส และพระวาจานุ่มนวลว่า

"ตถาคตขอขอบใจ ที่ทุกท่านหวังดีและเป็นห่วง แต่ตถาคตมิเคยมุ่งร้ายต่อผู้ใด แม้แต่โจรองคุลิมาล ฉะนั้นโจรองคุลิมาลคงจะไม่ทำอะไรแก่ตถาคต"

แม้แต่ มหาชน เหล่านั้น จะทูลอาราธนาให้ เสด็จกลับเสีย

ก็กลับตรัสปลอบให้เขาทั้งหลายคลายวิตก ไม่ต้องกังวลใจว่าพระองค์จะมีภัย แล้วเสด็จเข้าสู่ป่าใกล้สถานที่ซึ่งองคุลิมาลและนางมันตานีพักอยู่ตามพระปณิธานต่อไป

● ● ●

เมื่อแสงเงินแสงทอง จับขอบฟ้าส่องแสงสว่างขับความมืดแห่งรัตติกาลให้หายไปแล้ว องคุลิมาลโจรตื่นจากนอนหลับมาตลอดคืน เขายืนขึ้นบิดตัวดัดกายให้หายเมื่อยขบพร้อมกับคิดถึงงานที่จะทำในวันนี้ต่อไป อย่างไรก็ดีวันนี้จะต้องพยายามฆ่ามนุษย์ให้ได้อีก 1 คนให้จงได้ คิดตกลงใจว่าแม้ไม่มีมนุษย์ผู้ใดผ่านไปมาให้เขาสังหาร ณ ป่านี้ ก็จะบุกเข้าไปตามหมู่บ้านใกล้พระนครเพื่อฆ่าคนอีกเพียง 1 คนให้ครบจำนวนพันต่อไป จึงหยิบพวงนิ้วมือซึ่งห้อยค้าคบไม้เอาไว้ขึ้นมาสวมคอ มือทั้งสองถือดาบกระชับแน่น ออกจากโคนต้นไม้ที่พักในทันที

เป็นเวลาเดียวกันกับนางมันตานีพราหมณีผู้มารดา ซึ่งล้มฟุบไปเพราะความเหน็ดเหนื่อยฟื้นกายได้สติตอนเช้านั้น นางค่อย ๆ พยุงร่างลุกขึ้นด้วยความลำบาก แม้แต่จะรู้สึกบอบช้ำทั่วร่างกายแต่พอคิดได้ว่า บัดนี้สว่างแล้ว ใกล้เวลาซึ่งกองทหารใน

เมืองจะยกออกมาเพื่อปราบปรามลูกชาย พอคิดได้เช่นนี้เท่านั้น เกิดพละกำลังขึ้นมาทันทีลุกขึ้นจากที่นั่นได้ เดินเที่ยวค้นหาบุตรชายพร้อมทั้งร้องตะโกนเรียกชื่อเขาต่อไป

ลูกก็กำลังบ่ายหน้าจะเดินทางมาหาแม่ แม่ก็กำลังเดินทางจะสวนกับลูก แต่ระยะทางระหว่างคนทั้งสองนั้น ปรากฏว่าพระพุทธองค์ทรงดำเนินล่วงหน้านางมันตานีมาก่อน จวนจะถึงองคุลิมาลโจรอยู่แล้ว พระองค์จึงประทับยืนอยู่ใกล้ร่มไม้ต้นหนึ่ง หันพระพักตร์ไปสู่พระเชตวนาราม รอเวลาองคุลิมาลจะเข้ามาใกล้พระองค์

หลังจากนั้นเพียงครู่เดียว ร่างขององคุลิมาลก็ปรากฏออกมา เขารู้สึกประหลาดใจเมื่อเห็นพระพุทธองค์ คิดว่า "ใครหนอจะเป็นมนุษย์หรือเทวดายังไม่รู้แจ้ง ห่มผ้าอันย้อมด้วยน้ำฝาดยืนหันหลังให้เรา ผู้มีลักษณะเช่นนี้เรายังมิเคยได้พบเห็นมาแต่ก่อนเลย" พร้อมกันนั้นเขาก็มีความยินดีว่าบัดนี้ได้พบผู้ควรสังหารอีก 1 คน ซึ่งจะครบตามจำนวนแล้ว จึงสาวเท้าเข้าไปใกล้และร้องตะโกนถามไปว่า

"ท่านผู้ยืนหันหลังให้เรานี้เป็นใคร เป็นมนุษย์หรือเทพยดาเหตุไรจึงมายืนอยู่ ณ ที่นี้"

พระพุทธองค์ จึงตรัสตอบด้วยพระสุรเสียงอันนุ่มนวลว่า *"พระองค์มิใช่เทพยดาหรือมนุษย์ตนใด แต่เป็นสมณะผู้มีลักษณะไม่เบียดเบียนใครทั้งสิ้นเป็นจริยวัตต์"*

องคุลิมาลได้ฟังพระดำรัสรู้สึกว่า น้ำเสียงนั้นมีกระแสอ่อนโยนเรียบร้อย ไม่โฮกฮากตามลักษณะของคนผู้หยาบคาย และมั่นคงหนักแน่นอัน แสดง ถึง ความ กล้า หาญ จึง เกิด สงสัย ว่า บุรุษผู้นี้เป็นใคร ได้ศึกษามาจากสำนักอาจารย์ไหน จึงเจรจาด้วยถ้อยคำอ่อนโยนและมั่นคงดังนี้ จึงถามต่อไปว่า

"คำว่าสมณะนั้นหมายความว่าอย่างไร และจริยวัตต์ของสมณะเป็นอย่างไร"

ตรัสตอบว่า *"สมณะ คือผู้รักษาร่างกายและจิตใจให้สงบระงับ มีจริยวัตต์ คือ ข้อปฏิบัติไม่เบียดเบียนให้คนอื่น สัตว์อื่นทั่วไปได้รับความลำบากเดือดร้อน ไม่พูดวาจาหยาบคาย และบิดเบือนจากความจริง เป็นผู้มีจิตใจใฝ่แต่ความสงบ และมุ่งความสันติสุขให้เกิดแก่ปวงสัตว์ทั่วไป ไม่คิดโลภ เพ่งเล็งสมบัติของผู้อื่นอันจะก่อให้ต้องทำบาปกรรมอันทุจริต ไม่โกรธประทุษร้ายให้ผู้อื่นต้องเจ็บช้ำจนถึงสิ้นชีวิต ไม่หลงไหลไปตามเรื่องราวอันไร้สาระ มีเมตตา*

กรุณาประจำใจอยู่เป็นนิจ นี่แหละจริยวัตต์ของสมณะ'' ตรัสแล้วทรงเสด็จดำเนินออกจากร่มไม้นั้นไปช้า ๆ พองาม

องคุลิมาลยืนกุมดาบฟังตามพระดำรัสเรื่อยไป ด้วยความสนใจ เพราะวาจาเช่นนี้ตนมิได้เคยฟังมาจากที่ใดเลย กลับได้สติคิดถึงเรื่องราวของตนว่า ความประพฤติที่ทำไปเป็นลักษณะตรงข้ามกับจริยาวัตต์ของสมณะ แต่พอเห็นพระพุทธองค์ทรงดำเนินออกจากที่นั้นก็ขัดใจ จับดาบจนมั่นมือคิดว่า สมณะรูปนี้พูดเป็นคติก็จริงแต่ก็ไม่มีประโยชน์อะไรแก่เรามากนัก เรื่องของเรามีอยู่ว่า ต้องฆ่าคนให้ครบ 1 พันคนตามที่อาจารย์แนะนำมา แต่ยังขาดจำนวนอยู่อีกเพียง 1 คน ฉะนั้นเราจะฆ่าสมณะรูปนี้แหละเพื่อให้ครบจำนวนพัน เมื่อเขาคิดเช่นนี้แล้วจึงวิ่งตามพระบรมศาสดาเพื่อต้องการจะสังหารเสีย ดุจประหารผู้อื่นมาแล้วฉะนั้น

● ● ●

พระพุทธองค์ ทรงพระดำเนินไปด้วยอาการปกติ ย่างพระบาทโดยระยะธรรมดา แต่ว่าองคุลิมาลโจรผู้จิตเหี้ยมโหดซึ่งตามจะสังหารพระองค์นั้น แม้วิ่งจนเต็มกำลังฝีเท้า แต่ก็หา

ทันพระองค์ไม่ เขารู้สึกสงสัยเป็นกำลังว่า "เป็นไฉนเราจึงตามสมณะรูปนี้ไม่ทันสักที แม้แต่จะวิ่งโดยสุดกำลังเป็นเวลานานซึ่งผิดกว่าครั้งก่อน ๆ วันอื่น ๆ เป็นอันมาก ซึ่งไล่ตามฆ่าคนทุกครั้งมา แม้แต่ผู้หนีจะมีฝีเท้ารวดเร็วอย่างไรก็ตามที แต่ก็หาพ้นการติดตามของเราไปได้ไม่ แต่สมณะรูปนี้ช่างประหลาดเสียนี่กระไร สังเกตก็เห็นว่าเดินธรรมดา ๆ แต่ไฉนเราจึงตามไม่ทันสักที" จึงร้องตะโกนออกไปว่า

"สมณะ สมณะ ท่านจงหยุดก่อน"

พระพุทธองค์ตอบว่า *"ดูก่อนองคุลิมาล ตถาคตหยุดแล้ว"* รับสั่งแล้วก็ทรงดำเนินต่อไป

องคุลิมาลได้ฟังพระดำรัส ก็มีความโกรธเป็นกำลังที่ตรัสว่าหยุดแล้ว แต่ยังเสด็จเรื่อยไป ทั้งตนเองก็เหน็ดเหนื่อยเต็มประดา จึงร้องตะโกนต่อว่าออกไปว่า

"ดูก่อนสมณะ ท่านพูดมุสาไม่สมกับเพศ เมื่อครู่นี้ท่านเองแสดงจริยวัตต์ของสมณะว่า สมณะมีจริยวัตต์ทางวาจา โดยไม่พูดหยาบคายและไม่พูดเท็จอันบิดเบือนต่อความจริงเป็นต้น แต่ท่านหาปฏิบัติตามคำพูดซึ่งแสดงให้เราฟังไม่ เราร้องตะโกนให้ท่านหยุด ท่านตอบ

ว่าหยุดแล้ว แต่ยังเดินอยู่เรื่อยไป สมณะอะไรพูดมุสาไม่ตรงตามความจริง''

พระพุทธองค์ตรัสตอบเขาว่า

''ดูก่อนอ องคุลิมาลโจร ตถาคตหยุดแล้วไม่มุสา ท่านนั่นแหละยังไม่หยุด''

ตรัสแล้วมิได้เหลียวหลังแลดู ทรงดำเนินอยู่เรื่อยไป

เมื่อได้ฟังเช่นนี้อีกครั้ง องคุลิมาลโจรสงสัยจนสุดขีดทนอยู่ไม่ไหว จึงร้องถามออกไปอีกครั้งว่า

''ท่านว่าท่านหยุดแล้ว แต่เหตุไรยังเดินอยู่เรื่อยไป ที่เรายังไม่หยุดตามที่ท่านว่านั้น เพราะต้องการถามท่าน ท่านจงหยุดก่อนสิ เราจึงจะหยุดให้ทันกัน''

จึงทรงอธิบายให้เขาเข้าใจความหมายของพระดำรัสว่า

''ดูก่อนองคุลิมาลโจรเอย ที่ตถาคตว่าหยุดแล้วนั้นหมายความว่าได้หยุดจากการเบียดเบียนมนุษย์และสัตว์ทั่วไป ตถาคตไม่ทำตัวให้คนอื่นสัตว์อื่นต้องลำบากและต้องเกรงกลัว เพราะมือตถาคตมีอาวุธอันละทิ้งไปนานแล้วไม่ฆ่าใคร ไม่ล่วง กรรมสิทธิ์ในสมบัติของผู้ใด วาจา ของตถาคตก็หยุดจากการกล่าวเท็จ กล่าวคำหยาบคาย คำส่อเสียดและเพ้อเจ้อเหลวไหล ใจของตถาคตหยุดจากโลภ โกรธและหลง ทั้งปวงสิ้น

แล้ว เหตุนั้นจึงได้ว่าหยุดแล้ว ส่วนเธอนั้นแหละยังไม่หยุด คือยังมีมือถือดาบและทำกรรมชั่วอยู่โดยการประหารคนอื่น สัตว์อื่น ให้ต้องลำบาก ต้องเกรง กลัว หวั่นภัย วาจาของเธอยังเป็นไปโดยไม่ชอบธรรม จิตของเธอยังเต็มไปด้วยกิเลส โลภ โกรธ หลง ตลอดเวลา เหตุนั้นตถาคตจึงว่าเธอยังไม่หยุด คือไม่หยุดจากการทำความชั่ว ทั้งทางกาย ทางวาจ และทางใจ อันผิดกับตถาคต ซึ่งหยุดไปนานแล้ว"

ตรัสแล้วก็ทรงหยุดอยู่กับที่ด้วยกิริยาอันสงบเสงี่ยม หันพระพักตร์มาทางองคุลิมาลเพื่อต้องการ จะได้สดับถ้อยคำจากเขาต่อไป

พระดำรัสของพระพุทธองค์ทำให้องคุลิมาลได้สติ ยิ่งพิจารณาตามถ้อยคำที่ได้ฟัง ยิ่งเห็นเป็นความจริงทุกประการ คำพูดเช่นนี้ตนไม่เคยได้ฟังจากผู้ใดในครั้งก่อนๆมาเลย จิตซึ่งแข็งกร้าวแต่ต้นโดยคิดว่าจะจับสมณะรูปนี้ประหารเสีย ก็เริ่มอ่อนลง คำที่ว่า "เขาเองนั่นแหละเป็นผู้ไม่หยุด คือยังกุมดาบสังหารคนด้วยความเหี้ยมโหด" เตือนสติ ของ เขาจน ได้ รู้สึก ตัวว่า

เขาได้ทำบาปกรรมอย่างแสนสาหัสมามากมาย โดยได้ฆ่าพันผู้คนล้มตายนับจำนวนเกือบพัน ชีวิตทุกชีวิตซึ่งเขาสังหารนั้นเพราะเข้าใจว่าจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเองต่อไป แต่อนิจจากรรมที่เขาทำไปนี้ช่างชั่วช้าเลวร้ายเหลือแสน คนทุกคน ล้วนแต่มีบิดามารดาซึ่งแสนจะรักเขา ทั้งยังต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับผู้อื่น โดยเป็นบิดามารดา หรือวงศ์ญาติตามแต่จะสัมพันธ์กัน การที่เขาฆ่าคนตายไปคนหนึ่งนั้น ย่อมทำให้เกิดความวิปโยคโศกสลดแก่ผู้อื่นอีกมากคน แม่ต้องพลัดลูก ผัวต้องพลัดเมีย ลูกต้องสูญสิ้นพ่อแม่ไป ที่เขาฆ่าคนไปนั้น ฆ่าทำไม ? ฆ่าเพื่อให้ครบจำนวนพันคนสั่งมา ทำไมจะต้องฆ่าคนให้ครบพันคนด้วย ? เพราะต้องการให้สำเร็จกิจเบื้องต้นก่อนจะศึกษาศิลปะชั้นสูง ศิลปะนี้จึงเป็นวิชาที่เลวร้ายอย่างมหาศาล เพราะต้องเส้นสรวงด้วยชีวิตคนอย่างมากมาย แล้วเขาจะเรียนไปทำไมโดยที่ความจริงปรากฏให้เห็นชัดว่าแม้แต่ตัวเขาเองจะดีเลิศประเสริฐขึ้นมาได้ แต่ผู้อื่นต้องทุกข์ยากเดือดร้อนวุ่นวายทั่วไปหมด

คำพูดของปุโรหิตผู้บิดาก้องขึ้นมาปรากฏแก่หูเขา คำที่ท่านสอนเขาเป็นครั้งสุดท้ายก่อนแต่เขาจะออกจากบ้านไปสู่สำนักอาจารย์ ณ พระนครตักกสิลาว่า

อหิงสกะลูกเอ๋ย ลูกจงจำชื่อของลูกให้ดี ลูกนั้นชื่อ อหิงสกะ ซึ่งแปลว่า ไม่เบียดเบียนใคร, ไม่ประทุษร้ายใคร, ลูกต้องจำความหมายของลูกไว้ให้แม่น ท่องไว้ ให้เป็นมนต์ขลังประจำชีวิต เพื่อจะได้ไม่ลืมตัวไม่ทำความชั่วเบียดเบียนผู้อื่นให้ต้องได้รับความเดือดร้อน จนพ่อแม่ต้องพลอยได้รับทุกข์ไปด้วย"

จากนั้น เขาได้ทบทวนเหตุการณ์ต่อไปถึงการที่เขาต้องทำชั่วโดยฝืนคำสอนของ พ่อ – แม่ เขานึกถึงเรื่องนี้แล้วทำให้ต้องเศร้าเสียใจเป็นอันมาก ระยะเวลาเพียงไม่นานเท่าที่ผ่านไปนี้ ความหมายของชื่อตนที่ว่า "*อหิงสกะ*" ไม่ได้มีเหลืออยู่ในตัวเองเลย ซ้ำร้ายยังกลายเป็นชื่อที่ผู้อื่นตั้งให้ใหม่ว่า "*องคุลิมาลโจร*" ซึ่งแปลว่าโจรผู้มีนิ้วมือเป็นพวงมาลัย อันแสดงถึงความร้ายกาจของเขา เขายิ่งคิดยิ่งสลดใจในความประพฤติชั่วของตนเองเป็นอย่างยิ่ง ยืนนิ่งอยู่กับที่ น้ำปลายดาบลงสู่พื้นดิน ดวงตามองเหม่อจ้องดูพระพักตร์ของพระพุทธองค์อยู่ ณ ที่นั้นเอง

สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ทรงหยั่งทราบวาระน้ำจิตขององคุลิมาล ซึ่งกำลังได้สติและระลึกเรื่องของตนอยู่เป็น

ระยะ ๆ มา ใกล้จะก้าวล่วงสู่ทางแห่งธรรมได้แล้ว จึงเอื้อนพระโอฐตรัสแก่เขาว่า

"องคุลิมาล เธอเข้าใจหรือยัง? ตามที่ตถาคตพูดไปว่าตถาคตหยุดแล้วจากบาปกรรมแล้ว แต่เธอนั่นเองแหละ ยังไม่เลิกละต่อการทำความชั่วอันเศร้าหมอง อย่างร้ายกาจ"

องคุลิมาลสุดที่จะทูลตอบได้ประการใด เพราะมือสั่นปากสั่นไปหมดโดยไม่รู้สึกตัว เห็นความชั่วของตนเอง ฉะนั้นจึงทำให้เกิดความวาบหวิวไปหมด แม้แต่จะทรงกายอยู่กับที่ก็แทบไม่ไหว เขาพูดอะไรออกมาไม่ได้เลย ได้แต่จับตาจ้องดูพระพักตร์ของพระพุทธองค์อยู่เท่านั้น

องค์สมณะโคดมจึงดำรัสปลุกปลอบใจของเขาว่า

"องคุลิมาลเอย เธอจงมีสติระลึกถึงตัวเองเถิด เธอไม่ได้ชั่ว แต่จิตของเธอต่างหากเล่าไปรับอารมณ์อันเป็นอกุศลที่ร้ายกาจเข้ามาสิงเป็นเจ้าแห่งเรือนใจ จึงได้ชักจูงนำให้เธอต้องคิดชั่ว ทำแต่ความชั่ว ตามอำนาจของอกุศลร้ายนั้น"

บิดามารดาก็เป็นผู้หวังดีต่อเธอ ปรารถนาจะให้เธอเจริญรุ่งเรืองต่อไปในภายหน้า จึงแนะนำให้เธอได้มาศึกษาเล่าเรียนวิชาในสำนักของอาจารย์ผู้มีความรู้ เธอเองก็เป็นผู้ต้องการ

ความก้าวหน้าแห่งชีวิต จึงได้ตั้งจิตตั้งใจศึกษาความรู้ด้วยความขยันหมั่นเพียรและเอาใจใส่ แต่ที่เธอต้องกลายเป็นโจรร้ายผู้อำมหิตไปนี้ เพราะโทษที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ถูกโมหะปิดบังปัญญา เธอจึงเชื่อตามอาจารย์ผู้ล่อลวงจะสอนวิชาวิเศษให้ แต่ต้องเที่ยวมาสังหารคนให้ได้ครบพันตามจำนวนเสียก่อน

องคุลิมาล ทุกสิ่งในโลกนี้ ย่อมมีผลคู่กับเหตุ บุคคลสร้างเหตุอย่างไร ย่อมได้รับผลอย่างนั้น ดุจบุคคลผู้ทำไร่ ทำสวน หว่านเพาะเมล็ดพืชเช่นไรไว้ พืชนั้นย่อมงอกงามตามธรรมชาติของมันหากลับกลายไปเป็นอื่นไม่ เธอเป็นผู้ปรารถนาสุขแก่ชีวิตอันเป็นผล แต่เหตุไรจึงก่อกรรมสร้างเวรโดยหว่านความทุกข์ให้แก่ผู้อื่นเล่า ผลที่ได้รับจะเป็นความสุขละหรือ ?

จิตของเธอซึ่งขาดการคุ้มครองและรักษา จึงดิ่งลงสู่อารมณ์อันชั่วจนจูงให้เธอต้องประพฤติทำนองบาปกรรมทำให้ผู้อื่นต้องทุกยากอย่างสาหัสจำนวนมากต่อมากไปแล้ว บัดนี้เธอจงมีสติเถิด เมื่อรู้สึกตัวได้แล้ว จงคุ้มครอง จงรักษาจิตของตนต่อไป โดยอย่าปล่อยไปตามอำนาจของกิเลสอันชั่วร้ายดังที่เคยได้ประสบมาแล้ว"

พระวาจาอันละมุนละไมของพระพุทธองค์ พร้อมทั้งลักษณะอันผ่องใสงดงาม ทำให้องคุลิมาลได้เกิดความชื่นใจอย่างประหลาดในธุรสวาจาซึ่งตรัสสอน และด้วยบารมีธรรมซึ่งเขาเคยสั่งสมไว้แต่ในหนหลัง จึงยังความรู้สึกผิดชอบให้บังเกิดขึ้น เขาทรุดตัวลงคุกเข่ากระทำการคารวะอย่างเลื่อมใส แล้วได้ทูลถามพระองค์ตามที่สงสัยว่า

"ท่านสมณะผู้เจริญ วาจาของท่านช่างจับใจนัก ข้าพเจ้ารู้สึกตัวและสำนึกในความชั่ว – ดีได้แล้ว แต่เหตุไรเล่า ท่านจึงช่างรู้เรื่องราว และความนึกคิดของข้าพเจ้าได้ดีอย่างถูกต้องตามจริง ท่านสมณะผู้เจริญ ท่านนี้มีที่พักอยู่ให้ ณ ที่แห่งใด"

ทรงตรัสตอบว่า *"ดูก่อนองคุลิมาล ตถาคตนี้อันอนาถะบิณฑิกะเศรษฐีได้มีศรัทธาสร้างสถานที่พัก ณ พระนครสาวัตถี ซึ่งที่พักนั้นมีชื่ออันคนทั่วไปเรียกว่า* **"เชตวนาราม"**

เมื่อได้ยินคำว่า เชตวนาราม คือพระวิหารเชตวัน ทำให้องคุลิมาลระลึกได้ว่า เมื่อครั้งตนยังเป็นเด็กอยู่ในเมืองสาวัตถี ได้ทราบเรื่องว่า เศรษฐีใหญ่ในพระนครผู้มีนามว่า อนาถะบิณฑิกะ ได้สละทรัพย์จำนวนมากนับได้ 54 โกฏิจัดซื้อที่ดิน และก่อสร้างเป็นสถานที่พำนักของสมณะเหล่าศากยะบุตร ซึ่งมีพระ

สมณะโคดม ผู้เดิมเป็นเจ้าชายแห่งกบิลพัสดุ์เป็นศาสดา อันเจ้าชายสิตขัตถะผู้นี้เป็นผู้เบื่อหน่ายต่อโลกียวิสัย ได้สละราชสมบัติและเครื่องกังวนทั้งเมืองออกบวช จนได้บรรลุคุณธรรมอันประเสริฐสุด เป็นทางหลุดพ้นจากสังสารวัฏฏทั้งสิ้นด้วยพระองค์เองแล้ว ต่อนั้นได้ทรงจารึกสั่งสอนอบรม ประชาชนทั่วไปให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ โดยแสดงธรรมให้เหมาะแก่อุปนิสสัยของแต่ละคน ๆ เมื่อเขาคิดมาถึงตอนนี้ ก็เงยหน้ามองดูพระพักตร์พระบรมศาสดาอีกครั้ง ยิ่งได้พินิจดู ก็ยิ่งเห็นพระพุทธลักษณะตั้งแต่พระบาทขึ้นไปจนทั่วพระวรกาย งดงามมีสง่ากว่าคนอื่น ดวงพระพักตร์อิ่มเอิบ พระเนตรแสดงความเมตตากรุณา "แน่แล้ว" เขารำลึก "ชรอยสมณะรูปนี้คงเป็นพระสมณะโคดม ผู้เป็นบรมศาสดาแห่งสัตว์โลกทั้งปวงนั่นเอง" โอ ! เป็นบุญอย่างมหาศาลของเรา ที่พระองค์ได้ทรงพระกรุณาอุตสาหะเสด็จมาโปรด เพื่อให้เราได้เห็นทางดำเนินชีวิตอันชอบ ความโสมนัสอย่างมหัศจรรย์บังเกิดขึ้นแก่องคุลิมาลอย่างประหลาด เขาโยนดาบทิ้งวิ่งเข้าไปใกล้พระองค์แล้วถวายบังคมด้วยความปีติอยู่แทบพระบาทพระพุทธองค์ และได้ปฏิญาณตนที่จะเลิกละต่อบาปกรรมความชั่วทั้งหลายที่เคยทำมา

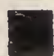
องค์พระบรมศาสดาทรงอนุโมทนาด้วย ในการที่เขาต้องการจะกลับตัวใหม่ประพฤติตนเป็นคนดี ในตอนนี้เอง องคุลิมาลพิจารณาต่อไป เห็นว่าเพศฆราวาสนี้เป็นไปด้วยความดิ้นรนค้นแค้นและต้องเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ อยู่รอบกายตลอดเวลา ฉะนั้นการที่จะพยายามทำดีและรักษาความดีไว้ให้มั่นคงต่อไป นับว่าเป็นการยากมากพร้อมกันนั้นได้พิจารณาเห็นว่า เพศบรรพชา คือการบวช เป็นทางสงบระงับอย่างประเสริฐ เพราะตัดขาดกับการคลุกคลีด้วยผู้คน การปฏิบัติก็มีจุดใหญ่ให้พบทางสิ้นความทุกข์จากการเวียนไหว้ตายเกิด อันต้องสร้างกรรมทำเวรในสังสารวัฏฏต่อไป ทั้งเพศบรรพชานี้ก็เป็นเพศที่แสดงถึงความเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีภัยกับผู้อื่นอันไว้วางใจได้สนิททั้งเป็นโอกาสให้ได้บำเพ็ญคุณงามความดีตลอดเวลา จึงทูลขอบรรพชากับพระพุทธองค์

พระบรมศาสดาทรงพิจารณาว่า อันบุรุษผู้นี้เคยสั่งสมบารมีด้วยการบริจาคไตรจีวรแด่พระภิกษุสงฆ์ ในอดีตกาลล่วงมาแล้ว ซึ่งตถาคตจะให้บรรพชาเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือการบวชที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้อุปัชฌายะให้ได้หรือไม่ ก็ทราบชัดโดยพระญาณว่า องคุลิมาลผู้นี้เคยบำเพ็ญทานบารมีด้วยถวาย

ผ้าไตรจีวรมา จึงเหยียดพระหัตถ์และตรัสว่า

"เอหิ ภิกขุ" *เธอจงเข้ามาเถิด เข้ามาสู่เพศพรหมจรรย์เป็นภิกษุภาวะในพุทธศาสนา"*

จบกระแสพระพุทธฎีกาเพศฆราวาส ก็กลับกลายเป็น-สมณะเพศ บาตรไตรจีวรอันสำเร็จด้วยบุญฤทธิ์ก็สวมสอดในกายขององคุลิมาล สมณเพศที่ปรากฏประดุจว่าท่านเป็นพระเถระผู้มีพรรษาได้ ๖๐ ก็ปานกัน ต่อนั้นจึงตามเสด็จพระบรมศาสดาจารย์เพื่อเข้าสู่พระเชตวนาราม อันเป็นสถานที่พำนักของบรรพชิตในพระพุทธศาสนาสืบไป

พระพุทธองค์ และพระองคุลิมาล คล้อยจากที่นั่นมาได้ไม่เท่าไร นางมันตานีพราหมณีซึ่งได้ซมซานเดินหาลูกชายมาตลอดคืนด้วยความเป็นห่วง ก็เดินโซเซสวนมา เมื่อพบพระบรมศาสดานางก็หยุดทรุดตัวนั่งถวายบังคม พระภิกษุอีกรูปหนึ่งซึ่งเป็นบุตรของนางเองเดินตามหลังพระพุทธองค์มานั้น นางจะสังเกตว่าเป็นบุตรชายที่มุ่งหมายต้องการจะพบก็หาไม่ ได้ทูลถามพระพุทธองค์ว่า

"พระพุทธเจ้าข้า เสด็จผ่านมาทางนี้ เห็นอหิงสกะบุตร

ชายหม่อมฉัน ซึ่งคนทั้งหลายเรียกชื่อว่า องคุลิมาลโจรบ้างหรือไม่"

ตรัสถามว่า "นางปรารถนาจะพบบุตรชายด้วยเหตุอันไร"

ทูลว่า "เพื่อต้องการจะให้ลูกปลอดภัย โดยจะนำข่าวมาแจ้งให้ทราบว่า บัดนี้ กองทัพในเมืองจะยกออกมาปราบให้รีบหนีเสีย เพราะถ้าชืนช้าเขาตามตัวพบเข้าจะต้องถูกฆ่าตาย"

พระบรมศาสดาได้ทรงสดับจึงย้อนถามว่า

"นางผู้เจริญ เหตุไรนางจึงห่วงลูกมากนัก"

นางมันตานีทูลถวายว่า

"พระพุทธเจ้าข้า ธรรมดาใจของแม่ย่อมจะแต่คิดถึงลูกอยู่ตลอดเวลา เพราะไม่มีใครหรือสิ่งใดอีกแล้ว ที่แม่จะรักเกินกว่าลูกผู้เป็นสายโลหิต อันโอบอุ้มฟูมฟักมาตั้งแต่ยังเยาว์ เหตุนั้น จึงห่วงเกรงว่าคนที่หม่อมฉันรักที่สุดจะต้องตาย แม้แต่ว่าลูกชายจะเป็นคนชั่วร้ายในความรู้สึกของผู้อื่น และเป็นที่เกลียดกลัวของคนทั่วไปก็จริง แต่ก็ยังเป็นคนดีของหม่อมฉัน เป็นที่รักของหม่อมฉันผู้แม่ไม่เปลี่ยนแปลง หม่อมฉันนี้กำลัง

ทุกข์เพราะตามหาลูก พระองค์ได้ทรงพบเขาบ้างหรือไม่ ? หรือได้ทรงทราบบ้างว่า บัดนี้ ลูกชายหม่อมฉันอยู่ที่ใด เพื่อจะได้ไปตามหาเขาให้พบ"

พระพุทธองค์ตรัสว่า

"นางผู้เจริญ ความหนักใจและทุกข์ใจอันใดของนางซึ่งมีอยู่ในบุตรชายคนเดียวนี้ นางจงหายหนักใจและคลายความทุกข์ในเรื่องนี้เสียเถิด บัดนี้บุตรของนางปลอดภัยแล้ว จะไม่ต้องประสบกับความเดือดร้อนดังที่นางเข้าใจต่อไป"

ตรัสแล้วจึงชี้พระหัตถ์ไปยังพระองคุลิมาล ซึ่งตามเสด็จยืนอยู่เบื้องหลัง แล้วตรัสต่อไปว่า

"บัดนี้ อหิงสกะบุตรชายของนางหรือที่คนทั่วไปเรียกว่าองคุลิมาลโจรนั้น เขาจะเป็นสาวกของตถาคต มุ่งประพฤติพรหมจรรย์ในเพศบรรพชิตจนกว่าจะสิ้นชีวิตแล้ว นางจงอุ่นใจและสบายใจเถิดว่า บัดนี้ไม่มีภัยอะไรจะเกิดแก่บุตรของนางต่อไป"

นางมันตานีมองตามที่พระองค์ทรงชี้ สังเกตดูลักษณะและใบหน้าของพระภิกษุรูปนั้นอย่างถี่ถ้วน จำได้ว่าพระรูปนี้คือบุตรของตน ดีใจและเศร้าใจผสมกัน ผวาเข้าไป ณ ที่ใกล้พระ

ลูกชาย ร้องไห้คร่ำครวญอยู่ ณ ที่นั้นเอง พรรณนาด้วยความดีใจว่า

''โอ, ลูกรักของแม่ บัดนี้หมดภัยแล้ว สมณเพศของลูกจะเป็นเครื่องคุ้มครองรักษา ไม่ให้มีใครทำร้าย และรบกวนรังแกต่อไป บุญของลูก ดวงใจของแม่ ๆ นี้หายทุกข์ใจแล้ว แม้จะเสียใจว่า ต่อไปนี้ลูกกับแม่จะมิได้อยู่ชิดด้วยกันดุจครั้งก่อน แต่ก็ยังดีที่ลูกมีชีวิตอยู่ แม่จะได้พบลูกบ้าง''

นางร้องไห้อยู่ด้วยความตื่นตันใจ จนเวลาล่วงไปช้านาน แม้พระองคุลิมาลผู้บวชใหม่ กระนั้นก็ยังตัดกิเลสสาสวะมิได้ขาด มิสามารถจะระงับความโศกเศร้าได้ จึงยืนก้มหน้าน้ำตาไหลพรากอยู่ ณ ที่นั้นเอง

พระพุทธองค์จึงทรงตรัสปลอบบุคคลทั้งสองให้ระงับ ดับความเศร้าโศกนั้นเสีย โดยแสดงเรื่องความทุกข์ของวัฏฏะว่า

''การเวียนว่ายตายเกิดนี้ จะต้องประสบกับความเศร้าสลดเช่นนี้ทั่วกันทุกรูปทุกนาม ซึ่งเรื่องนี้ไม่เป็นเหตุให้เกิดความดีแก่ชนผู้ปรารถนาจะพ้นทุกข์เลย บัดนี้ ตะวันสายขึ้นมากแล้ว ควรที่นางผู้เป็นแม่และพระบุตรชายจะได้ไปพัก ณ สถานที่ของตน ๆ ต่อไป''

ดำรัสแล้วจึงดำเนินนำหน้า พระองคุลิมาลตามเสด็จเบื้องหลังนางมันตานีก็เดินตามพระบุตรชายของตนร้องไห้ด้วยความดีใจบ่ายหน้าสู่พระนครสาวัตถีต่อไป

ภายในพระเชตวนารามวิหารเช้าวันนั้น ปรากฏว่ามีพระภิกษุใหม่เพิ่มจำนวนขึ้นจากเดิมอีก 1 รูป พระภิกษุรูปนี้มีที่พักอยู่ ณ สถานที่ซึ่งไม่ไกลจาก พระคันธกุฎี ของ พระ บรมศาสดานักมากน้อยนัก

และเช้าวันนั้นเอง ภายในบริเวณหน้าพระลานหลวง มีผู้คนไปห้อมล้อมกันอย่างคับคั่ง เพราะจวนได้เวลาที่กองทหารของพระนครสาวัตถี ซึ่งพระเจ้าปเสนทิกษัตริย์ แห่ง แคว้นโกศลจะเสด็จคุมไปด้วยพระองค์เอง เพื่อทำการปราบปรามโจรองคุลิมาลซึ่งมีข่าวมาว่ากำลังอาละวาด อยู่ภายในเขตป่าใกล้เมือง ฉะนั้นบรรดาญาติ – มิตร ของทหารผู้จะออกไปปราบโจรจึงมาส่งเสียกันเป็นจำนวนมาก อันความร้ายกาจของโจรผู้นี้เลื่องลือกันแพร่หลายว่าเป็นโจรที่ฉลาดด้วย มีกำลังสู้กับคนได้เป็นจำนวนมาก ๆ ด้วย ดังนั้น จึงทำให้จิตใจของผู้มีหน้าที่ไปปราบปรามและบรรดาญาติ – มิตรต่างสะทกสะท้านไปตาม ๆ กัน

เวลาล่วงไปจนสายแล้ว แต่ขบวนทหารก็ยังไม่ได้เคลื่อน

จากที่ เพราะพระเจ้าปเสนทิโกศลยังมิได้เสด็จลงมาจากปราสาท จนกระทั่งใกล้เวลาจะเพล พระองค์จึงเสด็จลงมาตรวจพล เมื่อเห็นเรียบร้อยแล้ว จึงรับสั่งให้เคลื่อนกระบวนออกเดินทางไป

ณ รถพระที่นั่งซึ่งเทียมด้วยม้า กษัตริย์แห่งแคว้นโกศลประทับนำหน้ากองทหารด้วยสีพระพักตร์เคร่งเครียด การที่ต้องเสด็จออกไปทำการปราบปรามโจรร้ายด้วยพระองค์เองนี้ เป็นเพราะขัตติยะมานะแท้ ๆ โดยทรงน้อยพระทัยที่ไม่มีผู้ใดรับอาสาจัดการปราบโจร ดังนั้น จึงต้องเสด็จเอง แม้พระองค์จะเป็นกษัตริย์ก็จริง แต่ความหวั่นกลัวต่ออันตรายย่อมมีอยู่ประจำพระทัย โดยที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ การที่จะไม่กลัวอันตรายหรือความตายนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ เหตุนั้น ท่านจึงแสดงว่า อันสัตว์โลกที่ไม่กลัวตายมีอยู่ 4 จำพวกเท่านั้น คือ

1. *ช้างอาชาไนย*
2. *ม้าอาชาไนย*
3. *โคอุสุภราช*
4. *พระขีณาสพ*

สัตว์ 3 จำพวกต้นเป็นสัตว์ที่มีจิตใจกล้าหาญ จึงไม่ครั่นคร้ามต่ออันตรายและไม่กลัวตาย ส่วนพระขีณาสพ คือผู้

ได้บรรลุมรรคผลขั้นสูงสุด ไม่ต้องเวียนว่ายในวัฏฏสงสารอีกสืบไปแล้ว จึงไม่กลัวตาย ส่วนสัตว์นอกนั้นย่อมหวั่นต่อมรณภัย คือความตายทั้งสิ้น

ทรงรำลึกถึงพันธุละเสนาบดี ผู้ซื่อสัตย์ และทรงพลังมหาศาลขึ้นมาอีก แต่คิดแล้วก็ยิ่งเสียพระทัย พันธุละและบุตรชายของเขาต้องตายไป เพราะอุบายอันเกิดจากความเข้าใจผิดของพระองค์เอง ถ้าพันธุละเสนาบดียังมีชีวิตอยู่ การปราบโจรนี้คงสิ้นสุดไปนานแล้ว โดยพระองค์จะไม่ต้องเดือดร้อนพระทัยแม้แต่น้อย นี่แหละ กรรมที่ทำด้วยความผลุนผลันย่อมก่อให้เกิดความเสียใจได้ดังนี้

ขณะที่ทรงรำพึงเรื่องต่าง ๆ บนรถพระที่นั่งนั้น พอดีมาถึงทางสามแยก ซึ่งทางหนึ่งก็ออกประตูพระนคร อีกทางหนึ่งจะไปสู่พระเชตวนาราม ทรงรำลึกว่า ก่อนที่จะออกไปปราบโจรนี้ ควรได้เข้าเฝ้าถวายนมัสการพระบรมศาสดาเสียก่อน เพราะพระองค์เป็นสัพพัญญูรู้เหตุการณ์ทั้งปวง หากการเสด็จไปของพระองค์ครั้งนี้จะต้องได้รับอันตราย คงจะตรัสเป็นทำนองให้สติ แต่ถ้าพระองค์มิได้ตรัสอันใดก็คงหมายถึงความปลอดภัย ดังนั้น จึงรับสั่งให้หยุดขบวนทหารอยู่ ณ ที่นั้นเอง

แล้วให้บ่ายรถสู่พระเชตวนาราม โดยมีทหารติดตามเสด็จไป เพียงไม่กี่คน

ทั่วพระวิหารเชตวันเงียบสงัด แม้จะเป็นเวลากลางวัน ต้นไม้ใหญ่ภายในพระวิหารแผ่กิ่งใบรองรับแสงแดด ทอดเงาร่มไปเกือบทั่วบริเวณ เสียงระฆังลูกเล็ก ๆ ซึ่งห้อยเป็นระย้าตามเชิงชายกุฏีและพระวิหารดังแผ่ว ๆ เมื่อกระทบลม ทำให้ผู้ที่เข้าไปในบริเวณนั้น ได้รับความชุ่มชื่นใจและวังเวงอย่างประหลาด ความเดือดร้อนกาย ความทุกข์ใจของทุกคนซึ่งติดตนมา คล้ายกับหมดสิ้นไปเมื่อถึงเขตพระวิหาร

พระเจ้าปเสนทิโกศลถอดฉลองพระบาทแล้ว เสด็จเข้าไปในพระวิหารจนถึงพระคันธกุฎี ซึ่งเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธองค์ ซึ่งขณะนั้นกำลังทรงประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์อันวิจิตร มีพระภิกษุสงฆ์เฝ้าอยู่เรียงรายเบื้องหลัง ท้าวเธอถวายบังคมพระบรมศาสดาด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วประทับอยู่ ณ สถานที่อันสมควรไม่ไกลจากพระพุทธองค์นัก

องค์พระบรมศาสดา ทราบเรื่องการเสด็จมาของพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้วก็จริง แต่ทรงประสงค์จะให้ความตั้งพระทัย

ของพระราชาเป็นที่ทราบแก่พระสงฆ์สาวก จึงมีพระดำรัสถามว่า

"ขอถวายพระพรมหาบพิตร เหตุไฉนวันนี้จึงทรงฉลองพระองค์ดุจออกสู่สงคราม มีเหตุการอันใดซึ่ง มหาบพิตรต้องเดือดร้อนพระทัยจนต้องเป็นพระราชภาระด้วย ขอถวายพระพร"

ท้าวเธอจึงทูลว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ จะมีสงครามระหว่างแว่นแคว้นดุจสมัยก่อนก็หามิได้ แต่บัดนี้ทวยนครทั่วไปเดือดร้อนทุกข์ยาก ด้วยมีมหาโจรผู้ใจฉกาจกำเริบไม่เกรงกลัวต่อพระราชอาญา ได้เที่ยวปล้นฆ่าผู้คนในเขตแว่นแคว้นกระหม่อมฉันจนสิ้นชีวิตไปแล้วประมาณเกือบพันคน จะมีผู้ใดกล้าไปปราบโจรผู้นี้ก็หาไม่ กระหม่อมฉันจึงเดือดร้อนใจจำเป็นต้องยกกองทหาร เพื่อไปทำการปราบปรามเสียเอง ก่อนจะออกเดินทางไป รำลึกถึงพระองค์จึงเข้ามาเฝ้า เพื่อถวายบังคมลา"

ทรงดำรัสถามว่า "ขอถวายพระพรมหาบพิตร โจรผู้นี้มีนามว่ากระไร"

"คนทั้งหลายเขา รียกโจรผู้นี้ว่าองคุลิมาลโจร พระ

พุทธเจ้าข้า" ท้าวเธอตรัสตอบ

พระบรมศาสดาจึงดำรัสถามต่อไปอีกว่

"มหาบพิตรยกกองทหารไปในครั้งนี้ ทรงดำริว่าจับโจรได้แล้วจะกระทำอย่างไร"

ตรัสตอบว่า ถ้ากระหม่อมฉันจับได้ จะลงโทษเสียให้สาสมกับความชั่ว คือจะจับโกนศีรษะแล้วใส่ขื่อคา เอาตระเวนบกตระเวนน้ำ พร้อมทั้งให้ราชทัณฑ์เฆี่ยนด้วยหวายเป็นระยะ ๆ ไปจนกว่าจะสิ้นชีวิต เพื่อให้สมกับความผิด ความโหดร้ายของเจ้าโจรผู้นี้ และให้ประชาชนทั้งหลายได้เห็นตัวอย่างจะได้ไม่ประพฤติชั่วเยี่ยงนี้ต่อไป"

"มหาบพิตรผู้ทรงคุณอันประเสริฐ หากโจรผู้นี้กลับใจได้ แล้วมาบวชบำเพ็ญสมณธรรม โดยถือเพศบรรพชิต มห บพิตรจะโปรดประการใด"

ท้าวเธอทูลค้านว่า "เป็นไปไม่ได้พระพุทธเจ้าข้า ที่คนจิตใจหยาบช้าชนิดนี้ จะกลับนิสัย แล้วบวชเพื่อบำเพ็ญความดี กระหม่อมฉันไม่เชื่อว่าจะเป็นไปได้"

"หากเป็นไปได้เล่า มหาบพิตรจะโปรดประการใด" ดำรัสถามย้ำอีก

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากโจรผู้นี้กลับใจได้ แล้วหันมาประพฤติความดี ก็เข้าทำนองต้นไม้ต้นคดปลายตรงยังพอเป็นประโยชน์ ฉะนั้น กระหม่อมฉันจะให้อภัยโทษทุกสิ่งที่แล้วไป และจะขอปวารณาเป็นโยมถวายปัจจัย อันควรแก่บรรพชิตโดยตลอด แต่จะเป็นไปได้ละหรือพระพุทธเจ้าข้า ? กระหม่อมฉันเข้าใจว่านิสัยคงแก้ยาก"

พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า "ดูก่อนมหาบพิตรผู้ประเสริฐ ดวงอาทิตย์ ซึ่งมีรัศมีสว่างอำนวยประโยชน์แก่ปวงชนและสัตว์พืชทั่วไป หากถูกเมฆหมอกซึ่งต่ำกว่าลอยไปบดบังก็ย่อมจะไม่สามารถสาดแสงลงมาได้ให้ความสว่างดุจธรรมชาติเดิม ต่อเมื่อเมฆหมอกทั้งหลายลอยผ่านพ้นไปแล้ว จึงส่องรัศมีสาดลงพื้นโลกดุจเดิม ข้อนี้ฉันใด ขอถวายพระพร จิตใจของมนุษย์ทั่วไปก็ดุจเดียวกัน ทุกรูปทุกนามล้วนแต่มีความประสงค์สร้างความเจริญให้เกิดความสุขแก่ตัวของตัวเอง แต่หากมีเมฆหมอกคืออกุศลธรรมเข้ามาหุ้มห่อใจ ก็ย่อมจะทำให้ความคิดหันไปในทางที่ผิด เพราะใจถูกคลุมด้วยกิเลสซึ่งคล้ายเมฆหมอกที่มากำบังกั้นมิให้เห็นทางชอบ ฉะนั้น จึงต้องทำชั่ว พูดชั่วสารพัด ตามอำนาจจิตบัญชา แต่ว่า สมัยใดผู้นั้นเกิดความสำนึกตัวได้รู้สึก

ผิดชอบชั่วดี และทำลายกุศลธรรมที่เคยล่อให้จิตเคลิ้มไปในความทุจริตเสีย แล้วกลับตัวใหม่ ด้วยการประพฤติดี ก็ย่อมเป็นวิถีทางที่ชอบ ดุจดวงอาทิตย์อันพ้นจากเมฆหมอกฉะนั้น

ขอถวายพระพร, มหาโจรซึ่งมหาบพิตรทรงประสงค์จะเสด็จไปปราบนั้น บัดนี้หมดพยศแล้ว วางอาวุธและเครื่องประหารทุกอย่างแล้ว ได้เข้ามาบวชในสำนักของตถาคตและนั่งอยู่ ณ ที่นี้,,

จบพระดำรัสก็ยกพระหัตถ์ไปทาง ด้านซ้าย ของพระองค์ ซึ่งพระองคุลิมาลนั่งสำรวมอิริยาบถอยู่ท้ายสงฆ์ทั้งหลาย ณ ที่นั้น

ทันใดนั้นเอง ความโกลาหลก็เกิดขึ้นอย่างมหาศาล บรรดาทหารซึ่งตามเสด็จมา 10 คนเศษ ได้ยินว่าพระองคุลิมาลอยู่ ณ ที่นั้นเท่านั้น ก็ผลุดลุกวิ่งออกจากพระคันธกุฎีไปอย่างรวดเร็วเพราะความกลัว แม้แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลเองก็ตกพระทัยจนคุมพระสติไม่อยู่ คว้าพระขรรค์ซึ่งวางไว้ข้างที่ประทับจนมั่นพระหัตถ์เตรียมป้องกันพระองค์ ทอดพระเนตรดูพระองคุลิมาลอย่างไม่ลดละ ยิ่งเห็นบริวารซึ่งตามเสด็จมาต่างหนีเอาตัวรอดไปหมดก็ยิ่งหวั่นพระทัย ผลุดลุกยืนตลึงอยู่ ณ ที่นั้นเอง.

พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า

"ขอถวายพระพร มหาบพิตรผู้ประเสริฐ ขอพระองค์อย่าได้หวาดหวั่นพรั่นพระทัยเลย ภัยทุกประการจักไม่มีแก่พระองค์ ณ สถานที่นี้ จงประทับนั่งเสียให้ผาสุก องคุลิมาลบุตรตถาคตนั้น รับประกันว่าไม่ทำชั่วดังเดิมแล้ว"

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้สติ จึงประทับนั่งดังเดิม แต่ยังไม่ไว้พระทัยนัก หยิบพระแสงขรรค์วางไว้ไม่ไกลนัก จ้องดูพระองคุลิมาลอยู่เป็นครู่ เห็นท่านนั่งก้มหน้าอย่างสำรวมมิได้มีอาการพิกลแต่ประการใด ทรงแปลกพระทัยเป็นที่สุด จึงทูลถามพระพุทธองค์ว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุใดโจรนี้จึงเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา และอยู่ในสำนักของพระองค์ได้"

พระบรมศาสดา จึงตรัสเล่าเรื่องราวแต่ต้นที่อหิงสกะกุมารออกจากบ้าน เพื่อไปศึกษาวิชา ณ สำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์ เมืองตักกสิลา และถูกอาจารย์ล่อลวงให้หลงไหลจึงได้ทำบาปโดยไม่รู้ตัวตามคำแนะนำของอาจารย์นั้น จนกระทั่งพระองค์ได้เสด็จไปโปรดให้รู้สึกตัว และได้ขอบวชในพระพุทธศาสนาเป็นลำดับให้ท้าวเธอทราบเรื่องราวโดยตลอด

เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ทราบเรื่องตามเป็นจริงทุกประการ จึงมีความอัศจรรย์พระทัยว่า *"ธรรม"* คือคำสอนของพระบรมศาสดานี้ช่างมีอานุภาพศักดิ์สิทธิ์มหาศาล แม้แต่คนที่มีใจเหี้ยมโหดชั่วช้าที่ได้ฟัง ก็ยังกลับใจถึงกับเปลี่ยนนิสัยให้หันมาสู่ความดีได้ และพระองคุลิมาลรูปนี้แม้จะทำความชั่วมามากเมื่อเป็นฆราวาส แต่ทำเพราะถูกยุยงอันตนเองเข้าใจผิดดังนั้นท้าวเธอจึงประกาศต่อพระสงฆ์ทั้งปวง ซึ่งมีพระพุทธองค์เป็นประธานว่า

"กระหม่อมฉันขอประกาศว่า โทษทัณฑ์ความผิดทั้งหลายไม่มีแก่พระองคุลิมาล และขอปวารณาที่จะถวายอุปการะแด่พระภิษุรูปนี้ตลอดไป"

จบแล้วจึงถวายบังคมลาพระพุทธองค์ และพระสงฆ์ทั้งปวงออกจากพระวิหารเพื่อกลับสู่พระราชนิเวศน์แต่เพียงผู้เดียว

เวลาบ่ายจัด อากาศภายนอกพระเชตวันร้อนอบอ้าวด้วยแรงอาทิตย์ซึ่งส่องลงมา และไม่มีที่ร่มเลย แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงดำเนินกลับอย่างสำราญพระทัย ความร้อนของอากาศแม้จะร้อนเท่าไรก็ไม่ทรงรู้สึก เพราะบัดนี้ทรงชุ่มชื่นพระทัย ที่โจรร้ายอันคนทั้งหลาย แม้แต่พระองค์เองก็หวาดหวั่น

พรั่นพรึง ได้หันมาครองผ้ากาสาวพัตร์อันเป็นธงชัยของพระอรหันต์แล้ว ฉะนั้น แม้แต่จะต้องดำเนินโดยไม่มีพาหนะก็จริง แต่ไม่ทรงรู้สึกว่าลำบากพระกายเลย

ข่าวเรื่ององคุลิมาลโจรเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา และพักอยู่ร่วมพุทธสำนัก ณ พระเชตวนารามนั้น แพร่กระจายออกไปอย่างรวดเร็ว อันก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ นา ๆ อย่างกว้างขวาง บรรดาชาวเมืองสาวัตถีมีความสนใจ และแสดงความเห็นเกี่ยวกับพระองค์คุลิมาลไปหลายอย่างด้วยกัน บางพวกก็มีความเห็นว่าแม้แต่ท่านจะเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุแล้วก็จริง แต่ไม่น่าเลื่อมใสและยังไม่ควรจะไว้วางใจ เพราะเดิมเป็นโจรร้ายใจอำมหิตได้สังหารชีวิตมนุษย์ล้มตายไปมากต่อมากจับจำนวนพัน แล้วนิสัยเดิมจะกลับกลายมาเป็นดีได้อย่างไร ขรอยว่าการบวชครั้งนี้คงจะเป็นด้วยเรื่องจำเป็นจำใจโดยเกรงต่อราชภัย มาก กว่าที่ จะ บวช ด้วย ศรัทธาปรารถนาจะมุ่งประพฤติดี เข้าทำนองว่า เอาผ้ากาสาวพัสตร์กรมาหุ้มคลุมตัวให้พ้นภัย บางพวกก็มีความเห็นเป็นารกะเหตุสากรณ์ล่วงหน้าว่า คนเช่นนี้คงจะอยู่ในเพศสมณะไม่ได้นานนี่มากน้อยเท่าไรนักหรอก เพราะจะปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

ซึ่งเป็นสภาพประณีต และต้องคอยระมัดระวังตนทุกอิริยาบถได้อย่างไร นิสัยเดิมของโจรที่ติดตัวมาจะทำให้อยู่ไม่ทน ไม่ช้าเท่าไรก็ต้องกลับไปเป็นโจรร้ายอีก ตลอดจนพวกที่ญาติพี่น้องของตนซึ่งถูกพระองคุลิมาลเมื่อครั้งก่อนบวชฆ่าฟันจนล้มตาย ก็พากันบ่นเสียดายว่าคนอย่างนี้ไม่ควรจะเข้ามาบวชเลย ควรจะถูกลงโทษให้ตายตามความผิดเสียดีกว่า จะมีผู้สงสารและอนุโมทนาว่าท่านบวชครั้งนี้ก็เพราะต้องการจะประพฤติดีปฏิบัติชอบ เป็นการแก้ตัวจากเคยทำความชั่ว เมื่อครั้งก่อนนั้นมีอยู่น้อยคนเหลือเกิน เรื่องของพระองคุลิมาลกลายเป็นเรื่องที่ผู้คนทั่วไปต่างยกขึ้นมาเป็นเรื่องสนทนาในที่ชุมนุมทุกสถานด้วยความสนใจเป็นอย่างยิ่ง

วันรุ่งขึ้นจากที่ท่านบวชไปแล้ววันหนึ่ง พระองคุลิมาลออกไปรับบิณฑบาตรอันเป็นกิจวัตต์ของภิกษุสงฆ์ โดยเดินตามพระภิกษุทั้งหลายผู้มีอาวุโสกว่าเข้าไปในเมือง ซึ่งชาวบ้านผู้มีศรัทธาต่างยกขันข้าวและถาดอาหาร ตั้งเรียงรายอยู่ทั้ง 2 แถวฟากถนน เมื่อชาวบ้านตักบาตรภิกษุรูปต้น ๆ เป็นลำดับมา พอถึงพระองคุลิมาลเท่านั้น เขาก็แปลกใจที่ว่าท่านรูปนี้ครองผ้าจีวรไม่ค่อยจะรัดกุมดูรุ่มร่ามเพราะเพิ่งบวชใหม่ จึงแหงนหน้ามอง

ดู พอเห็นเป็นพระองคุลิมาลเท่านั้นก็จำได้ ต่างตกใจจนยั้งสติไม่อยู่ ทิ้งขันข้าวจากมือแล้ววิ่งหนี ตะโกนบอกต่อ ๆ กันว่า "องคุลิมาลโจรมาแล้ว องคุลิมาลโจรมาแล้ว," จากนั้น ก็วิ่งหนีหลบซ่อนกันไปคนละทางสองทางเพราะเกรงกลัวโดยยังไม่ไว้วางใจ

ข่าวเรื่องนี้ลุกลามไปจนบ้านอื่น ๆ หลบหมดไม่กล้าออกมาใส่บาตร ดังนั้น พระองคุลิมาลจึงมิได้อาหารเลยแม้แต่ทัพพีเดียว มิหนำซ้ำยังพลอยทำให้ภิกษุทั้งหลายอื่นอีกมากรูปต้องพลอยอดลำบากไปอีกด้วย เพราะชาวบ้านไม่กล้าออกจากบ้านของตน ๆ ฉะนั้น ต่างองค์จึงต่างกลับวัดโดยมีบาตรเปล่าตาม ๆ กัน

รุ่งขึ้น พระองคุลิมาลไม่กล้าเข้าไปรับบิณฑบาตรในเมือง เพราะเกรงว่าจะประสบเหตุการณ์ดังวันวาน โดยเปลี่ยนไปตามทางหมู่บ้านชายป่านอกเมือง ตามพระเถระซึ่งกำหนดทางด้านนั้นเป็นโคจรคาม ก็ปรากฏว่าเกิดเหตุดุจวันต้น โดยผู้คนละแวกนั้นยังจำท่านได้ และต่างมีความหวาดเกรงเป็นกำลังรู้ว่ามีพระองคุลิมาลมาด้วยเท่านั้น ไม่มีใครกล้าออกมาใส่บาตรเลย พระองคุลิมาลและภิกษุทั้งหลายจึงต้องกลับวัดด้วยบาตร

เปล่าอีก และได้อาศัยภิกษุอื่นแบ่งอาหารที่ได้มาให้ได้ฉัน จึงพอมีกำลังทรมานกายอยู่ได้

แม้ในวันต่อๆ มาก็เช่นกันพระองค์คุลิมาลไปบิณฑบาตรทางไหน นอกจากไม่ได้รับอาหารแล้ว ยังทำให้ภิกษุอื่นซึ่งร่วมทางต้องอดไปอีกด้วย

ต่อมา ท่านมีความเกรงใจภิกษุสงฆ์ทั้งปวงว่าต้องได้รับความอดยากเพราะท่าน เหตุนั้น ท่านจึงปลีกไปแต่ลำพังโดยไปรับบิณฑบาตรในทางเฉพาะรูปเดียว คราวนี้ ท่านต้องประสบเคราะห์กรรมทันตาเห็น โดยนอกจากจะไม่ได้รับบิณฑ-บาตรจากผู้ใดแล้ว เมื่อเดินไปตามละแวกบ้านต่าง ๆ ผู้คนชาวบ้านทั้งหลายเขาเอาท่อนไม้บ้าง ก้อนดิน ก้อนหินบ้าง ขว้างปาสัตว์ทั้งหลาย เช่น สุนัข กา ไก่ ทั้งปวงเป็นต้น เผอิญให้ตกลงถูกศีรษะของท่านเกือบทุกราย จนโลหิตไหลอาบใบหน้าชุ่มโชกลงมาทั่วจีวรจนแดงฉาน ทำให้ท่านเจ็บปวดอย่างสาหัสแทบจะทรงกายเดินต่อไปไม่ไหว แต่ท่านก็อุตส่าห์อดกลั้นทนต่อความเจ็บปวดนั้น แข็งใจเดินกลับจนถึงพระเชตวนารามด้วยความบอบช้ำเป็นที่สุด พระภิกษุทั้งหลายมีความสงสาร จึงช่วยกัน

แต่งรักษาบาดแผลให้ด้วยเมตตากรุณา และแบ่งปันอาหารให้ท่านได้ฉันประทังชีวิตต่อไป

เวลาผ่านพ้นไปอีกหลายวัน แต่เหตุการณ์ที่เกิดแก่พระองคุลิมาลก็เป็นไปดุจเดิม ท่านต้องได้รับความเจ็บปวดอันเกิดจากผู้คนทั้งหลายขว้างปาเอาโดยมีเจตนาทุกวัน

ความเจ็บปวดอันท่านได้รับนี่แหละ เป็นเครื่องสอนใจท่านอย่างดีว่า *"ทุกคน ต่างหวาดเกรงภัยอันตราย และพยายามรักษาตัวมิให้บาดเจ็บ รักษาชีวิตให้ยั่งยืนนานเราเองเมื่อครั้งก่อนบวช ได้สร้างความเจ็บปวดให้ผู้อื่นต้องบาดเจ็บมากมาย*

ตัวเราเอง ต้องทุกข์ ต้องลำบาก ทรมาน ด้วยอำนาจความบาดเจ็บอย่างไร ผู้อื่นอัน เราทำให้เขาต้องได้รับอันตรายอันบาดเจ็บ เขาก็ย่อมทุกข์ทรมานเยี่ยงนี้เช่นกัน

ฉะนั้นแหละ พระพุทธองค์ผู้บรมศาสดา จึงทรงสอนสาวกทั้งหลายและตัวเราว่า *"ไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่นและสัตว์อื่นทั้งหลาย เพราะไม่มีใครเลยปรารถนาจะเจ็บปวด และต้องรับอันตราย สัตว์ทุกรูป ทุกนาม ต่างรักตัวของตัวเอง และเกรง*

กลัวต่อภั ้งนั้น ควรจะเมตตาหวังดีต่อกัน เว้นอาฆาตพยาบาท มุ่งร้ายต่ ั้นเสีย และช่วยกันสร้างความสุขให้แก่กันตามแต่จะทำได้เถิด''

ทุกครั้ง ที่พระองคุลิมาลถูกขว้างปา เกิดความเจ็บปวดท่านก็พยายามสอนตัวของท่านเองได้ทุกครั้ง มิได้มีความอาฆาตแค้นเคืองต่อผู้ทำร้ายท่านเลย เพราะจิตของท่านห่างจากการ องล้างจองผลาญผู้อื่นเสียแล้ว โดยได้ตั้งใจว่าจะประพฤติความ ดีให้ถึงที่สุดแล้ว หากว่าเป็นดังครั้งก่อนสมัยเมื่อท่านเป็นโจร อย่าเลย ! อย่าว่าแต่จะต้องถูกผู้กระทำให้เจ็บปวดถึงดังนี้ เพราะแม้เ ค็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ท่านจะไม่ยอมละเว้นชีวิตหรืออภัยให้แ ผู้ที่ทำให้ท่านต้องบาดเจ็บเลยแม้สักราย

ธรรม ของพุทธศาสนา สามารถกลับใจของคนผู้เคยมีจิตใจโหดเหี้ยม ให้มีเมตตากรุณา และเกิดสติมีการยั้งคิดรอบคอบได้โดยถูกต้องฉะนี้

เ ้าวันหนึ่ง พระองคุลิมาลเดินไปบิณฑบาตรตามละแวกบ้า แห่งหนึ่ง ขณะที่พระคุณท่านสำรวมอิริยาบถเดินอยู่

ตามทางนั้น มีหญิงหนึ่งซึ่งครรภ์แก่ใกล้จะคลอดได้ยกอาหารเพื่อถวายแก่ภิกษุ เห็นพระองคุลิมาลเดินเข้ามาใกล้ ก็น้อมอาหารนั้นเพื่อถวายแก่ท่านด้วยปสาทศรัทธา มิรู้ว่าท่านคือพระองคุลิมาล ทันใดนั้นเองได้ยินเสียงเพื่อนบ้านตะโกนก้องร้องต่อ ๆ กันว่า "พระองคุลิมาลโจรมาแล้ว ๆ" และต่างคนต่างหลบหนีเอาตัวรอดกันด้วยความเกรงกลัว

น่าสงสารแต่หญิงท้องแก่ผู้นั้น พอได้ยินเขาร้องตะโกนบอกกล่าวว่า "พระองคุลิมาลโจรมาแล้ว" เท่านั้น ตกใจกลัวตัวสั่น ทิ้งถาดอาหารหลุดจากมือ รีบวิ่งหนีเพื่อรักษาตัว แต่ด้วยท้องโตอุ้ยอ้ายวิ่งไม่ไหว หมดหนทางจริง ๆ เห็นมีช่องอยู่ที่รั้วบ้านแห่งหนึ่ง จึงพุ่งตัวจะลอดเข้าช่องนั้น ศีรษะและช่วงไหล่พอลอดเข้าไปได้สะดวก แต่ไปติดอยู่ที่กลางลำตัวเพราะท้องของนางโตมาก จึงพ้นรั้วไปไม่ได้ ดิ้นขลุกขลัก ๆ อยู่ที่นั่นเองด้วยกิริยาอันสมเพทยิ่ง

เผอิญพอดีที่ขณะนั้น ลมกรรมมัชวาตภายในกำเริบบอกอาการว่าจะคลอดบุตร หญิงนั้นจึงต้องตะโกนขอให้คนช่วย คนทั้งหลายมีความสงสารก็รวมกันเป็นพวก แล้วช่วยให้นางพ้นจากช่องรั้วนั้นขึ้นมา แต่จัดให้นอนพักอยู่ ณ ที่นั้น นางเจ็บท้อง

อยู่เป็นเวลานาน ร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด แต่ก็ไม่คลอดสักที พ้นจากเวลาเช้า ไปสาย บ่ายจนเย็น ต้องทนเจ็บปวดอยู่อย่างนั้น แม้แต่จะมีหมอและผู้ชำนาญในการช่วยคลอดบุตรมาช่วยเหลือด้วย โดยพยายามช่วยกันจนสิ้นความคิดและความสามารถทุกอย่างแล้ว แต่ก็ไม่เป็นผล ขณะที่ทุกคนกำลังท้อถอยอาลัยอยู่แล้วนั่นเอง บุรุษหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้มีปัญญาจึงได้ให้คำแนะนำว่า "เมื่อไม่มีวิธีใด ซึ่งสามารถช่วยหญิงนี้ได้แล้ว ก็ขอให้ทุกคนทำใจให้กล้า ไปอาราธนาพระองคุลิมาลให้ท่านมาช่วย โดยขอให้ท่านตั้งอธิษฐานจิต อาจเป็นกุศลอุปถัมภ์หญิงนี้และบุตรในครรภ์ของนางบ้าง"

คำแนะนำของบุรุษนี้ เบื้องต้นได้มีผู้โต้แย้งอยู่บ้างหลายรายด้วยกัน แต่ที่สุดก็ต้องคล้อยตาม เพราะไม่มีวิธีอื่นซึ่งจะดีกว่านี้

ครั้นเมื่อพระองคุลิมาลท่านมาถึงสถานที่นั้นแล้ว เขาจึงช่วยกันเอาม่านมาขึงทำเป็นวงรอบ และตั้งตั่งไว้ภายใน อาราธนาให้ท่านนั่ง เล่าเรื่องราวทั้งปวงถวาย ขอให้ท่านตั้งเมตตาจิตเพื่อช่วยบรรเทาทุกข์ภัยแก่สตรีผู้นั้น

ท่านพระองคุลิมาล จึงได้สำรวมจิต ปรารถนาความ

สวัสดีให้บังเกิดแก่หญิงนั้นและบุตรในครรภ์ของนาง โดยได้นั่งบนแท่นซึ่งเขาจัดตกแต่งถวายไว้และเพ่งน้ำในขันน้ำ ตั้งความสัตย์อธิษฐานเป็นใจความภาษาบาลี ว่า

"☆ ยโตหัง ภะคินิ อริยายะ ชาติยา ชาโต

นาภิชานามิ สัญจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปตา,

เตนะ สัจเจนะ โสตถิ เต โหตุ โสตถิ คันภัสสะ

แปลเป็นภาษาไทยว่า *"ดูก่อนน้องหญิง ตั้งแต่เราเกิดใหม่แล้วโดยอริยชาติ (คือชีวิตใหม่แห่งบรรพชิตเพศนี้) ไม่เคยแกล้งปลงสัตว์ซึ่งมีชีวิตให้สิ้นชีพเลย*

ด้วยคำอันเป็นสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่เธอและสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ของเธอเถิด"

เมื่อพระองคุลิมาลตั้งสัตย์อธิษฐานจบลงดังกล่าวมาแล้ว ท่านจึงส่งขันน้ำนั้นให้คนไปรดศีรษะของสตรีครรภ์แก่ผู้นั้น ก็ปรากฏเป็นการอัศจรรย์ โดยหญิงนั้นได้คลอดบุตรออกมาอย่างง่ายดายคล้ายกับว่าเทน้ำออกจากกระบอกน้ำก็เช่นกัน จึงก่อให้เกิดความเลื่อมใส คลายความเกลียดชังแห่งประชาชนทุกถ้วนหน้า

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ผู้ใดมีครรภ์ปรารถนาจะคลอดบุตรง่าย จึงต่างไปขอให้ท่านช่วยอธิษฐาน ท่านก็อธิษฐานให้ด้วยคาถาบทนี้ ผู้ใดที่ไม่สามารถไปได้ เขาก็พาไปนอนคลอด ณ สถานที่อันตั้งตั่งของพระคุณท่าน เมื่อครั้งไปช่วยหญิงท้องแก่คนแรกให้คลอดบุตร อันภายหลังเขาได้ก่อทำเป็นแท่นไว้ในที่อันเหมาะสม แม้เพียงเท่านี้ก็คลอดได้อย่างง่ายดายเช่นกัน หรือเพียงแต่ว่าเอาน้ำไปราดลงที่แท่นนั้น แล้วรองรับมารดศีรษะผู้จะคลอด ก็คลอดบุตรได้สะดวกปลอดภัยทุกรายไป คนทั้งหลายจึงหายเกลียดชัง และมีความเคารพนับถือพระองคุลิมาลเป็นอย่างดี

คาถาของพระองคุลิมาลบทนี้ จึงนิยมนับถือกันว่าเป็นคาถาสำหรับภาวนาให้คลอดบุตรง่าย จนกระทั่งมาถึงสมัยนี้ ผู้ที่มีครรภ์ปรารถนา ความปลอดภัยในการ คลอดบุตร ไปหาพระขอให้ท่านเสกดอกบัวให้บ้าง กล้วยบ้าง น้ำมนต์บ้าง ท่านก็เสกให้ด้วยคาถาบทนี้เอง

อนึ่ง เกจิอาจารย์ได้อธิบายไว้ว่า หญิงใดมีครรภ์ ถ้าอุตส่าห์บริกรรมคาถาบทนี้ เพียงวันละ 3 ครั้ง ก่อนแต่จะนอน

และปฏิบัติให้ได้ทุกวัน ท่านก็ว่า มีคุณานุภาพทำให้คลอดบุตรง่ายดายเช่นกัน

เป็นอันว่า ท่านพระองคุลิมาล สามารถเอาชนะใจคนทั้งหลายที่แต่เดิมเกลียดชังท่าน โดยที่ท่านได้ตั้งอธิษฐานจิตแสดงความจริงใจให้ปรากฏ ว่าเรื่องการทำบาปกรรมแต่ครั้งก่อนที่ล่วงแล้วมานั้น เป็นเรื่องซึ่งท่านหลงไหลและกระทำไปโดยขาดการยับยั้งชั่งใจ แต่ภายหลังนี้ เมื่อท่านสำนึกดี-ชั่วได้แล้ว เข้ามาบวชในพุทธศาสนา คล้ายกับว่ามาเปลี่ยนชีวิตใหม่เริ่มตั้งแต่มีชีวิตใหม่ในสมณะเพศนี้ ท่านไม่เคยทำบาป แม้แต่ปลงชีวิตสัตว์เล็กสัตว์น้อยเลย

ด้วยความสัตย์ซึ่งท่านอธิฐานให้ปรากฏ คนทั้งหลายรู้เรื่องตลอด จึงเห็นใจและเคารพนับถือท่าน ต่างหายเกลียดกลัวท่านเด็ดขาด และได้ถวายการอุปถัมภ์แก่ท่านเป็นอย่างดีท่านไม่ต้องอดอยากเหมือนอย่างเดิม ไปบิณฑบาตรที่ใดก็มีคนคอยดักใส่บาตรถวายท่านจนเต็มบาตรทุกวัน ๆ

เมื่อพระองคุมาลสะดวกด้วยอาหาร ไม่ลำบากเหมือน

ครั้งก่อน จึงเกิดมีกำลังกาย เมื่อกำลังกายสมบูรณ์ สมาธิจิตก็เกิดแก่ท่านโดยง่ายดาย สามารถบำเพ็ญสมณธรรมได้สะดวก จนพิจารณาเห็นความจริงของไตรลักษณ์ด้วยปัญญาอันชอบ ในที่สุด ท่านก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตัดขาดบุญบาปทั้งมวล ไม่ต้องเวียนไว้ในสังวารวัฏฏต่อไป

ชีวะประวัติของพระองคุมาล ซึ่งนำมาเล่าโดยตั้งชื่อเรื่องใหม่ว่า "ผู้กลับใจ" ก็สิ้นสุดเนื้อความแต่เพียงเท่านี้.

คติย่อ ๆ ของเรื่องนี้

1. การอยู่รวมกับคน จะต้องได้รับการอิจฉา[1] – ริษยา[2]จากคนชั่วเป็นธรรมดา ฉะนั้น จะอยู่ที่ใด ต้องรวมอยู่กับใคร ควรเตรียมตัว – เตรียมใจ คอยรับไว้ล่วงหน้า

เมื่อเรามุ่งทำความดี ประพฤติดี

1 อิจฉา – รู้สึกไม่พอใจเมื่อเห็นเขาได้ดี

ไม่ควรท้อถอยเกรงกลัวผู้อื่นอิจฉา หรือริษยา เพราะถึงอย่างไร ๆ เราก็หนีคนจำพวกนี้ไม่พ้น

"เขาอิจฉาดีกว่าเขาสงสาร" คติข้อนี้ควรให้ทุกคนได้พิจารณา เราทำตัวจนผู้อื่นอิจฉาแสดงว่า ผู้อื่นทำความดี หรือประพฤติดี สู้เราไม่ได้ ฉะนั้น เขาจึงอิจฉาความดีของเรา

แต่ถ้าเราเสื่อม คือ เสื่อมจากความดี ทั้งทางโลก ทางธรรม จนเอาตัวไม่รอด ถึงกับผู้อื่นสงสาร อย่างนี้ ไม่ใช่เป็นความเจริญ ฉะนั้น "ทำตัวให้เขาอิจฉา จึงดีกว่าทำตัวให้เขาสงสาร"

มีคนอยู่ที่ไหน ก็มีทั้งความดี และความชั่วปะปนอยู่ ณ ที่นั้น ด้วยเหตุนี้ต้องทำใจให้แข็ง อย่าเกรงกลัวว่าจะต้องถูกผู้อื่นอิจฉาหรือริษยา เพราะหนีเรื่องนี้ไม่พ้นเป็นอันขาด

รู้ตัวล่วงหน้าอย่างนี้แล้ว จงประพฤติตนให้เขาอิจฉา จึงดีกว่าประพฤติตนให้เขาสงสารนี้ เป็นคติข้อที่ 1

๒ โบราณพูดว่า "เป็นคนแก่นั้นเป็นง่าย แต่เป็นผู้ใหญ่เป็นยาก" ข้อนี้มีอธิบายว่า

คนแก่ เพียงแต่อายุมาก ผมหงอก เขาก็เรียกว่า "คนแก่"

แต่ผู้ใหญ่ คือผู้มีคุณ – ธรรม อันควรเคารพนับถือนั้น เป็นยากเหลือเกิน เพราะว่าผู้ใหญ่บางคนขาดคุณธรรมอันเป็นสมบัติของผู้ใหญ่

"อาจารย์ทิศาปาโมกข์ ผู้หูเบาหลงเชื่อคำยุยงของบรรดาศิษย์ ถึงกับเกลียดชัง ต้องการกำจัดอหิงสกะกุมารด้วยการใช้อุบายให้เขาไปฆ่ามนุษย์ โดยหวังจะยืมมือผู้อื่น สังหาร อหิงสกะ ผู้ศิษย์ตนนั้น"

เรื่องนี้ ควรที่ผู้เป็น "ผู้ใหญ่" จะได้สังวรให้มาก เป็นผู้ใหญ่ ถ้าหูเบา ย่อมเกิดอคติ ขาดหลักธรรมปกครองผู้น้อย รู้เรื่องอะไรแล้วเชื่อง่าย ๆ ไร้การพิจารณาโดยรอบคอบ อาจลงโทษผู้ไม่ผิดได้ อันเป็นบาปกรรมอย่างร้ายกาจ

ฉะนั้น ตัวอย่างอันไม่ดี ซึ่งอาจารย์ทิศาปาโมกข์ประพฤติไปนี้ ควรที่ "ผู้ใหญ่" ทุกท่านได้จดจำไว้เป็นเครื่องเตือนสติของท่านเอง ก่อนจะลงโทษหรือให้ร้ายผู้อื่น

ทำได้เช่นนี้ จะเป็นผู้น่าเคารพนับถืออีกอย่างมากทีเดียว

๓. คติข้อสุดท้ายของเรื่อง คือ "การกลับใจตัวเอง"

องคุลิมาลโจร เดิมเป็นผู้ดุร้ายเหี้ยมโหดอย่างที่สุด แต่ก็ละนิสัยโจรเข้ามาบวชได้และเมื่อบวชแล้ว ก็ตั้งใจ

ประพฤติ ปฏิบัติ จนสำเร็จมรรคผล ได้ในที่สุด

อันคนเรานี้ ถ้ายังเป็นปุถุชนอยู่ ย่อมจะรับรองความประพฤติหรือ รับรองตัวของตัวเองไม่ได้ ว่าจะทำดีได้โดยตลอด เพราะจิตของผู้มิใช่อริยบุคคลยังต้องไหลไปตามกระแสของกิเลส อยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น จึงต้องทำดี – ทำชั่วปะปนคลุกเคล้ากันไป

ทำความดีก็โดยจิตบัญชา ทำความชั่วก็โดยจิตบงการ

แต่ถ้าขาดการพิจารณาเหตุผลถ่องแท้ ประพฤติสิ่งไรตามใจชอบเป็นที่ตั้ง ก็มักจะคล้อยไปในทางชั่วเสียแหละมาก หากได้มีการใคร่ครวญ พิจารณาโดยแยบคายก่อนแล้วจึงทำไป เช่นนี้ ย่อมจะเป็นความดีมากกว่าชั่วได้

คนใดผู้ทำชั่ว แต่รู้สึกตัวเองได้ภายหลัง เห็นโทษของความชั่วว่าร้ายกาจเดือดร้อนแล้วบังเกิดอับอาย เกรงกลัว ไม่ต้องการประพฤติชั่วต่อไป คนเช่นนี้ เสมือนต้นไม้ซึ่ง "ต้นคด ปลายตรง" ใช้เป็นประโยชน์ได้

รู้ตัวว่าชั่ว แล้วกลับใจ เปลี่ยนความประพฤติ โดยเลิกความชั่วซึ่งเคยพอใจนั้น ผู้ทำได้เช่นนี้ ย่อมเป็นคนดีได้

ผู้ใด ประพฤติชั่วช้า แต่ทนงตนว่าเป็นคนดี อย่างนี้ ย่อมต้องชั่วตลอดไปเพราะความสำคัญผิด เกินสามารถที่ผู้อื่นจะตักเตือนจนสำนึกตามจริงได้

คนกลับใจตนเองได้ ย่อมมีโอกาสได้บำเพ็ญตนเป็นคนดี ชดเชยกับเวลาที่ล่วงไปโดยมัวเมาประพฤติชั่วมา แต่ต้น

คนเยี่ยงนี้น่าสรรเสริญ และควรได้รับยกย่องจากกัลยาณชน เป็นอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้า ทรงสั่งสอนธรรมเพื่อประสงค์ให้คนรู้ รู้เพื่อกลับใจ กลับความประพฤติเดิมอันชั่วช้าของตนเอง ผู้กลับใจตัวเองได้เท่านั้น ย่อมบรรลุประโยชน์อย่างยิ่งอันควรพอใจ ดุจดัง องคุลิมาล ซึ่งเดิมเป็นโจรร้าย แต่สามารถกลับใจตนเองได้ จึงประสบความสุขอย่างแท้จริงอันยอดเยี่ยม ดังเรื่องที่เล่ามาฉะนี้

เรื่อง

"พระเจ้าอชาตศัตรู"

ท่านผู้อ่านเคยอ่านเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลในทางพุทธศาสนาคงจะได้ผ่านชื่อ "พระเจ้าอชาตศัตรู" ซึ่งคู่กับ "พระเทวทัต" มาแล้วบุคคลทั้งสองนี้ ถูกยกเป็นตัวอย่างในทางประพฤติเลวร้ายอย่างมาก สำหรับพระเจ้าอชาตศัตรูนั้น ร้ายกาจขนาดทำปิตุฆาต คือฆ่าพระชนกของพระองค์เองผู้มีพระนามว่า "พระเจ้าพิมพิสาร" ด้วยวิธีการอันทารุณถึงขนาด ทั้งนี้เพราะหลงคบพระเทวทัต และเชื่อคำยุยงของภิกษุพาลรูปนี้เข้า จะไม่อารัมภบทต้นเรื่องให้เป็นการยืดยาวไป โดยขอเริ่มเล่าเป็นเรื่องนิทานให้ทันใจท่านผู้อ่าน ดังมีเรื่องพิสดารต่อไปนี้

เรื่องนี้ ประวัติเดิมมีว่า เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว สมัยหนึ่งได้เสด็จไปสู่กบิลพัสดุ์นคร เพื่อทรงโปรดพระเจ้าสุทโธทนะผู้พระพุทธบิดา ตลอดจนเหล่าพระประยูรญาติทั้งมวลให้ได้บรรลุธรรมพิเศษโดยควรแก่วาสนาและอุปนิสัย

ต่อมา พระญาติของพระพุทธองค์ทั้งสองสกุล คือฝ่ายศากยะซึ่งเป็นวงศ์ทางพระชนก และฝ่ายโกลิยะ ซึ่งเป็นวงศ์ทางพระชนนีได้ส่งทายาทให้บวชตามเสด็จด้วยเป็นจำนวนมาก เพราะมั่นพระทัยมานานแล้วนับตั้งแต่พระพุทธองค์ประสูติ โดยมีดาบสผู้วิเศษเข้ามาถวายพยากรณ์เป็นใจความว่า

"ยุพราชพระองค์นี้ เป็นผู้มีบุญอย่างเหลือล้น
หากอยู่ในเพศฆราวาส จักได้เป็นบรมจักรพรรดิ์
หากออกบวช จะได้เป็นบรมศาสดาเอกในโลก" ดังนี้

ฉะนั้น ครั้นเมื่อพระองค์เสด็จบรรพชา จนได้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ และได้เสด็จมาแสดงธรรมโปรดเหล่าพระประยูรญาติให้ดื่มด่ำด้วยธรรมรสอันประเสริฐ เป็นการยืนยันความตรัสรู้ของพระองค์ บรรดาพระญาติผู้มีโอรส ต่างจึงให้โอรสของตนบวชตามเสด็จพระบรมศาสดาเป็นจำนวนมากด้วยกันฉะนี้

ก็ในสมัยต่อมาจากนั้น เมื่อพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ อนุปิยนิคม อันมัลละกษัตริย์จัดถวาย ได้มีพระญาติวงศ์ศากยะและวงศ์โกลิยะ รวม 6 ท่านด้วยกันได้มาเฝ้าขอบวชเป็นภิกษุ จำนวนนี้เป็นขัตติยะสกุลแห่งศากยะวงศ์ 5 ท่าน คือ เจ้าชายภัททิยะ, อนุรุทธ์, อานนท์, ภคุ, และเจ้าชายกิมพิละ, เป็นโกลิยะวงศ์ 1 ท่าน คือ **"เจ้าชายเทวทัต"**

และในคราวนี้ มีเจ้าพนักงานภูษามาลาของศากยะวงศ์ผู้หนึ่งชื่อว่า **"อุบาลี"** ได้ติดตามมาบวชด้วย จึงรวมเป็น 7 รูปด้วยกัน

ในภิกษุ 7 รูปซึ่งบวชภายหลังนี้ สมัยต่อมาได้บรรลุความเป็นพระอริยบุคคล และได้เป็นกำลังของพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก และรูปอื่น ๆ นั้นก็จะขอยกไว้จะขอแสดงความสำคัญในที่นี้ให้เห็นเพียงสองรูป คือ พระอานนท์, และพระอุบาลี,

พระอานนท์นั้น ต่อมาได้เป็นพุทธอุปัฏฐาก ผู้มีหน้าที่คอยรับใช้พระพุทธองค์อย่างใกล้ชิด ต่อเมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว ได้เป็นพระเถระรูปหนึ่งร่วมกระทำปฐมสังคายนา คือร้อยกรองพระธรรมวินัย ให้เป็นหมวดหมู่ โดยถูกต้องตามเป็น

จริง และเป็นองค์วิสัชนา ในเรื่อง พระสูตร, และพระอภิธรรมปิฎก

ส่วนพระอุบาลีนั้น บวชแล้วสนใจและทรงจำเรื่องพระวินัยอันเป็นพุทธบัญญัติอย่างแม่นยำ ท่านมีชนมายุยืนนานกระทั่งพุทธปรินิพพานแล้ว ในการกระทำปฐมสังคายนา ได้เป็นองค์ผู้วิสัชนาในเรื่องพระวินัยปิฎก

ส่วนรูปอื่น ๆ จากนี้ ต่างได้บรรลุมรรคผลจนสำเร็จเป็นองค์พระอรหันต์ทั้งสิ้น เว้นไว้แต่รูปที่จะเป็นตัวเหตุสำคัญในเรื่องนี้เพียงรูปเดียว คือ **"พระเทวทัต"**

อันพระเทวทัตรูปนี้ เมื่อบวชแล้วในตอนต้นก็ตั้งใจจำเริญสมณธรรมเป็นอย่างดี จนกระทั่งเข้าถึงญาณอันสามารถให้เกิดฤทธิ์อันเป็นโลกีย์ได้ ในสมัยต่อมาท่านตามเสด็จพระพุทธองค์ไปอยู่ ณ พระนครโกสัมพีด้วย ปรากฏว่าในพระนครนี้บรรดากษัตริย์, เศรษฐี, พร้อมด้วยมหาชนทั้งหลายเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนาอย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้น จึงได้ถวายการบำรุงพระภิกษุสงฆ์ด้วยปัจจัยทั้ง 4 อย่างบริบูรณ์มากมาย ได้ยินว่าในสมัยนั้น ลาภสักการะเป็นอันมากได้บังเกิดมีแก่พระบรมศาสดาและภิกษุสงฆ์ทั้งหลายอย่างเหลือหลายทีเดียว

"เรื่องลาภนี้เป็นเหตุสำคัญข้อหนึ่งซึ่งจะให้เกิดโลภ คนโลภเพราะอยากจะได้ลาภ ลาภคือสิ่งที่ได้มาแล้วเป็นที่พอใจของผู้รับ จะเป็นข้าวของเงินทองอะไรก็ได้ ถ้าได้มาไม่พอใจไม่เรียกว่าลาภ หรือถ้าได้มาด้วยต้องเหน็ดเหนื่อยยากลำบากแสนสาหัส ลาภอย่างนี้เรียกว่าทุกขลาภ กิเลสของคนข้อใหญ่พระพุทธเจ้าได้ทรงยกโลภเป็นข้อต้น ถ้าจะคิดดูว่าเพราะเรื่องโลภเป็นสิ่งคู่กับลาภ คนทุกคนที่ยังตัดกิเลสไม่ได้ ก็ยังอยากได้ร่ำไปได้เท่าไรไม่รู้จักพอ ฉะนั้นจึงได้ทรงวางเรื่องโลภไว้เป็นอันดับ 1 เพราะอัธยาศัยของคนน้อมไปในความอยากได้รุนแรงทั้งนั้น คงจะเป็นดังนี้ก็ได้หรือแม้เรื่องโลกธรรมคือลักษณะธรรมดาของโลกที่ทุกคนจะต้องประสบ ในส่วนเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา พระพุทธเจ้าก็ทรงวางลาภไว้เป็นข้อต้นเอายศสรรเสริญสุข ไว้ท้ายคิด ๆ ดูก็คล้ายกับว่า พระองค์หยั่งทราบความปรารถนาของคนดี

ว่าจะยังไงก็ตามเถอะ ขอเงินก่อน ให้มีลาภเสียก่อน, เรื่องยศไว้พูดกันทีหลัง เมื่อมีเงิน มียศแล้ว จึงค่อยทำตัวให้คนสรรเสริญเยินยอทั่วไป ทีนี้ก็สุขละไม่ต้องเดือดร้อนอะไร เรื่องลาภจึงเป็นข้อต้นที่ทุกคนอยากได้ เพราะความอยากได้กันนี่เอง บางทีเกินขอบเขตไปจนกระทั่งเสียคนเพราะความโลภ หรือทำให้ใจหมองมัวด้วยไม่สมหวัง ดังพระเทวทัตที่จะเล่าต่อไปนี้"

คือเมื่อมหาชน ในเมือง โกสัมพี ต่างบำรุง ภิกษุสงฆ์ ด้วยลาภสักการะเป็นการใหญ่ในครั้งกระนั้น ปรากฏว่าพระเทวทัตมีส่วนในการได้รับสักการะจากประชาชนน้อยเหลือเกิน โดยที่เมื่อผู้ศรัทธาเข้ามาในวัดต่างถามถึงแต่ภิกษุ ที่พวกตนเลื่อมใสบ้างก็ถามกันว่าพระสารีบุตรอยู่ที่ไหน พระโมคคัลลาอยู่ที่ไหน พระอนุรุทธอยู่ที่ใด พระอานนท์อยู่กุฏิไหน แล้วเที่ยวนำของ ๆ ตนไปถวายแก่ท่านเหล่านั้น เป็นอย่างนี้ทุกวัน ๆ มิได้ขาด จะมีใครที่ถามว่า **"พระเทวทัตอยู่กุฏิไหนใครรู้จักพระเทวทัตบ้าง"** ไม่มีเลย ไม่มีสักคนที่จะจัดสักการะถวายแก่พระเทวทัตเป็นพิเศษ

จึงเป็นเหตุทำให้พระเทวทัตคิดน้อยใจว่า "ทำไมหนอช่างไม่มีใครเลยที่จะเลื่อมใสศรัทธาตัวเราบ้าง ทุกองค์เป็นพระเราเองก็เป็นพระ บางองค์ออกผนวชจากตระกูลกษัตริย์ เราเองก็ออกบวชจากสกุลกษัตริย์เหมือนกัน แล้วเหตุไรจึงไม่มีใครเลื่อมใสเรา" พระเทวทัตยิ่งคิดยิ่งน้อยใจ ในที่สุดเลยเกิดอิจฉาภิกษุอื่นที่มีลาภสักการะพิเศษ อยากจะให้ตนได้มีลาภอย่างรูปอื่นบ้าง จึงตรึกตรองคิดหาอุบายที่จะให้มีผู้เลื่อมใสตนต่อไป

ต่อมาวันหนึ่ง พระเทวทัตคิดอุบายได้ในการที่จะได้ลาภพิเศษจากผู้เลื่อมใส โดยท่านพิจารณาว่าอันผู้ที่จะสามารถบำรุงให้ความสุขแก่คนทั่วไปไม่ว่า บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ได้อย่าง เต็มที่นั้น ไม่มีสกุลใดจะประเสริฐเท่ากับขัตติยสกุล เพราะว่าขัตติยสกุลจักว่า เป็นตระกูลสูง ทั้งมั่งคั่ง ด้วยทรัพย์และอำนาจ ทั้งมวลแต่ในเวลานั้นกษัตริย์ผู้นับถือพุทธศาสนายังมีน้อยพระองค์ คือนอกจากกษัตริย์แห่งศากยะตระกูลก็มีพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งมคธรัฐ ซึ่งมีราชคฤห์นครเป็นราชธานี พระเทวทัตปักใจที่จะสร้างบารมีให้ได้รับความเลื่อมใสจากวงศ์กษัตริย์นครนี้ เพราะ

ว่ามคธรัฐกำลังเป็นแหล่งเพาะความเจริญแห่งพระพุทธศาสนามีผู้เลื่อมใสต่อพระรัตนตรัยเหนือกว่านครหรือราชธานี และแว่นแคว้นอื่นในระยะนั้น บุคคลแรกซึ่งพระเทวทัตมุ่งจะให้เลื่อมใสตนก็คือพระเจ้าพิมพิสารซึ่งเป็นกษัตริย์ผู้ครอบครองมคธรัฐ แต่เมื่อคิดไปแล้วก็ต้องทอดถอนใจใหญ่เพราะมองไม่เห็นความสำเร็จเลย โดยที่พระเจ้าพิมพิสารนั้นเป็นพระโสดาบันผู้ประเสริฐแล้วย่อมมีสติปัญญาประจักษ์แจ้งว่าพระอย่างไรควรเลื่อมใส และรูปใดไม่ควรเลื่อมใส นอกจากนี้ท้าวเธอยังสนิทสนมคุ้นเคยกับพระพุทธองค์เป็นอย่างดี การที่จะทำตัวให้พระเจ้าพิมพิสารศรัทธาคงไม่สำเร็จได้ แต่ว่าท้าวเธอมีราชโอรสอยู่องค์หนึ่ง คือ เจ้าชายอชาตศัตรูซึ่งกำลังดำรงตำแหน่งอุปราชของมคธรัฐอยู่ เจ้าชายพระองค์นี้ยังมีพระชนมายุน้อยนักไม่เกิน 18 ปี สติปัญญาก็คงอ่อนตามวัยไปด้วย พอที่จะไปคบให้สนิทจนเกิดเลื่อมใสได้ คนในเมืองราชคฤห์นอกเสียจากพระเจ้าพิมพิสารแล้ว ก็ไม่มีใครจะมีอำนาจเกินกว่าเจ้าชายอชาตศัตรู ควรที่จะทำตัวให้เจ้าชายผู้เยาว์วัยนี้เป็นอุปัฏฐากเราดีกว่า เพราะลาภสักการะนานาจะบังเกิดแก่เราอย่างล้นเหลือ วิเศษเสียยิ่งกว่าพระอีกมากรูปได้รับอยู่

ในเวลานี้ เมื่อพระเทวทัตตกลงใจเช่นนั้นแล้วจึงออกจากโกสัมพีนคร มุ่งไปสู่พระนครราชคฤห์เพื่อดำเนินอุบายตามที่คิดไว้ต่อไป

ในตอนนี้ จะเล่าเรื่องของเจ้าชายอชาตศัตรูแต่เพียงย่อ ๆ ให้ท่านผู้อ่านได้ทราบประวัติของเจ้าชายองค์นี้ไว้ คือว่าพระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์ของมคธรัฐนั้น มีพระมเหษีที่ปรากฏพระนามอยู่ 2 พระองค์ พระมเหษีเอกมีพระนามว่า พระนางเวเทหิซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้ามหาโกศล แห่งโกศลรัฐ และเป็นน้องของพระเจ้าปเสนทิโกศล กษัตริย์แห่งสาวัตถี แคว้นโกศล ส่วนพระมเหษีรองมีพระนามว่า พระนางเขมา ในมเหษีที่ปรากฏพระนามทั้ง 2 พระองค์นี้ พระนางเวเทหิมีพระราชโอรสกับท้าวเธอ 1 พระองค์ซึ่งได้แก่เจ้าชายอชาตศัตรูนี่เอง การที่พระกุมารมีพระนามว่า อชาตศัตรูนั้น เพราะมีเรื่องว่า

" เมื่อพระนางเวเทหิทรงตั้งพระครรภ์พระกุมารนี้ มีความแพ้พระครรภ์อย่างประหลาดผิดกว่าสามัญมนุษย์ คือปรารถนาที่จะได้เสวยโลหิตของพระสวามีเป็นอย่างยิ่ง แต่พระนางก็อุตส่าห์ทนไม่กล้าจะเอื้อนโอฐทูลแก่พระเจ้าพิมพิสาร เหตุนั้นจึงมีพระวรกายผ่ายผอมและผิวพรรณเผือดไปอย่างมาก เป็นที่ผิดสังเกตพระเจ้าพิมพิสารได้อ้อนวอนซักถามอยู่เนือง ๆ แต่พระนางก็ไม่กล้าทูล จน

กระทั่งภายหลังต่อมาทนคำอ้อนวอนไม่ได้ จึงกราบทูลอาการที่แพ้พระครรภ์ให้ท้าวเธอทราบทุกประการ ด้วยความรักและสงสารพระมเหษี พระเจ้าพิมพิสารมิได้รังเกียจอย่างไรเลย เพียงแต่พ้อว่าไม่น่าเลยที่พระนางจะปิดเรื่องไว้ให้ทรมานยามทรงครรภ์ ต่อนั้นได้เอาพระขรรค์เชือดพระกายรองเอาพระโลหิตให้พระมเหษีได้เสวยตามปรารถนา เป็นการที่น่าอัศจรรย์ พอพระนางเวเทหีได้เสวยพระโลหิตของพระสวามีสมกับที่ประสงค์อาการแพ้พระครรภ์ก็พลันหายคล้ายปลิดทิ้ง นี่เป็นประวัติตอนต้น"

ภายหลังต่อมา พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงซักถามเรื่องนี้แก่ปุโรหิตาจารย์ประจำราชสำนักในการที่พระมเหษีแพ้พระครรภ์อย่างประหลาด ปุโรหิตได้ทูลว่าเป็นเพราะพระกุมารในพระครรภ์นั้น ต่อไปจะโหดร้ายถึงกับปลงพระชนม์ชีพของพระองค์ซึ่งเป็นพระราชบิดา ท้าวเธอได้สดับก็ทรงพระสรวลไม่เชื่อถือแต่ประการใด ส่วนพระนางเวเทหีผู้มเหษีพอทราบเรื่องก็เชื่ออย่างสนิทว่าโอรสซึ่งจะประสูติต่อไปนี้จะเป็นศัตรูทำปิตุฆาตอย่างแน่นอนจึงไม่ต้องการจะให้โอรสในพระครรภ์ได้รอดได้ต่อไป โดยพยายามเสวยยาร้อนเพื่อทำลายครรภ์บ้าง พยายามกระทบกระแทก

ให้กระเทือนอย่างแรงบ้าง และอื่น ๆ อีกมากมายหลายประการ เพื่อจะให้โอรสในครรภ์แท้งออกมา แต่ว่าพอพระเจ้าพิมพิสาร ทราบ ท้าวเธอก็ทรงห้ามปรามและรับสั่งให้มีการระวังอย่าง กวดขัน มิให้พระมเหษีได้กระทำเช่นนั้น ทรงปลอบว่า "*พระ-โอรสที่จะประสูติต่อไปเป็นผู้ไม่รู้เดียงสา จะดีชั่วต่อไปอยู่ที่การ อบรม สัตว์แท้ ๆ ยังรักลูกของตน เหตุไรคนจะทำลายลูกเล่า?*" ถึง ท้าวเธอจะทรงปลอบอย่างไร ๆ แต่พระนางเวเทหิก็ไม่ยอมเชื่อตาม พยายามที่จะหาทางทำลายครรภ์ตลอดมา แต่ว่าไม่มีโอกาส เพราะพระเจ้าพิมพิสารให้มีการอารักขาอยู่ตลอดเวลาพระนางจึง คิดว่า ถ้าประสูติเมื่อไรจะบีบจมูกพระโอรสให้สิ้นใจเมื่อนั้น แต่แล้วก็ไม่สมพระทัย เพราะเมื่อถึงเวลาครบกำหนด พอพระ นางประสูตรเท่านั้น เจ้าหน้าที่ก็รับนำพระโอรสออกไปโดยด่วน ตามพระบัญชาของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งท้าวเธอทรงจัดให้มีพี่เลี้ยง นางนมอภิบาลอย่างพร้อมเพียง ไม่ยอมให้พระนางเวเทหิได้พบกับ พระโอรสเป็นอันขาด ส่วนพระองค์นั้นด้วยความรักพระโอรส ได้เสด็จไปเยี่ยมเยียนทุกวันไม่ได้ขาด จนกระทั่งพระกุมารเจริญ วัยน่ารัก จึงได้ให้พระนางเวเทหิได้เห็น พอพระนางประสบ โอรสในเมื่อกำลังจะรู้ภาษา ก็มีพระทัยอ่อนเกิดความรักฉันท์แม่กับ

ลูก ไม่สามารถจะฆ่าตามที่ตั้งพระทัยไว้ ได้เลี้ยงดูเป็นอย่างดี ต่อมา เมื่อถึงคราวจะตั้งพระนามแก่โอรส พระเจ้าพิมพิสารจึงทรงประทานพระนามว่า **"อชาตศัตรู"** แปลว่า "ไม่ได้เกิดมาเป็นศัตรู" เพื่อเป็นการลบล้างถ้อยคำ ซึ่งปุโรหิตพยากรณ์ไว้ว่าพระกุมารนี้จะกระทำปิตุฆาต คือฆ่าพระองค์ผู้พระชนกในภายหน้า

ภายหลังต่อมา เมื่อพระกุมารได้ศึกษาศิลปะวิทยาอันควรศึกษาพอควรแล้ว ท้าวเธอจึงประกาศแต่งตั้งให้เป็นอุปราชมีอำนาจรองจากพระองค์มา ทั้งนี้เพื่อผูกใจพระโอรสให้รู้สึกพระองค์ว่าพระชนกแสนจะรักและหวังดี จะได้ไม่กลายเป็นคนชั่วร้ายถึงกับจะฆ่าพระราชบิดาดังที่มีการพยากรณ์ตั้งแต่เริ่มกำเนิดไว้ แต่ความมุ่งหมายของพระเจ้าพิมพิสารจะสำเร็จได้ละหรือ "เจ้าชายอชาตศัตรู จะไม่ได้เกิดมาเป็นศัตรูของพระองค์สมกับพระนามแน่ละหรือ" เรื่องนี้ท่านจะได้ทราบต่อไป

อันเจ้าชายอชาตศัตรูนี้ตั้งแต่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นอุปราชแล้ว ได้มีปราสาทเป็นที่อยู่ต่างหากจากพระราชนิเวศน์ สมกับ

ตำแหน่งที่ได้รับพระราชทาน วันหนึ่งขณะที่เจ้าชายผู้อายุเยาว์กำลังประทับอยู่ลำพังพระองค์เดียวในปราสาทชั้นใน ก็ต้องตกพระทัยอย่างหนัก ด้วยปรากฏร่างอันน่าสะพึงกลัวบนตัก โดยมีรูปเด็กน้อยมีงูพันรอบตัวเป็นสังวาลย์ เจ้าชายหนุ่มกระโดดหนีสุดแรง แต่ต้องชะงักด้วยเสียงของกุมารนั้นว่า "ดูก่อนเจ้าชายผู้เจริญอย่ากลัวเลย อาตมาไม่เป็นภัยกับพระองค์"

เจ้าชายจึงตรัสถามว่า "ท่านเป็นใคร มาที่นี่ทำไม ?"

ทันใดร่างกุมารและงูร้ายก็หายไป ปรากฏเป็นร่างของพระเทวทัตผู้ทรงจีวรเรียบร้อย "อาตมาคือพระเทวทัต มาที่นี่เพื่อความหวังดีต่อพระองค์" พระเทวทัตตอบ

เจ้าชายอชาตศัตรู เมื่อเห็นภาพนั้นกลาย เป็นร่างของภิกษุแห่งพุทธศาสนาไปก็หายตกพระทัย ได้ประนมมือนมัสการเพราะเคารพในพุทธศาสนาสืบต่อตามพระชนก แต่ยังสงสัยด้วยหลายเรื่อง หลังจากได้นิมนต์ให้พระเทวทัตได้นั่ง ณ อาสนะอันสมควรแล้ว จึงถามกะท่านว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ อันบรรพชิตแห่งพระพุทธศาสนาตามที่ข้าพเจ้าได้เห็นมา หาได้มีอภินิหารเยี่ยงกะพระคุณท่านไม่ เหตุไรท่านนี้จึงมีอิทธิฤทธิ์ดังสำแดงให้ข้าพเจ้า

ได้เห็นเล่า จะเป็นความแตกต่างอย่างไรหรือ ข้าพเจ้าสงสัยนัก"

พระเทวทัตยิ้มน้อย ด้วยสมอารมณ์กล่าวตอบอุปราชผู้เยาว์วัยว่า "ดูก่อนพระอุปราช บรรพชิตอื่นซึ่งจะประเสริฐเทียมเท่ากะอาตมายกไว้แต่พระบรมศาสดาเท่านั้น นอกนั้นหามีผู้ใดเสมอไม่ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ซึ่งพระองค์ได้ประสบเป็นผลแห่งความเป็นผู้วิเศษของอาตมา" พระเทวทัตกล่าวสรรเสริญตัวเองอย่างภาคภูมิ

แต่อนิจจา ฤทธิ์เพียงโลกีย์ซึ่งพระเทวทัตมีอยู่ด้วยอำนาจแห่งฌานของพระพุทธศาสนานั้น พลันอวสานต์สิ้นไปในขณะที่เธอกล่าวโอ้อวดนั่นเองโดยตัวพระเทวทัตหาได้ทราบไม่ ฤทธิ์อันเป็นโลกีย์ย่อมเสื่อมได้ง่ายเพราะความทนงตัวของผู้ประมาทฉะนี้

พระกุมารได้สดับคำโอ้อวดสำคัญว่าจริงจึงเกิดความเลื่อมใส ยิ่งสนทนาไปพระเทวทัตยิ่งสรรเสริญตัวเองหนักขึ้นพระกุมารผู้เยาว์วัยยังไม่มีความรู้ในพุทธศาสนาแสนจะศรัทธาว่าเป็นลาภที่ได้พบพระผู้ประเสริฐจึงได้กล่าวปวารณา รับเป็นผู้อุปัฏฐากพระเทวทัตสืบไป ทั้งได้ยอมมอบตนเป็นศิษย์ของท่านแต่

นั้นมา นับว่าสมความตั้งใจของพระเทวทัตเป็นอย่างยิ่ง เมื่อควรแก่เวลา พระเทวทัต จึงกล่าว อำลาเจ้าชาย กลับสู่ ที่พัก ของตน โดยเดินออกจากปราสาทจนถึงวัดหาได้มีฤทธิ์อย่างเมื่อมาไม่ นี้ เป็นปฐมเหตุแห่งเรื่องเจ้าชายอชาตศัตรู ผู้กำลังเลื่อมใสในพระเทวทัต โดยความ สำคัญผิดคิดว่าได้พบพระ ผู้ทรงคุณอัน ประเสริฐ หารู้ตัวไม่ว่าพระเพลิงกำลังจะใกล้ตนเข้ามาแล้ว

ปรากฏว่า อุบายพระเทวทัตมุ่งหมายไว้ สำเร็จผลอย่างน่าพอใจ โดยเมื่อเจ้าชายอชาตศัตรูยอมตนเป็นศิษย์เพราะเข้าใจว่าพระเทวทัต เป็นภิกษุ ผู้ประเสริฐเลิศยิ่งกว่าภิกษุ รูปอื่น ๆ บรรดามีแล้ว ตั้งแต่นั้นมาได้สั่งเจ้าพนักงานให้จัดสำรับถวายพระอาจารย์เทวทัตถึงวันละ 500 สำรับ ผ้าจีวรวันละ 500 ผืน พระเทวทัตจึงเลิศไปด้วยลาภอย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้นจึงมีภิกษุอื่น ๆ เข้ามาเป็นสมัครพรรคพวกด้วยนับได้ถึง 500 องค์ คนทั้งหลายในเมืองที่ไม่รู้ความจริง ก็พลอยหลง เลื่อมใส ใน พระเทวทัตไปด้วย เพราะเห็นว่าโอรสของกษัตริย์ตนก็เคารพในพระเทวทัตถึงกับบำรุงบำเรออย่างดีเลิศ ชะรอยว่าท่านรูปนี้จะมีดีอะไรเป็นพิเศษกว่าภิกษุอื่นเป็นแน่ ฉะนั้นจึงพลอยหลงบำรุงพระเทวทัต

และ สมัคร พรรค พวก ของ ท่าน จนปรากฏ ว่า ไม่มี ภิกษุ ใดจะบริบูรณ์ด้วยลาภสักการะเสมือนกับพระเทวทัตในครั้งกระนั้น

คำที่ว่า **"ข้าวว่างามก็งามไปตามข้าว"**

ดังนี้นั้น เรื่องที่จริงไม่ใช่ว่าจะเป็นแต่อดีตล่วงเลยมาแล้ว หรือแม้ในปัจจุบัน ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะอะไร คือคนเราจะทำอะไรก็ดี มักอยากจะให้ได้ผลตอบแทนเร็วทันตาเห็นเมื่อไม่ให้เป็นวัตถุสิ่งของ เพียงแต่ได้รับคำสรรเสริญหรือชมเชยก็พอใจตน ถ้าผู้ที่ชมนั้นเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ก็รู้สึกชื่นบานถึงกับพูดคุยไปได้ตั้งหลายวัน ทำอะไรทุกอย่างจึงต้องการให้ผู้ใหญ่ชอบ ให้เขาชม ฉะนั้นแม้แต่การกระทำบุญก็เหมือนกัน บางทีตัวเองไม่ศรัทธาอะไรเลย แต่เห็นผู้ใหญ่ทำก็ทำตาม ๆ ท่านไป บ้าง จะได้บุญหรือไม่ได้ก็ไม่รู้ แต่ขอให้ผู้ใหญ่ได้เห็นก็พอใจตัวแล้วอยากจะ ให้ท่าน ชม เชย ตัวต่อ ไปอีก ด้วย เหตุนี้สิ่งทั้งปวงทุกอย่างถ้าผู้ใหญ่นำก่อนแล้ว ผู้น้อยย่อมตามได้มาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือว่า

เรื่องไม่ดี แม้ชาวเมืองราชคฤห์ในครั้งกระโน้นก็เช่นกัน ที่ต่างบำรุงพระเทวทัตด้วยลาภสักการะอย่างเหลือเฟือ ก็เพราะเห็นเจ้าชายอชาตศัตรูเลื่อมใสในท่าน การบริบูรณ์ด้วยลาภของพระเทวทัตนี้แหละ ทำให้มีเรื่องพิสดารในทางชั่วช้าเป็นประวัติไว้อย่างมาก ดังท่านจะได้ทราบต่อไป

เรื่องลาภนี้เป็นเหตุให้คนเห่อเหิมลำพองใจได้อย่างมาก จะพูดถึงคนธรรมดาก่อน คนบางคนเมื่อยังมีฐานะธรรมดารู้สึกว่าเป็นคนดีคือรู้จักญาติพี่น้องและไม่เย่อหยิ่งในวงญาติ แต่พอเปลี่ยนฐานะคือ เกิดเป็นเศรษฐีขึ้นมาหรือมียศมีตำแหน่งออกจะใหญ่โตขึ้น ทีนี้นิสัยเปลี่ยนจากเดิมไปได้อย่างมาก มองไม่เห็นญาติพี่น้องตลอดจนมิตรสหายเหมือนอย่างเดิม ทำตัวเป็นไม้ใกล้ร่ม คือพยายามจะเบ่งตัวเองให้สูงเท่ากับคนที่สูงกว่า จนลืมลำต้น คือกำเนิดเดิมของตนดูถูกดูหมิ่นเอาได้แม้แต่ผู้เคยมีคุณแก่ตัวมา ที่เป็นเช่นนี้ไม่ใช่อะไร เพราะลาภ เมื่อมีลาภแล้วเกิดเห่อเหิมขึ้นมาจึงทำให้ลำพองใจ คิดว่าตัวเองวิเศษหรือประเสริฐกว่าผู้อื่นทั้งสิ้น ฉะนั้นคนอย่างนี้จึงทำได้แม้แต่ในสิ่งที่ไม่ควรทำ อันมีตัวอย่างดังที่ท่านผู้อ่านเองคงจะเคยประสบมาบ้าง

พระเทวทัตก็เช่นกัน พอลาภสักการะเกิดมีบริบูณ์มั่งคั่งทั้งมีบริษัทบริวารผู้น้อมนอบรวมทั้งพระ และคฤหัสถ์เป็นจำนวนมากก็เกิดลำพองใจขึ้นมาว่าพระสงฆ์ทั้งปวงยกไว้แต่พระพุทธ

องค์คงจะไม่มีผู้ใดประเสริฐไปกว่าตนได้ ฉะนั้น เราเองก็ควรจะมีส่วนในการบริหารคือ ปกครองภิกษุสงฆ์ทั้งหลายสืบต่อจากพระบรมศาสดา ความคิดของพระเทวทัตเรื่องนี้ นับว่ายกตัวยิ่งใหญ่ถึงขนาด เพราะดูถูกภิกษุอื่นทั้งสิ้นว่าไม่มีความสามารถท่านเองเท่านั้นประเสริฐกว่ารูปอื่น *ลักษณะเช่นนี้ ทางศาสนาจัดว่าเป็นความดำริที่ลามกอย่างมาก เพราะความมุ่งหมายของพุทธศาสนาต้องการให้คนหมั่นมองตัวเอง แต่ให้มองเพื่อเห็นความบกพร่องเท่าที่มีอยู่ เมื่อเห็นแล้วจะได้พยายามปัดเป่าหรือบันเทาให้ลดน้อยลง ไม่ใช่ให้มองดูตัวเองเพื่อกระพือกิเลสว่าเลิศกว่าคนอื่นดีกว่าคนอื่น แล้วยกย่องตัวเอง* เพราะกิริยาเช่นนี้เป็นการแสดงว่าตนยังมีความชั่วอยู่ในตัวอีกมากทีเดียว ดังความดำริซึ่งพระเทวทัตได้คิดด้วยความ ลำพองใจเมื่อสม บูรณ์ด้วยลาภสักการะในครั้นกระนั้น

วันหนึ่งเวลาเย็น ในพระเวฬุวนาราม คือสวนไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัดๆ แรกแห่งพุทธศาสนา อันพระราชาพิมพิสารแห่งมคธรัฐทรงอุทิศถวายเป็นสังฆาราม สมัยนั้นพระพุทธองค์ทรง

ประทับอยู่ ณ ที่นี้ เพลาเย็นวันนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอบรมสั่งสอนบริษัทอยู่ในพระอาราม ซึ่งผู้รับธรรมรสมีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถชนฉะเพาะผู้เป็นฆราวาสนั้น มีพระเจ้าพิมพิสารเป็นประธานทรงประทับสดับธรรมอยู่ด้วย พอพระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบแล้ว ยังมิทันที่ผู้ฟังทั้งสิ้นจะลุกกลับจากที่นั้น ปรากฏว่าพระเทวทัตได้ลุกขึ้นจากอาสนะของท่านประนมอัญชลีแล้วทูลกะพระพุทธองค์ ท่ามกลางบริษัทเหล่านั้นว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ หม่อมฉันขอประทานโอกาส บัดนี้พระองค์ทรงเจริญด้วยพระชนมายุจนชราแล้วต้องเหน็ดเหนื่อยเพราะการบริหารสงฆ์มามากแล้ว ขอพระองค์ได้ทรงพักผ่อนเป็นอยู่ด้วยไม่ต้องกังวลในสิ่งไร หม่อมฉันจักรับเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์แทนต่อไป ขอได้โปรดมอบหน้าที่นี้ให้แก่หม่อมฉันตามที่ได้กราบทูลนี้เถิด"

ทุกคน ในที่ ประชุม นั้นต่าง เงียบสงบ ด้วยความ แปลกใจเพราะไม่เคยนึกเลยว่า พระเทวทัตจักบังอาจ และเห่อเหิมถึง ปานนี้ การบริหารสงฆ์จักต้องเลือกภิกษุผู้สามารถ ก็บัดนี้สมเด็จผู้มีพระภาคยังทรงพระชนมายุอยู่ เหตุไฉนพระเทวทัตจึงได้ประกาศตัวคล้ายยกย่องตนเองว่าสามารถเทียบพระศาสดา ทั้ง ๆ ที่ท่าน

เองยังเป็นปุถุชนผู้หนาไปด้วยกิเลสหาได้บรรลุคุณธรรมพิเศษแต่เป็นพระอริยบุคคลคนต่ำไม่ ในขณะที่คนทั้งหลายคิดกันอยู่นั้นเอง พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสตอบพระเทวทัต "ดูก่อนเทวทัต ตามที่เธอกล่าวข้อนี้หาชอบไม่ ภิกษุเยี่ยงเธอไม่สมควรจักเป็นผู้บริหารสงฆ์ ภิกษุย่อมควรเป็นอยู่เพื่อมุ่งความบรรเทากิเลส หาควรขวนขวายในลาภผลอันเป็นต้นเค้าแห่งความโลภไม่ ตถาคตไม่เห็นชอบด้วยตามที่เธอแสดงความเห็นมานี้"

พระดำรัสตอบของพระพุทธองค์ ทำให้พระเทวทัตเกิดความน้อยใจอย่างมาก เพราะละอายต่อคนทั้งหลายในชุมนุมนั้นจึงต้องการจะพยายามเอาชนะแก่พระพุทธองค์ เหตุนี้ท่านจึงได้ผูกความอาฆาตไว้และปลีกตนหลีกจากพระวิหารนั้นไปอยู่แยกต่างหากต่อไป นี้เป็นปฐมเหตุที่พระเทวทัตผูกเวรในพระบรมศาสดา ซึ่งท่านจะได้ทราบเรื่องราวอันพระเทวทัตจะก่อให้ยุ่งยากอีกสืบไป

เมื่อพระเทวทัต แยกออกจากพระพุทธองค์มาอยู่ตามลำพังพร้อมด้วยภิกษุอันเป็นฝักฝ่ายแห่งตนแล้ว ได้พยามคิดเพื่อหาทางจะประทุษร้ายแก่พระพุทธองค์ตลอดมา ที่สุดคิดได้ว่า

เรื่องของพระสมณโคดมนี้ควรพักเอาไว้ก่อน เพราะอุปัฏฐากของเราคือ เจ้าชายอชาตศัตรูยังไม่มีอำนาจยิ่งใหญ่และสมบูรณ์ที่สุด ควรจะให้ท้าวเธอได้รับราชสมบัติเสียก่อน ต่อไปจะได้เป็นกำลังให้เรารุ่งเรืองในเพศบรรพชิตอย่างที่สุด เมื่อพระเทวทัตพิจารณาชอบด้วยอุบายนี้แล้ว จึงเตรียมจะใช้วิธีอุบาทว์ที่ตนดำริไว้ต่อไป

วันหนึ่งเป็นเวลาปัจฉาภัตต์ พระเทวทัตได้ออกจากที่พักไปเฝ้าเจ้าชายอชาตศัตรูถึงปราสาทที่ประทับ แล้วถวายพระพรแก่อุปราชนั้นว่า "ขอถวายพระพรพระราชกุมาร อันบุคคลสมัยนี้อายุน้อยนัก น่าสมเพชเป็นที่สุด เพราะผิดกว่าคนแต่ในครั้งก่อน เจ้าชายได้สดับยังไม่เข้าใจจึงถามท่านว่า "ข้าแต่ท่านอาจารย์คำที่ท่านกล่าวนี้หมายความว่ากระไร เรื่องคนอายุมากหรืออายุน้อย จะเกี่ยวกับข้าพเจ้าด้วยหรือไม่"

"ขอถวายพระพร ที่อาตมายกเรื่องนี้มาพูดเพราะเห็นเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระองค์โดยเฉพาะ บัดนี้พระองค์มีพระชนมายุได้เท่าไร" พระเทวทัตถาม

"ข้าพเจ้ามีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์" เจ้าชายตอบ

"แล้วพระราชบิดาของพระองค์เล่า ทรงทราบหรือไม่ว่าพระองค์เจริญพระชนมายุได้เท่าไรแล้ว" พระเทวทัตซัก

"50 กว่าปีเท่านั้นท่านอาจารย์"

พระเทวทัตตบมือฉาด แล้วดำเนินตามอุบายต่อไปโดยพูดว่า "อีกนานเหลือเกิน อีกนานที่ศิษย์ของอาตมาจะได้ครองราชสมบัติแห่งมคธรัฐนี้ หากว่าพระราชบิดาของพระองค์จะมีพระชนมายุได้ 80 ปีจึงสวรรคต พระองค์ก็มีอายุเข้าไปตั้ง 48 ปี หรือเกือบจะ 50 ปี ครึ่งคนกว่าแล้วจึงจะมีอำนาจยิ่งใหญ่ในราชธานี แล้วจะอยู่ในราชสมบัติได้นานสักเท่าไร อาตมาหนักใจเหลือเกิน เกรงว่าจะมีบุญอยู่ไม่ถึงเห็นศิษย์ที่รักได้เป็นพระราชา"

เจ้าชายอชาตศัตรูพิจารณาดูเห็นจริงด้วยตามที่พระเทวทัตให้เหตุผลนี้ จึงถามท่านต่อไปว่า "ข้าแต่ท่านอาจารย์ ถ้าเช่นนั้นจะมีวิธีใดบ้างที่จะให้ข้าพเจ้าได้ราชสมบัติโดยไม่ต้องรอคอยสิ้นเวลายืดยาวนัก"

"ไม่ยากเลย เจ้าชาย" พระเทวทัตตอบแล้วกวักมือให้อุปราชอายุน้อยเข้ามาใกล้ ๆ กระซิบออกอุบายต่อไปว่า "จะยากอะไรพระกุมารเอ๋ย อันพระราชบิดาของพระองค์นั้น ย่อมแน่แท้ว่าอย่างไร ๆ ก็ต้องสวรรคต แต่ไม่ทราบว่าวันใด ฉะนั้น ถ้าพระองค์จะปลงพระชนม์ของพระราชบิดาเสีย เวลาแห่งการครอง

ราชสมบัติของพระองค์ก็จะยืดยาวได้อย่างมาก เอาเถิดอย่ากลัวเลย จงปลงพระชนม์ของพระราชบิดาเสียเถิด ไม่บาปกรรมอะไรหรอก เพราะแม้ถึงจงปลงพระชนม์ของพระองค์ ๆ ก็ต้องสวรรคตเองในภายหน้า" พระเทวทัตแนะนำ

เจ้าชายอชาตศัตรูสดุ้งสุดตัวเมื่อได้ฟังคำแนะนำนี้จากอาจารย์เทวทัต แต่เนื่องด้วยพระองค์ยังเยาว์วัยอยู่ ฉะนั้นแม้แต่เราจะไม่เห็นด้วยกับวิธีการนี้ แต่ครั้นถูกพระเทวทัตชี้แจงให้เหตุผลด้วย โวหารอันแยบยล จึงคล้อยตาม เห็นชอบด้วยอุบายอันสามกนั้นด้วย ต่อนั้น ลูกศิษย์และอาจารย์ทั้งสองก็ได้ปรึกษากันในเรื่องที่จะหาทางปลงพระชนม์ของพระเจ้าพิมพิสารต่อไป

รุ่งขึ้นเวลาเที่ยง เจ้าชายอชาตศัตรูแต่งองค์อย่างรัดกุม เหน็บกริชอย่างมิดชิด ออกจากปราสาทที่พักไปสู่พระราชมณเฑียรของพระราชบิดา หมายใจจะปลงพระชนม์ชีพของพระองค์เสียด้วยมือตนเอง

แต่ว่าคนที่ไม่สุจริต ย่อมจะมีพิรุธให้ปรากฏรอยออกมาจนได้ ฉะนั้นเมื่อเจ้าชายอชาตศัตรูเดินเข้าไปในเขตพระราชมณเฑียรในวันนั้น จึงถูกทหารมหาดเล็กผู้สงสัยในท่าทีได้ทำการ

ตรวจค้นก็ได้พบกริชซึ่งซ่อนไว้ในร่างกาย ซึ่งเป็นการผิดต่อกฎพระราชมณเฑียรอย่างร้ายแรง ฉะนั้นทหารทั้งหลายจึงได้ทำการมัดเจ้าชาย แล้วนำอาวุธของกลางไปด้วย เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารกราบทูล ความที่เจ้าชาย ประพฤติผิดอย่างแรงร้ายให้ท้าวเธอทรงทราบ พระเจ้าพิมพิสารทอดพระเนตรเห็นอาวุธที่โอรสติดตัวมา ทั้งสดับเรื่องซึ่งทหารกราบทูลก็ปลาดพระทัย เสด็จลงจากที่ประทับเข้าแก้มัดพระโอรสเอง แล้วโบกพระหัตถ์ตรัสไล่ทหารทั้งหมดออกเสียจากที่นั้น จูงมือพระโอรสขึ้นประทับร่วมพระแท่นแล้วตรัสถามว่า "พ่ออชาตศัตรูลูกรักของพ่อ เจ้าเห็นบอาวุธเข้ามาทำไม ถึงกับถูกเขาจับกุมมา ไหนลองเล่าให้พ่อฟังต่อไปเถิด"

พระกุมารเบี่ยงบ่ายมุสาไปตามเพลงจนพักหนึ่ง ครั้นเมื่อพระราชบิดาเล้าโลมซักถามหนักเขาก็จนด้วยเหตุผล จึงทูลท้าวเธอว่า "ที่หม่อมฉันเข้ามาวันนี้ หมายใจจะปลงพระชนม์พระราชบิดาด้วยมือเอง"

พอทรงสดับ พระเจ้าพิมพิสารสดุ้ง รับสั่งถามโอรสว่า "ลูกรักอะไรเป็นเหตุให้ลูกนึกจะฆ่าพ่อ จงเล่าให้พ่อฟังเถิดพ่อไม่ถือโทษลูกหรอก"

"หม่อมฉันอยากได้ราชสมบัติพระเจ้าข้า" พระกุมารตอบ

"พุทโธ่เอ๋ย เรื่องเท่านี้เอง แล้วทำไมไม่บอกพ่อ สมบัติของพ่อก็คือสมบัติของลูก หาใช่เป็นของใครอื่นไม่ ลูกไม่ต้องฆ่าพ่อให้เป็นบาปเป็นกรรมหรอก พ่อจะยกให้เอง ทีหลังอยากได้อะไรบอกพ่อนะพ่อไม่หวงเลยสำหรับลูกรัก ขออย่างเดียว ลูกอย่าประพฤติเยี่ยงที่กระทำนี้ เพราะบาปหนัก บาปหนา เรื่องการฆ่าพ่อแม่ พระท่านว่าเป็นอนันตริยกรรมถึงกับห้ามมรรคห้ามผลต่อไป เอาเถิดเรื่องราชสมบัติพ่อจะได้จัดการให้เจ้าได้ครองต่อไปในเร็ววันนี้ เอาละเจ้ากลับไปพักได้แล้ว"

หลังจากนั้นมาไม่กี่วันนัก ได้มีการเปลี่ยนพระราชาแห่งมคธรัฐ โดยมีประกาศของพระเจ้าพิมพิสารทรงสละราชสมบัติเพราะอ้างว่า พระองค์ทรงชราและประสงค์หาความสงบใจทรงประกาศแต่งตั้ง เจ้าชาย อชาตศัตรูราช โอรส องค์อุปราช ขึ้นครองราชสมบัติต่อไป โดยถวายพระนามว่า "*พระเจ้าอชาตศัตรู*" เป็นอันว่าพระเจ้าอชาตศัตรูได้เป็นพระราชา เพราะพระราชบิดาตาม พระทัย ในสิ่งที่ ประสงค์จึงได้ราชสมบัติ สมกับที่ตั้ง พระทัยไว้

พระเทวทัตฟังข่าวเปลี่ยนราชสมบัติด้วยความพอใจ แต่ก็ยังไม่สบอารมณ์ทุกประการนัก ในการที่พระเจ้าอชาตศัตรูมิได้ปลงพระชนม์ของพระราชบิดาตามที่เธอแนะนำ วันหนึ่งพระเทวทัตได้เข้าเฝ้าพระเจ้าอชาตศัตรู เมื่อสนทนา ปราศัยถามสุขทุกข์กันแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูจึงดำรัสว่า "ข้าแต่ท่านอาจารย์ ความปรารถนาของ ข้าพเจ้าที่มุ่งหมายในราชสมบัติ สัมฤทธิ์ผลสมประสงค์แล้ว"

พระเทวทัตหัวเราะ แสดงว่าคล้ายกับขบขันเสียเต็มประดา ครั้นเมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูซักถาม เธอจึงกล่าวกะพระองค์ว่า "ดูรามหาบพิตรผู้ประเสริฐ พระองค์เปรียบดังบุคคลซึ่งขังสุนัขไว้แล้วบุด้วยหนังหุ้มภายนอก สำคัญว่าสุนัขนั้นจะไม่หลุดออกมาได้ ต่อไปหนังจะต้องขาดออกเป็นช่องด้วยน้ำลายและเขี้ยวของสุนัขนั้น และเมื่อสุนัขรอดออกมาได้แล้วจะต้องกัดผู้ที่ขังในภายหลัง พระองค์ได้ราชสมบัติแล้วก็จริง แต่พระราชบิดาของพระองค์ยังทรงมีพระชนมายุอยู่ คอยดูเถิด ต่อไปถ้ามีผู้ยุยงให้ทรงเห็นว่าพระองค์นี้กำเริบหนัก ทำการดูถูกพระราชบิดาอย่างแรงร้าย พระราชบิดาของพระองค์อาจใช้อำนาจยึดราชสมบัติคืนเสียในภายหลังก็ได้ ฉะนั้นเรื่องนี้อาตมาจึงเป็นห่วง เกรงว่า

พระองค์จะต้องประสบกับความเดือดร้อนภายหน้า จงรีบหาทางป้องกันภัยที่จะมีมาในเกิด ขอถวายพระพร"

พระเจ้าอชาตศัตรูนั้น เป็นผู้ที่น้อยความคิดและผูกใจเชื่อพระเทวทัตมาแต่ต้นแล้ว จึงพลอยเห็นคล้อยตามคำแนะนำของพระเทวทัตที่ชี้แจงมาอีก จึงซักถามกับพระอาจารย์เทวทัตว่า

"ข้าแต่ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าควรจะทำอย่างไรต่อไปล่ะ"

"อ๋อไม่ยากเลยมหาบพิตร" พระเทวทัตรีบตอบ "เรื่องต่อไปถ้าจะให้เรียบร้อย ก็ควรจะได้สังหารพระชนม์ของพระราชบิดาของพระองค์เสีย เท่านี้เองก็เป็นการตัดเหตุไม่ให้ยุ่งยากต่อไปในภายหน้า พระองค์จะได้รับความสุขจากการครองราชสมบัติอย่างสำราญ เพราะไม่มีสิ่งใดมาเป็นอุปสรรคขวางให้ต้องหนักพระทัยต่อไป"

"ข้าแต่ท่านอาจารย์" พระเจ้าอชาตศัตรูทรงท้วง "ก็พระราชบิดาของข้าพเจ้าเป็นกษัตริย์ มิควรจะปลงพระชนม์ด้วยศัตราวุธมิใช่หรือ ?"

"จะยากอะไร มหาบพิตร เราไม่ใช้อาวุธก็ได้ วิธีอันจะทำให้พระราชบิดาของพระองค์สวรรคตยังมีอีกหลายอย่างถมไป เพียงแต่มิให้ท้าวเธอได้เสวยกระยาหาร ก็แน่นอนแล้วว่าจะต้องสิ้นพระชนม์ ขอถวายพระพร" พระเทวทัตแนะนำถวาย

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเห็นชอบด้วยตามนี้ จึงทรงรับคำกะพระเทวทัตว่าจะได้จัดการตามคำแนะนำต่อไป

ในวันต่อมา พระราชาผู้มีน้ำพระทัยอำมหิตจึงรับสั่งเรียกเจ้าหน้าที่ทั้งหลายผู้ใกล้ชิดเข้ามาเฝ้า ทรงบังคับให้จับกุมพระเจ้าพิมพิสารจากปราสาทที่ประทับไปคุมขังไว้ ณ เรือนเพลิงคือเรือนที่กลบกลุ้มไปด้วยควันไฟ ซึ่งสร้างไว้สำหรับทรมานนักโทษผู้มีความผิดอย่างอุกฉกรรจ์ แล้วรับสั่งประกาศอย่างเด็ดขาดว่า "ห้ามมิให้ผู้ใดทั้งสิ้นเข้าเยี่ยมและส่งอาหารถวายแด่ท้าวเธอ เว้นไว้แต่พระราชชนนีเพียงพระองค์เดียว" เมื่อดำรัสสั่งจนทหารทั้งปวงเข้าใจดีแล้ว จึงทรงเร่งให้ไปจัดการตามพระราชบัญชาต่อไป

พระเจ้าพิมพิสาร ผู้พระราชบิดาของพระเจ้าอชาตศัตรูเมื่อได้เวนคืนราชสมบัติให้แก่พระโอรสแล้ว ก็ประทับอยู่เฉพาะในปราสาทของพระองค์เท่านั้นเองมิได้เสด็จไป ณ สถานที่ใดเลย

ทั้งน้ำพระทัยของพระองค์ก็มิได้ทรงถือโทษหรือเคียดแค้นต่อพระราชโอรสเลยแม้แต่น้อยหนึ่ง เพราะทรงสิเนหารักใคร่ห่วงดีต่อพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทรงคำนึงถึงพระชนมายุว่าบัดนี้เราเองก็แก่เฒ่าลงแล้ว สติปัญญาจึงเฉื่อยชาลง ให้ลูกซึ่งกำลังเจริญเติบโตเป็นพระราชาปกครองบ้านเมืองต่อไปเป็นการดีแล้ว น้ำพระทัยของพระองค์เป็นเช่นนี้จริง ๆ มิได้มีประทุษจิตต่อพระโอรสเลย

วันนั้นท้าวเธอประทับพักอยู่อย่างสงบเพียงพระองค์เดียว ทอดพระเนตรเห็นทหารกลุ่มหนึ่งมีอาวุธครบครันเข้ามาถวายบังคมก็ทรงสงสัย จึงตรัสถามว่า "พวกเจ้าทั้งปวงเข้ามาทำไมกัน" คำถามของท้าวเธอแม้สั้น ๆ แต่ว่าทหารเหล่านั้นซึ่งต้องมาด้วยความสลดใจก็ไม่สามารถจะกราบทูลตอบได้ เพราะความตื่นตันสงสาร ครั้นท้าวเธอรับสั่งถามขึ้นอีก ทหารคนหนึ่งจึงทูลว่า "ขอเดชะ ข้าแต่สมมติเทพ ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรด บัดนี้ พระราชาอชาตศัตรูรับสั่งให้เกล้ากระหม่อมทั้งหลายมาควบคุมพระองค์ไปสู่ที่จองจำ ณ เรือนเพลิงพระเจ้าข้า"

"อ้อ อชาตศัตรูลูกฉัน ให้พวกเจ้ามาจับฉันไปคุมขังรึ?"

ทรงซักต่อ "รู้ไหม ว่าเรื่องอะไร ลูกฉันจึงสั่งพวกเจ้าให้มาจับฉันอีก"

"ขอเดชะ เกล้ากระหม่อมทั้งปวงไม่ทราบเหตุพระเจ้าข้า แต่จำต้องปฏิบัติตามพระราชบัญชา ขอพระองค์ได้ทรงประทานอภัยแก่เกล้ากระหม่อมทั้งหลายด้วยเถิดพระเจ้าข้า" ทหารคนเดิมกราบทูล

พระเจ้าพิมพิสารทรงนิ่งอึ้งอยู่ครู่หนึ่ง พระราชโอรสผู้ได้ราชสมบัติ ให้เอาพ่อไปคุมขัง เออ เจ้าช่างตอบแทนคุณของพ่อได้รวดเร็วดีเหลือเกิน ท้าวเธอทรงรำพึง หากเราไม่ยอมไป ไม่ยอมให้ทหารเหล่านี้จับกุมจะเป็นอย่างไร อ้อ ต้องยุ่งยากกันอย่างที่สุดเป็นแน่นอน เพราะเมื่อมีผู้รู้ ใครเล่าจักยอมให้เราต้องถูกจับกุม ผู้จงรักภักดียังมีอีกมาก จะฮือกันกุมอาวุธเข้าคุกคามต่อพระเจ้าอชาตศัตรู ๆ ลูกเราจะต้องเดือดร้อนลำบากเอาเถิดไหน ๆ เราก็ได้ตามใจลูกมาตั้งแต่ต้นแล้ว ควรจะตามใจเขาอีกต่อไป อย่าทำลายความเจริญของลูกเลย ลูกยังจะอยู่ต่อไปอีกนาน ส่วนเราวันเวลาที่จะอยู่ต่อไปเหลือน้อยเต็มทีแล้ว เมื่อท้าวเธอพิจารณาดังนี้ จึงมิได้สะทกสะท้าน รับสั่งกับทหารเหล่านั้นว่า "พวกเจ้าไม่ต้องกลัวอะไร ไม่ต้องเกรงใจเรา เมื่อ

รับพระราชบัญชาจากพระราชามาแล้วก็ควรจะปฏิบัติตาม เอาข้าพร้อมแล้ว จับข้าไปได้" ท้าวเธอรับสั่งแล้วก็ยื่นพระหัตถ์

แต่ว่าไม่มีร่างของทหารคนใดเขยื้อนกาย เพื่อทำการจองจำพระองค์เลย เพราะแต่ละคนล้วนสงสารกษัตริย์เดิมของตนทั้งสิ้น ไม่อยากจะให้ท้าวเธอต้องทรมาน แต่ครั้นพระเจ้าพิมพิสารทรงบังคับว่าให้ทำตามพระราชบัญชาของกษัตริย์ใหม่ มิฉะนั้นจะถือว่าพวกทหารเหล่านี้ขัดพระราชบัญชาอันเป็นความผิดเมื่อได้ฟังท้าวเธอดำรัสเช่นนี้ พวกทหารเหล่านั้นจึงจำเป็นต้องฝืนความรู้สึกของตน โดยกระทำการพันธนาการท้าวเธอเยี่ยงนักโทษ แล้วคุมตัวให้เสด็จไปสู่เรือนเพลิง อันเป็นที่คุมขังของนักโทษต่อไป

ระยะทางที่พระเจ้าพิมพิสาร ถูกนำเสด็จไปสู่เรือนเพลิงที่คุมขัง ต้องผ่านบรรดาข้าราชบริพาร ทั้งฝ่ายนอกฝ่ายในจำนวนมาก ทุกคนเมื่อเห็นอดีตกษัตริย์ของตนต้องถูกพันธนาการ ก็มีความเคียดแค้นอย่างที่สุด เพราะแต่ละคนยังจงรักภักดีต่อพระเจ้าพิมพิสารอย่างแน่นแฟ้น ฉะนั้น จึงได้สุมล้อมเพื่อจะยื้อแย่ง

ให้ท้าวเธอพ้นจากพันธนาการ แต่ว่าพระเจ้าพิมพิสารผู้ทรงเห็นการไกล ได้รับสั่งประกาศเด็ดขาดว่า "ถ้าผู้ใดรักเรา และยังภักดีต่อเรา จงสงบนิ่ง อย่ากระทำอันใดให้เป็นเรื่องฝืนอัธยาศัยของโอรสเราเป็นอันขาด เหตุนี้จึงทำให้ทุกคนสงบ ได้แต่ยืนน้ำตานองหน้าแลตามที่ท้าวเธเสด็จไปเท่านั้นเอง

อันเรือนเพลิงซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรู รับสั่งให้นำพระราชบิดาเข้าไปคุมขังนั้น เป็นสถานที่อันสุดจะทราน ด้วยว่าเป็นเรือนโดดเดี่ยว มีควันไฟพุ่งตลบอยู่ตลอดเวลา ผู้ที่ต้องถูกเข้ามาจองจำอยู่ณที่นี้ เป็นนักโทษซึ่งมีคดีอุกฉกรรจ์ อันจะต้องมารับความทรมานอย่างร้ายกาจสาสมกับความผิดที่ทำไป

เมื่อทหารนำตัวพระเจ้าพิมพิสารมาถึงเรือนเพลิง จึงทูลเสด็จให้ท้าวเธอเข้าสู่ ณ ที่นั้น แล้วปิดประตูกระทำการอารักขาอย่างหนาแน่น ไม่ยอมให้ผู้ใดทั้งสิ้นได้เข้าเยี่ยมตามพระบัญชาของกษัตริย์อชาตศัตรู พระเจ้าพิมพิสารจึงต้องได้รับความทุกข์อย่างแสนสาหัสเพราะโอรสซึ่งพระองค์แสนจะรักนั้นเอง

"คนมีทรัพย์ก็ต้องทุกข์เพราะเรื่องทรัพย์
หากว่าทรัพย์ที่มีอยู่นั้นวิบัติไป คนมีลูกก็ต้อง
ทุกข์เพราะลูก หากว่าลูกนั้นเป็นลูกที่เลวและ

อกตัญญู ต้นไม้ตายเพราะลูกฉันใด พ่อแม่ก็ต้องตายเพราะลูก หากว่าลูกนั้นเป็นผู้เลวร้ายไม่มีการสำนึกถึงบุญคุณพ่อแม่ของตน ทุกคนที่มีลูกก็ปลูกความหวังเอาไว้ว่า ต่อไปจะได้พึ่งลูกที่ตนอุตส่าห์เลี้ยงดูมา แต่ก็ไม่เป็นการแน่นอนได้ทุกรายไป ลูกเนรคุณเลวร้าย นอกจากจะไม่นึกถึงบุญคุณพ่อแม่ของตนแล้ว บางคนยังใจอำมหิตเยี่ยงพระเจ้าอชาตศัตรูผู้จงใจกระทำปิตุฆาต คือสังหารพระเจ้าพิมพิสารผู้ชนก ฉะนั้น"

พระเจ้าพิมพิสารต้องทรงทุกข์ทนทรมานอยู่ในเรือนจำอันมืดครึ้มไปด้วยควันไฟ คำทำนายของโหราจารย์แว่วก้องเข้าสู่พระโสต *"ขอเดชะ อันนิมิตรประหลาดซึ่งเกิดจากการแพ้พระครรภ์ของพระเทวีในครั้งนี้ แสดงว่าพระโอรสที่จะประสูติในเบื้องหน้าจะหยาบช้าโหดร้าย ถึงกับสังหารพระองค์ผู้ชนก พระเจ้าข้า"* คำที่โหรพยากรณ์ถวายในคราวที่พระองค์ทรงซักถามใน เมื่อทราบพระอาการแพ้พระครรภ์ของพระมเหษี ขณะทรงครรภ์พระเจ้าอชาตศัตรูก้องสำทับพระ

โสตอีกวาระหนึ่ง แต่ก็สายเสียแล้ว พระเจ้าพิมพิสารทรงรำพึง *"โอ้ พ่ออชาตศัตรูลูกของพ่อ เหตุไรเล่าเจ้าจึงมีจิตโหดเหี้ยมเห็นปานฉะนี้ พ่อจะตายหรือจะอยู่นั้นไม่เห็นสำคัญ แต่เกรงว่าเป็นบาปกรรมติดตัวลูกไปตลอดกาลนาน เวรกรรมอันใด จึงทำให้ลูก ของ พ่อมี จิตใจ วิปลาส ผิด ทำนอง คลอง ธรรม ไป ฉะนี้"* แต่ครั้นแล้วพระองค์ก็ทรงเอาธรรมเข้าหักพระทัย โดยพิจารณาตามกระแสของกรรมว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงย่อมเป็นไปตามกรรม กรรมเป็นเครื่องจำแนก แต่งให้สัตว์ทุกรูปทุกนามดี, เลว, ประณีต, และทราม, ต่าง ๆ กันใครทำกรรมอย่างไรไว้ ก็ต้องเสวยผลกรรมที่ตนทำเอง หลีกเลี่ยงไปไม่ได้ การทำความชั่วของคนบางคน แม้ตาคนอื่นจะเห็นเป็นไม่ดี แต่ผู้ทำเองอาจมองเห็นว่าดี ว่าชอบ ตามแต่ใจตนจะหักห้ามทัดทานสิ่งอื่นใดพอทำได้ แต่ว่าจะกันเวรตัดกรรมของแต่ละคน ๆ ย่อมเกินวิสัย ไม่มีผู้ใดสามารถจะทำได้ มีกรรม ที่กรรมที่ทำไว้เป็นอย่างไร ถ้าได้ใช้หนี้กรรมนั้นย่อมเป็นการเปลื้องหนี้ที่มีให้หมดไป คล้ายกับว่าผู้กู้ ยืมทรัพย์สินของผู้ อื่นมา แล้วใช้คืนให้ ย่อมจะเป็นไทยแก่ตัวเองฉะนั้น พระเจ้าพิมพิสาร

ทรงมีธรรมเป็นเครื่องปลอบประโลมพระทัย คล้ายกับว่ามีเพื่อนคอยเตือนสติในยามอนาถา ความโศกเศร้าจึงไม่เกิดรุมทับดวงจิตของท้าวเธอ สามารถดำรงพระวรกายให้เป็นไปได้ท่ามกลางความทุกข์ยากที่ได้รับในขณะนั้น

จะกล่าวถึงพระนางเวเทหิ ผู้พระมเหษีของพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อพระนางได้ทราบว่าบัดนี้พระเจ้าอชาตศัตรูผู้ราชโอรสได้กระทำกรรมหยาบช้าแสนสาหัส โดยให้จองจำพระราชบิดาในเรือนขังอันแสนจะทรมาน ด้วยประสงค์จะให้สวรรคตไปด้วยการอดพระกระยาหารก็มีความตกพระทัย แสนจะสงสารพระสวามีเป็นที่ยิ่ง พระนางทรงกรรแสงร่ำให้ปริเวทนาการจนกระทั่งคลายความโศก จึงจัดพระกระยาหารใส่ขันทองคำแล้วนำซ่อนไว้ในชายพก ออกจากตำหนักเสด็จไปสู่สถานที่คุมขังพระสวามี เจ้าหน้าที่ทั้งหลายมารับพระราชบัญชาจากพระเจ้าอชาตศัตรูว่า คนทั้งหลายอื่นสิ้นเว้นเสียแต่พระชนนีเท่านั้นจะเข้าเยี่ยมพระเจ้าพิมพิสารไม่ได้ ดังนั้น เมื่อพระนางเวเทหิเสด็จมาและแจ้งความประสงค์ว่าจะเข้าเฝ้าเยี่ยม เขาจึงเปิดที่คุมขังให้พระนางได้เสด็จเข้าไป พอพระนางเห็นสภาพแห่งเรือนขังทั้งประสบร่างของพระสวามีก็สลดใจอย่างที่สุด ทรุดกายลง

แทบพระบาทพระเจ้าพิมพิสารกอดพระบาททั้งสองไว้ แล้วทรงกรรแสงให้อย่างน่าเวทนาด้วยความสงสารท้าวเธอเป็นที่สุด ภาพที่พระนางทรงร่ำไห้รำพรรณและภาพพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งทรงลูบหลังปลอบประโลมให้พระมเหษีคลายความโศก ประทับใจของคนทุกคนที่ได้แลเห็นอย่างที่สุด ถึงกับไม่มีใครกลั้นน้ำตาไว้ได้ ต่างร้องไห้เพราะสลดใจในการที่อดีตกษัตริย์ของตน ต้องทรงได้รับความทุกข์ทรมานเป็นล้นพ้นยังสถานที่นี้ด้วยกันโดยทุกคน

เมื่อพระนางเวเทหิคลายความโศกลงได้ จึงแก้ชายภูษาเอาอาหารซึ่งซ่อนมาถวายให้พระเจ้าพิมพิสารได้เสวย พระองค์ทรงเอื้อมพระหัตถ์รับมาด้วยความชื่นชม ดวงพระเนตรมองดูพระมเหษีแสดงว่าแสนจะขอบพระทัย และได้เสวยพระยาหารนั้นด้วยความโหยหิวจนหมดสิ้น ต่อนั้น 2 องค์ได้ทรงสนทนาเป็นการปรับทุกข์เพราะความที่ต้องถูกพรากจากกันอย่างไม่เคย ได้คิดไว้ก่อนว่าจะเป็นดังเช่นนี้ พระเทวีได้แสดงความเห็นในการที่จะหาทางช่วยให้ท้าวเธอได้รอดพ้นไปจากการถูกจองจำ แต่ว่าพระเจ้าพิมพิสารได้ทรงทัดทานไว้ว่า "อันโอรสของเรานี้ พี่เคยตามใจเขาตั้งแต่ยังเยาว์จนเขาเติบใหญ่ได้เป็นถึงพระมหากษัตริย์ มาตรว่าพี่จะไม่ถูกจองจำก็คงจะไม่มีชีวิต อยู่ได้ อีกนาน สักเท่าไร

ไหน ๆ ก็ได้ตามใจเขามาแต่ต้นแล้ว ฉะนั้น จึงไม่ควรจะขัดใจเขา เมื่อเขาต้องการจะทรมาณพ่อเพราะเป็นเรื่องที่เขาพอใจก็ควรจะปล่อยต่อไป ลูกเราควรจะไม่ชั่วตลอดชาติ อาจจะรำลึกถึงคุณของพ่อได้ในวันหน้า ซึ่งวันนั้นแหละจะเป็นวันที่เราได้รับความสุขใจเป็นที่สุด” ทรงกำชับต่อไปมิให้พระมเหษีแพร่ข่าวความทุกข์ยากของพระองค์ ด้วยเกรงว่าจะมีประชาชนและข้าราชการที่จงรักภักดีเกิดความกระด้างกระเดื่อง และทำตนให้เป็นภัยแก่พระโอรส ทั้งนี้ด้วยความที่ทรงสิเนหาต่อพระเจ้าอชาตศัตรูอย่างแท้จริง พระนางเวเทหิจึงจำเป็นจำพระทัยรับคำ เมื่อได้เวลาสมควรพระนางจึงทูลลาพระสวามี กลับสู่ตำหนักที่พักต่อไป

■ ■ ■

ในวันต่อมา พระนางได้เข้าเยี่ยมส่งพระกระยาหารแก่พระสวามีดังที่เคยปฏิบัติมา เหตุนั้นพระเจ้าพิมพิสารจึงยังดำรงพระชนอยู่ ไม่สิ้นแรงหมดลมหายใจด้วยการอดพระกระยาหารสมดังที่พระเจ้าอชาตศัตรูมุ่งหมาย

วันเวลาผ่านไปได้ประมาณ ๕ วัน พระเจ้าอชาตศัตรูรับสั่งให้เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมเรือนขังเข้ามาเฝ้า ตรัสถามว่า “บัดนี้พระราชบิดาของเราสิ้นพระชนม์หรือยัง” ครั้นทรงทราบว่ายังมี

พระชนม์ชีพอยู่ก็ประหลาดประทัย ตรัสถามต่อไปว่า "ก็พระชนกเราไม่ได้เสวยพระกระยาหาร โดยเราบังคับไว้เป็นการเด็ดขาด ฉะนั้น เพราะเหตุไรจึงยังมีชีวิตอยู่ได้"

ครั้นเจ้าหน้าที่ทูลถวายว่า การที่พระเจ้าพิมพิสารยังไม่สวรรคตก็เพราะพระนางเวเทหีผู้พระราชมารดา ได้นำพระกระ-ยาหารซ่อนไปในชายพระภูษาให้ท้าวเธอเสวย เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงสดับ จึงรับสั่งห้ามต่อไปว่า "ตั้งแต่นี้ไม่ให้พระมารดานำพระกระยาหารไปโดยพกชายพระภูษา ให้เจ้าหน้าที่คอยควบคุมกวดขันให้จงดี"

แต่พระนางเวเทหีก็แสนฉลาด เมื่อพระโอรสห้ามมิให้นำอาหารไปโดยพกชายพระภูษา พระนางก็เอาภาชนะใส่อาหารซ่อนไว้ในพระโมลี คือมวยผม โดยทรงเกล้าพระเกษาให้คลุมภาชนะนั้นเสีย เหตุนี้ พระเจ้าพิมพิสารจึงได้เสวยพระกระยาหารมีกำลังดำรงพระชนม์ชีพอยู่ได้อีกต่อไป

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทราบวิธีการเช่นนั้น จึงรับสั่งห้ามอีก ไม่ยอมให้พระชนนีเกล้าพระเกษาเป็นมวยเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร เพราะเกรงว่าจะเอาอาหารซ่อนไปดังเคยปฏิบัติมาดังนั้น พระนางจึงเปลี่ยนวิธีใหม่ เพื่อต้องการให้พระสวามีได้

เสวยพระกระยาหาร โดยเอาอาหารใส่ลงในฉลองพระบาท เมื่อเสด็จไปถึงจึงถอดออกให้ได้เสวย แม้แต่จะเป็นการแสนจะต่ำทรามแต่ว่าพระนางก็ต้องจำใจปฏิบัติ เพราะประสงค์ให้พระเจ้าพิมพิสารได้ดำรงพระชนม์อยู่ต่อไป พระเจ้าพิมพิสารได้เสวยพระกระยาหารที่พระมเหษีใส่ฉลองพระบาทมานี้ หลายเวลาจึงยังไม่สวรรคต แม้แต่จะต้องทรมานอย่างที่สุด

ครั้นแล้ว เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทรงทราบก็ตรัสห้ามอีก มิให้พระชนนีสวมฉลองพระบาทเข้าเฝ้าพระราชบิดา เหตุนี้จึงทำให้พระนางเวเทหีแสนจะทุกข์ระทม เฝ้าตรองหาวิธีจะส่งอาหารถวายพระเจ้าพิมพิสารอยู่หลายเวลา สุดท้าย พระนางดำริในอุบายอันแยบคายได้ เมื่อก่อนแต่จะเข้าเฝ้าพระสวามี ได้ทรงสนานพระกายอย่างสะอาด แล้วนำมธุรสทั้ง 4 ประการ คือ เนยใส เนยข้น น้ำผึ้ง น้ำอ้อยทา ตามร่างจนถ้วนทั่ว แม้แต่จะเกรอะกรังอย่างไรก็สู้ทน ต่อนั้น ทรงห่มพระภูษาอันสะอาด แล้วเข้าเฝ้าเยี่ยมพระสวามี เมื่อถึงจึงเปลื้องพระภูษาที่ห่มมาให้พระเจ้าพิมพิสารได้เลียตามร่างของพระนาง พอได้ลิ้มมธุรสสามารถดำรงพระชนม์ชีพต่อไปได้ ซึ่งวิธีนี้แม้แต่แสนจะน่าสงสารในอาการของเจ้าพิมพิสารเป็นที่สุด แต่ทั้ง 2 พระองค์

สู้ขื่นพระทัย เพราะมิฉะนั้นย่อมไม่มีทางใดเลยที่จะให้พระเจ้าพิมพิสารได้มีกำลัง ชีวิตกษัตริย์ผู้ตกยาก เคยเสวยสุข ณ เวียงวังอันแสนจะอุดมด้วยสารพัดสุข กลับต้องตกทุกข์อย่างน่าอนาถ ขนาดที่อาหารสำหรับเสวยเป็นคำ ๆ ก็ไม่มี ได้แต่ใช้ลิ้นเลียดูดโอชะของมธุรสตามร่างของพระมเหษีกันตายไปวัน ๆ จะมีใครบ้างไหม ? ผู้เป็นพ่อ ที่ถูกลูกทรมานปานประหนึ่งพระเจ้าพิมพิสารตามเรื่องนี้ ชีวิตของพระเจ้าพิมพิสารยามนี้แสนสารพัดจะลำบาก ฉะนั้น หากจะมีคำถามสอดเข้ามาว่า "ทำไมเล่าพระองค์จึงยังทนทรมานอยู่ เหตุไฉนไม่ฆ่าตัวเองให้พ้นทุกข์ไป" พึงตอบว่า "ก็พระเจ้าพิมพิสารผู้นี้ เป็นพระอริยบุคคลโดยสำเร็จเป็นพระโสดาบัน เหตุฉะนี้ จึงมีสติสมบูรณ์ ไม่ทำชีวิตให้ตกล่วงไปด้วยการฆ่าตนเอง จึงสู้ทนยอมรับกรรมอย่างชื่นตา" ดังนี้

ครั้นต่อมาภายหลัง เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทรงถามเจ้าหน้าที่ได้ทราบว่าพระชนกยังทรงพระชนม์อยู่ โดยพระราชมารดาเอามธุรสทาตามพระวรกายให้ได้ลิ้มเลียกขัดพระทัย รับสั่งห้ามอย่างเด็ดขาดว่า "ต่อแต่นี้ไปมิให้พระราชมารดาเข้าเฝ้าเยี่ยมอีกต่อไป หากไม่เชื่อฟัง ให้เจ้าหน้าที่คร่าตัวออกด้วย

กำลังไม่ต้องเกรงกลัว" ทั้งนี้เพราะทรงต้องการจะให้พระราชบิดาได้สวรรคตเสียเร็ว ๆ ให้สมกับที่ตั้งปรารถนาไว้ เจ้าหน้าที่รับพระราชบัญชาแล้วถวายบังคมลา เพื่อปฏิบัติการตามพระราชประสงค์ต่อไป

■ ■ ■

ผู้ที่ควรจะเวทนา ต่อจากพระเจ้าพิมพิสารในครั้งกระนั้นก็คือพระนางเวเทหิพระมเหษีผู้ภักดี พระนางได้แต่หรงร่ำไห้กรรแสงโศกเศร้าเป็นอย่างยิ่งในเคราะห์กรรมที่พระสวามีได้รับ ถ้าผู้ที่สั่งทรมานพระเจ้าพิมพิสารเป็นข้าศึกศัตรูอื่น หรือว่าไม่ใช่สายโลหิตก็ไม่น่าจะเศร้าพระทัย เพราะว่าเป็นปรปักษ์หรือมีเวรต่อกันไว้อันต้องสนองเวรต่อกันให้สาสม แต่ว่าผู้ที่สั่งลงทัณฑ์อันแสนทรมานนี้เป็นพระเจ้าอชาตศัตรู ผู้เป็นโอรสเกิดจากสายเลือดของท้าวเธอเอง ลูกสนองคุณบิดาผู้ให้กำเนิดด้วยการเนรคุณอย่างโหดเหี้ยม พระนางรำพึงแล้วก็ต้องสะท้านใจ ผัวตกทุกข์อยู่ทางหนึ่ง ลูกเสวยอำนาจแล้วสั่งทรมานถึงกับจะฆ่าพ่ออีกทางหนึ่ง ข้างนี้ก็พระสามี ข้างนี้ก็พระโอรส ส่วนพระนางเป็นคนกลาง ต้องพลอยหวั่นไหวไปด้วยเหตุจากบุคคลทั้ง 2 ด้าน

เช่นนี้ลองคิดดูว่า ถ้าเป็นอย่างเรา ๆ ท่าน ๆ บ้างจะมีความรู้สึกประการใด พระนางไม่ยอมพบพระโอรสเลย เพราะคิดว่าเขากำลังได้ดีมีความสุข แต่ทรงห่วงพระสวามีเป็นที่ยิ่ง ฉะนั้นเมื่อถึงเวลาจะเข้าเยี่ยมท้าวเธอได้ พระนางทรงชำระพระวรกายแล้วทาร่างจนทั่วด้วยมธุรสอันหอมหวาน หวังจะให้พระเจ้าพิมพิสารได้เลียตามร่างเพื่อกันตาย เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงเสด็จออกจากปราสาทไปสู่สถานที่คุมขังต่อไป

แต่พอพระนางไปถึงยังเรือนขัง จะเข้าเยี่ยมพระเจ้าพิมพิสารดังที่เคยปฏิบัติมา เจ้าหน้าที่ซึ่งควบคุมที่นั้น ต่างเข้ามาคุกเข่าถวายบังคมแล้วกราบทูลว่า "ขอเดชะ ข้าแต่พระเทวีผู้เจริญ บัดนี้มีพระบรมราชโองการของเจ้าเหนือหัว เป็นเด็ดขาดว่าห้ามมิให้พระเจ้าแม่ได้เข้าเฝ้าเยี่ยมพระราชบิดา ขอได้โปรดทรงทราบตามนี้ด้วยเถิดพระเจ้าข้า"

พระนางเวเทหิทรงสดับจึงตรัสถามว่า "นี่แน่ะพวกเจ้าเหล่าผู้คุม เจ้าทราบไหม ? ว่าเพราะเหตุไรพระราชาอชาตศัตรูจึงทรงห้ามมิให้เราได้เข้าเฝ้าเยี่ยมดังที่เคยทรงอนุญาต"

"ขอเดชะ หม่อมฉันได้สดับมา เหตุที่ทรงห้ามมิให้พระแม่เจ้าได้เข้าเฝ้า เพราะเกรงว่าจะทรงนำพระกระยาหารไป

ถวายพระราชบิดาที่เรือนขังพระเจ้าข้า" เจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งทูลตอบตามที่ทรงตรัสถาม

พระนางเวเทหิทรงสะดุ้งตกพระทัยเมื่อได้ฟังคำตอบจากปากของพนักงานเรือนขัง ถ้าพระนางไม่ได้เข้าเฝ้าเยี่ยมพระสวามีไฉนเลยท้าวเธอจะมีพระชนมายุยืนยาวต่อไปได้ เพราะไม่มีใครเลยจะสามารถส่งอาหารให้ท้าวเธอได้เสวย เช่นนี้จะดำรงค์พระชนม์ชีพอยู่ได้อย่างไร ? คิด ๆ ก็น้อยพระทัยพระราชโอรสทรมานพระราชบิดาอย่างโหดร้าย แล้วมิหนำซ้ำยังทรมานจิตใจให้แม่ต้องทุกข์ระทมอีกด้วย ลืมระลึกถึงความละอาย ได้ตรัสอ้อนวอนต่อพวกเจ้าหน้าที่เหล่านั้นอีกหลายครั้งเพื่อขอให้เขาเปิดเรือนขังให้พระนางได้เข้าเฝ้าเยี่ยมอีกสักหน แต่สุดที่เจ้าหน้าที่ทั้งหลายจะสามารถกระทำได้ ด้วยเกรงต่อพระราชอาญาของกษัตริย์ผู้น้ำพระทัยเหี้ยม จึงได้แต่กราบทูลยืนยันมิยอมให้พระนางได้เข้าเฝ้าเยี่ยมตามที่ทูลขอร้องต่อพวกเขา สุดท้ายเมื่อไม่สมปรารถนาพระนางก็ทรงกรรแสงด้วยเสียงอันดัง แสดงถึงความชอกช้ำพระทัยเป็นที่สุด ได้ทูลประกาศต่อพระเจ้าพิมพิสารผู้อยู่ห่างไกลเพียงแต่ได้สดับพระสุรเสียงเป็นใจความว่า

"ข้าแต่พระทูลกระหม่อมแก้วของเมียเอ๋ย การเผ้าเยี่ยมของหม่อมฉันครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายแล้ว ต่อจากนี้ไปจะไม่ได้ประสบพบกับพระองค์อีกแล้ว เวรกรรมอันใด ซึ่งพระองค์และหม่อมฉันเคยได้สร้างร่วมกันไว้ จึงตามมาสนองให้เราทั้งสอง ต้อง พลัดพราก จากกัน ในยามชรา หากว่าพระองค์ไม่ได้มีพระชนมายุอีกต่อไป หม่อมฉันนี้จะอยู่ได้อย่างไรเล่าพระเจ้าข้า เพราะว่าจะต้องเสวยแต่ความทุกข์โทมนัสตลอดเวลา ลูกหรือจะมาเป็นที่พึ่งได้ เมื่อน้ำใจเขาเหี้ยมโหดทรมานได้แม้แต่พระองค์ผู้พระราชบิดา ไฉนเล่าต่อ ไป เขา จะ ไม่ ทร มาน หม่อม ฉัน เยี่ยงพระองค์

คิดไปน้อยใจนัก นี่แหละผลที่มิได้เชื่อหม่อมฉัน ทั้งยังทรงห้ามปรามป้องกันมิให้ได้สังหารอรชาตศัตเสียตั้งแต่

เขายังอยู่ในครรภ์ อุปมาดั่งปล่อยจรเข้
ลงน้ำหรือปล่อยเสือให้เข้าป่า ย่อมจะ
แสดงฤทธิ์อวดอำนาจ ได้ ตาม สันดาน เดิม
นี่แหละพระเจ้าข้าโทษที่มิได้เชื่อฟังหม่อม
ฉันและโหราจารย์บ้างเลย ที่ทำนายไว้ว่า
ลูกนี้จะเกิดมาเป็นศัตรูแก่พระองค์ บัดนี้
จะมีใครบ้างเล่าที่สามารถ จะช่วยพระองค์
ได้ เกินวิสัยสุดกำลังของหม่อมฉันแล้ว
ทูลกระหม่อมแก้วของเมียเอ๋ย เวเทหินี้
ไม่มีทางอันใดจะช่วยพระองค์ได้ รออยู่
แต่จะได้รับข่าวการสิ้น พระชนม์ ของพระ
องค์ด้วยความโทมนัสเท่านั้นเอง"

พระนางเวเทหิ ได้คร่ำครวญ อยู่เยี่ยงนี้ ด้วย ความโศก สลดเป็นล้นพ้น จนกระทั่งสุดกำลัง ถึงวิสัญญีภาพสลบไปอยู่ ณ สถานที่นั้นเอง

□ □ □

เสียงรำพรรณร่ำไห้ของพระนางเวเทหิ ดังลอดเข้าไปถึงเรือนขัง พระเจ้าพิมพิสารได้สดับจนตลอดสิ้นกระแสเสียง

ทุกประการ ท้าวเธอทรงสลดพระทัยและสงสารพระมเหษีเป็นที่สุด แต่ก็หักพระทัยไม่ปล่อยให้ความโศกเข้ามาครอบงำโดยทรงรำพึงถึงธรรมเป็นเครื่องปลุกปลอบพระทัยของพระองค์เอง พระพุทธวจนะที่ทรงสดับมาว่า *"ตนเป็นที่พึ่งของตนเอง"* ข้อนี้ เตือนให้พระองค์คลายโศกอย่างดีเลิศ เป็นความจริงอย่างยิ่ง ไม่มีใคร และไม่มีอะไรอีกแล้วจะเป็นที่พึ่งในยามนี้ได้ จะพึ่งลูกหรือ ? ลูกเองก็กำลังเป็นศัตรูแก่พ่อ จะพึ่งภรรยาและวงศาคณาญาติในยามนี้ ไม่เห็นหน้าว่าจะมีใครเลยจะมาช่วยเหลือได้ อำนาจวาสนายศศักดิ์ทั้งปวงบรรดามีก็สูญสิ้น ไม่สามารถจะตามติดเข้ามาช่วยเหลือได้ มีแต่ธรรมเท่านั้นเอง อันควรจะยึดประจำจิต เพื่อเป็นมิตรสนิทไว้ช่วยตัวในยามอนาถา ท้าวเธอทรงรำลึกถึงธรรมด้วยความอิ่มเอิบพระทัย "เราเกิดมาชาตินี้ได้ทำหน้าที่ที่จะต้องทำได้อย่างดีที่สุดแล้ว วาระสุดท้ายก่อนแต่จะตาย ขอให้มีสติบริบูรณ์ด้วยมีธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองเถิด จะได้ไม่อนาถาต่อไป" ท้าวเธอพิจารณา ฉะนั้น ตั้งแต่นั้นมาเมื่อไม่ได้เสวยพระกระยาหาร แต่ว่าพระองค์ทรงหาอาหารภายใน โดยเสด็จเดินจงกรมไปมาในเรือนขังนั้น ด้วยพิจารณาธรรมเป็นอารมณ์ เสวยสุขด้วยมรรคและผล อัน

สามารถยังพระทัยให้อิ่มเอิบ ซ้ำยังมีพระวรกายรุ่งเรืองขึ้น เพราะว่ามีพระทัยมั่นชุ่มอยู่ด้วยธรรม เหตุฉะนี้ วัน – เวลาที่ล่วงไปแม้จะหลายวัน แต่ก็ยังไม่ทรงสิ้นพระชนม์ กลับมีชีวิตอยู่ได้เพราะการพิจารณาธรรมด้วยความไม่ประมาทอยู่ ณ สถานที่นั้นนั่นเอง

จนวันหนึ่ง พระเจ้าอชาตศัตรูได้รับสั่งให้เจ้าหน้าที่ควบคุมเรือนขังเข้าเฝ้า แล้วรับสั่งถามว่าพระราชบิดาสิ้นพระชนม์หรือยัง เมื่อทรงทราบว่ายังมีพระชนม์ชีพอยู่ก็ประหลาดพระทัย จึงรับสั่งซักถามว่า "ก็พระราชบิดาไม่ได้เสวยพระกระยาหารเลย ฉะนั้น เหตุไรจึงไม่สวรรคต" ครั้นเจ้าหน้าที่ทูลถวายว่า ที่พระราชบิดายังมีพระชนม์อยู่ได้เพราะการเดินจงกรมอยู่ในเรือนขังนั้นก็ขัดพระทัย จึงรับสั่งให้พวกช่างกัลบกเข้ามาเฝ้า แล้วตรัสบังคับว่า "พวกเจ้าทั้งหมดนี้ จงเข้าไปยังเรือนขัง ช่วยกันจับพระราชบิดาเราไว้ให้มั่น แล้วจงเอามีดโกนฝานพระบาททั้งสองให้เป็นริ้วรอยทั้งหมด เพื่อมิให้เดินได้อีกต่อไป" พระราชบัญชาแต่เพียงสั้น ๆ นี้ ทำให้ช่างกัลบกทั้งหลายตกใจเป็นที่สุด แต่ไม่สามารถจะขัดขืนได้ จึงจำเป็น

จำใจรับพระราชบัญชาแล้วตามเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมไปยังเรือน ซึ่งขังพระเจ้าพิมพิสารไว้ต่อไป

ครั้นเมื่อไปถึงสถานที่คุมขัง พวกช่างกัลบกเหล่านั้นก็เข้าไปถวายบังคมพระเจ้าพิมพิสารทูลกะพระองค์ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ เกล้ากระหม่อมทั้งหลายนี้ ขอพระราชทานอภัยโทษ โปรดอย่าให้มีเวรมีกรรมกับเกล้ากระหม่อมทั้งหลายเลย ด้วยบัดนี้มีพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์อชาตศัตรู รับสั่งให้เกล้ากระหม่อมทั้งปวงทำการฝานพระบาททั้งสองของพระองค์ด้วยมีดโกนในเพลาวันนี้ สุดที่จักขัดขืนพระราชบัญชาได้ ฉะนั้นขอได้โปรดประทานอภัยโทษให้แก่เกล้ากระหม่อมผู้จำเป็นต้องปฏิบัติตามพระราชโองการนั้นด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับถึงกับตลึงเงียบไปครู่หนึ่งแล้วจึงมีพระดำรัสถามช่างกัลบกเหล่านั้นว่า "เออ พวกเจ้าทั้งปวงเหล่านี้รู้ไหม ? ทำไมลูกฉันจึงบังคับให้พวกเจ้ามากรีดฝานฝ่าเท้าของฉันด้วยมีดโกนอันคมกริบนี้ เขาประสงค์อะไรหรือ ?"

"พระพุทธเจ้าข้าตามที่เกล้ากระหม่อมได้ทราบ เหตุด้วยพระองค์ยังเสด็จเดินจงกรมอยู่ ณ ที่นี้ได้ ฉะนั้นแม้จะไม่

ได้เสวยพระกระยาหาร แต่ก็ยังทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ พระราชาอชาตศัตรูประสงค์ให้พระองค์สวรรคตพระเจ้าข้า” ช่างกัลบกผู้นั้นกราบทูล

“ลูกฉันเขาอยากให้ฉันตายเร็ว ๆ เรอะ” รับสั่งถาม เมื่อไม่มีผู้ใดทูลตอบจึงตรัสต่อไปว่า “เออนี่แน่พวกเจ้าทั้งปวง ฉันไม่ถือโทษให้เป็นเวรเป็นกรรมอะไรหรอก พวกเจ้าจงทำตามที่ลูกฉันเขาประสงค์ ฉันไม่เคยขัดใจลูกเลย ไม่เคยทำให้เขาเสียใจ ตามใจเขามาแต่ต้นเพราะว่ารักเขา เมื่อความตายของฉันจะเป็นความสุขของลูกฉันก็ไม่เสียดายชีวิต เจ้าไม่ต้องมัดฉันหรอก เอาเถอะ กรีดเท้าฉันตามที่รับคำสั่งมา” จบพระดำรัส พระเจ้าพิมพิสารผู้น่าเวทนาก็ยื่นพระบาทเหยียดออกไปเพื่อให้ช่างกัลบกทั้งหลายได้ผ่าน ตามที่พระเจ้าอชาตศัตรูรับสั่งมา

พวกช่างกัลบกถวายบังคมอีกครั้งหนึ่ง แม้จะสงสารพระเจ้าพิมพิสารเป็นกำลัง แต่ก็ไม่รู้จะทำประการใด การขัดขืนพระบรมราชโองการไม่ใช่ว่าจะ มีโทษ ตาย เฉพาะ ตัว บุตรภรรยาจะต้องพลอยทุกข์ยากเดือดร้อนไปด้วย ฉะนั้นแม้จะเป็นเรื่องที่ฝืนใจ เขาเหล่านั้นก็ต้องจำเป็นจำใจต้องทำการทรมาน

พระจ้าพิมพิสาร โดยสุดจะเลี่ยงให้พ้นการ ประทุษร้ายพระองค์ได้

ช่างกัลบกคนหนึ่งกดที่ข้อพระบาทของพระเจ้าพิมพิสารจนแน่น อีกคนหนึ่งสบัดมีดโกนจนคมกริบเสียงดังแกรก ๆ แล้วฝานผ่าลงบนฝ่าพระบาทของพระองค์ ท้าวเธอทรงสะดุ้งสุดตัวเพราะความเจ็บปวดอย่างร้ายแรง พระโลหิตไหลพรั่งพรูออกมาตามรอยแผลที่ถูกกรีด กระนั้นพระองค์ก็ทรงขบพระทนต์ ข่มความเจ็บปวด ไม่สำแดงพระอาการผิดปกติแต่ประการใด ริ้วหนึ่งก็แล้วที่ถูกเขาเฉือน ต่อไปเป็นริ้ว ๒ – ๓ ตามลำดับ จนพระบาทข้างขวาแหลกไม่มีชิ้นดี เลือดไหลกรังเหม็นคลุ้งทั่วไป ต่อจากนั้นเขาก็ทำการฝานพระบาทข้างซ้ายให้เป็นริ้วรอยทั่วไปหมด ดุจพระบาทข้างขวา เสร็จจากการฝานพระบาททั้ง ๒ ข้างแล้ว พวกช่างกัลบกเหล่านั้น ก็เอาเกลือทาตามรอยแผลทั้งสิ้นตามที่พระเจ้าอชาตศัตรูสั่ง พระเจ้า

พิมพิสารต้องได้รับทั้งความเจ็บปวด ทั้งแสบที่พระบาททั้งสองเป็นกำลังอย่างสาหัสที่สุด แต่กระนั้นก็มิได้ทรงโกรธเคือง หรืออาฆาตต่อพระโอรสเลย เมื่อช่างกลับกเขาปฏิบัติตามที่ได้รับ พระราชบัญชามา แล้วเสร็จก็กลับออกไป ทิ้งให้พระเจ้าพิมพิสารจม กองเลือดอยู่ อย่างน่าสมเพท ณ สถานที่นั้นเอง

จำเนียรกาลล่วงผ่านไปไม่ช้านัก สุดที่พระเจ้าพิมพิสารจะทรงทรมานอยู่ต่อไปได้ ไหนเลยต้องอดพระกระยาหารจนไม่มีเรี่ยวแรง ไหนเลยบาดแผลที่ผ่าพระบาททั้งสองจะเป็นพิษ ทำให้เจ็บปวดอย่างสาหัส ท้าวเธอทรงดำรงพระชนม์อยู่ได้ไม่เท่าไร ก็ถึงแก่สวรรคตด้วยอาการอันน่าสงสารอย่างอนาถอยู่ ณ เรือนขังนั้นเอง

ท่าน แสดงบุรพกรรมใน การที่พระเจ้า พิมพิสาร ถูก ฝานพระบาทนี้ไว้เป็นสองนัยด้วยกัน คืออาจารย์บางท่านกล่าวไว้ว่าเป็นเพราะอกุศลซึ่งในอดีตชาติ ท้าวเธอเสด็จเข้าไปสู่ ลานพระ

เจดีย์อันควรสักการะด้วยลักษณะอคารวะ คือสวมฉลองพระบาทเข้าไปไม่ถอดออกก่อน แต่บางอาจารย์ก็ว่า เป็นเพราะพระองค์ขึ้นไปเหยียบย่ำบนอาสนะอันเขาปูลาดไว้สำหรับพระสงฆ์ เหตุนี้จึงต้องเสวยผลกรรม ด้วยอาการอันทรมานตามเหตุที่ประพฤติล่วงไป

เป็นการอัศจรรย์อย่างน่าประหลาด วันที่พระเจ้าพิมพิสารสิ้นพระชนม์นั้น ตรงกับวันที่พระมเหสีของพระเจ้าอชาตศัตรูผู้ทรงพระครรภ์แก่ประสูติพระโอรสพอดี ในขณะที่พระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จออกว่าราชการ ณ ท้องพระโรงวันนั้น ราชบุรุษผู้มาจากตำหนักของพระราชเทวี ก็เข้าเฝ้ากราบทูลท้าวเธอว่า "ขอเดชะ ข้าแต่สมมติเทพ บัดนี้ พระราชเทวีประสูติพระโอรสแล้ว พระพุทธเจ้าข้า"

พอพระเจ้าอชาตศัตรู ทรงสดับว่า "พระโอรสประสูติเท่านั้น" *ปุตตสิเนหา* คือความรักฉันท์พ่อที่มีต่อลูกบังเกิดขึ้นแก่พระองค์ทันที ทรงโสมนัสเป็นที่ยิ่ง รำพึงด้วยความดีพระทัยว่า "*โอ ! ลูก ลูกของพ่อ เรามีลูกไว้สืบเชื้อสายแล้ว*" ทรงใคร่จะทอดพระเนตรดูปิโยรสด้วยความบรรเทิงพระทัย แต่

พอขยับพระกายจะลุกจากพระแท่นประทับเท่านั้น ดวงจิตก็หวลกลับรำลึกถึงพระราชบิดาของพระองค์ว่า "*เมื่อครั้งเราเกิดพระราชบิดาของเราก็คงจะทรงโสมนัส เยี่ยงเราเช่นกัน*" พอรำลึกได้เพียงเท่านี้ ก็คิดเห็นคุณของพระชนกผู้บังเกิดเกล้า และสำนึกถึงโทษที่ทรงทารุณต่อท้าวเธอขึ้นมา จึงรับสั่งด้วยพระสุรเสียงอันดังว่า "เฮ้ย พวกเจ้าพนักงาน อย่าช้าเร่งรีบไวๆไปสั่งให้เขาเอาพระราชบิดาของข้าออกจากขื่อคาเครื่องพันธนาการข้าจะตามไปรับเสด็จให้พระองค์ออกจากเรือนขังเดี๋ยวนี้" แต่ว่าพอสิ้นกระแสรับสั่งเท่านั้น ราชบุรุษอีกผู้หนึ่ง ซึ่งมาจากเรือนขัง ก็กราบทูลต่อท้าวเธอว่า "ขอเดชะ บัดนี้พระราชบิดาของพระองค์ เสด็จสวรรคตแล้ว เพราะทนความเจ็บปวดจากบาดแผลที่รับสั่งให้กรีดพระบาทไม่ได้ ทั้งต้องอดอาหารมิได้เสวยอะไรเลย ขณะนี้พระศพยังอยู่ในเรือนขัง จะโปรดให้จัดการประการใดพระพุทธเจ้าข้า"

อนิจจา ! *สายไปเสียแล้ว กว่าถั่วจะสุก งาก็ไหม้ พระเจ้าอชาตศัตรูทรงรำลึกถึงพระคุณของพระชนกผู้ให้กำเนิดแก่พระองค์ ต่อเมื่อพระราชบิดานั้นเสด็จ*

สวรรคตไปเสียแล้ว และต้องสวรรคต
เพราะพระองค์เป็นราชโอรสแท้ ๆ ด้วย
รับสั่งให้ลงทัณฑ์ทรมานแก่พระราชบิดา
อย่างเหี้ยมโหด ความสำนึกผิดชอบเกิด
แก่พระองค์ แต่ก็สุดที่จักแก้กลับให้เป็น
ความดีพอแก้ตัวได้ พระเจ้าอชาตศัตรู
ทรงโทมนัสเป็นที่สุด จนเห็นความชั่วของ
พระองค์เองที่เลวร้ายอย่างถึงขนาด เสีย
พระทัยจนมิอาจดำรงพระสติได้ ถึงกับ
เป็นลมสลบพับอยู่บนพระแท่นประทับนั้น
นั่นเอง

ครั้นเมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูฟื้นคืนสติขึ้นมา ทรงคร่ำครวญถึงพระราชบิดาอย่างน่าสงสาร จากนั้นเสด็จไปสู่พระตำหนักของพระนางเวเทหิ พระราชมารดา ถวายบังคมแล้วทูลถามว่า *"ข้าแต่พระแม่เจ้า ในเวลาที่ข้าพระองค์ประสูตินั้น พระราชบิดาทรงสิเนหารักใคร่ข้าพระองค์มากน้อยประการใด ?"*

พระนางเวเทหิ ได้สดับพระโอรสทูลถาม น้อยพระทัยเป็นที่สุด ทรงกรรแสงพลางตรัสตอบพระโอรสว่า "ดูก่อนพ่ออชาตศัตรู เหตุไรพ่อจึงถามเช่นนี้เล่า พระราชบิดานั้นรักเจ้าอย่างสุดจักพรรณา เปรียบปานว่าดวงหทัยนัยเนตรก็ปานกันแม่จะเล่าเรื่องให้เจ้าทราบไว้ เพื่อได้รำลึกถึงพระคุณของท้าวเธอให้ประจักษ์

อชาตศัตรูเอย เมื่อครั้งแม่มีตั้งท้องเจ้า ได้เกิดอาการแพ้ท้องผิดปกติธรรมดา ด้วยอยากดื่มพระโลหิตในร่างของพระราชบิดา ครั้นท้าวเธอทรงทราบก็ดี ประทานพระกรุณาโดยเอาพระขรรค์เชือดเนื้อ แล้วรองพระโลหิตใส่ถ้วยให้แม่ได้ดื่มบรรเทาความกระวนกระวาย โหราจารย์ทั้งหลายเขาทำนายว่าลูกในท้องจะเป็นศัตรูฆ่าพ่อ แม่จึงได้พยายามเพื่อทำลายครรภ์แต่พระราชบิดากลับป้องกันและรีบสั่งห้ามมิให้แม่กระทำ แม่ตั้งใจว่า ถ้าคลอดเจ้าแล้ว จะรีบอุดปากจมูกให้ตายไปเสีย แต่พอคลอดเท่านั้น พระราชบิดากลับรีบนำเจ้าไปเสียจากอกแม่ ให้พี่เลี้ยงนางนมช่วยเลี้ยงดูจนเจ้าเติบใหญ่ แม่จึงใจอ่อนทำร้ายเจ้าไม่ลง ที่เจ้ารอดชีวิตมาได้นี้ ก็เพราะพระราชบิดาของเจ้า เจ้าจึงควรทราบและรำลึกถึงพระองค์ให้จงหนัก

อชาตศัตรูเอย ใช่แต่เท่านั้น สมัยที่เจ้ายังเป็นทารกไร้เดียงสา ครั้งหนึ่ง เจ้าเป็นต่อมต้อที่ข้อองคุลี มีอาการปวดเจ็บเป็นกำลัง ถึงกับร้องไห้คร่ำครวญอย่างน่าเวทนา แม่ปลอบเท่าไรๆก็ไม่หยุด จึงต้องอุ้มเจ้าไปเฝ้าพระราชบิดา ณ ท้องพระโรงขณะเสด็จออกว่าราชการ พระราชบิดาของเจ้าได้ดูดนิ้วเจ้าที่ปวดนั้นจนต่อมแตกมีเลือดหนองไหลออก แทนที่พระราชบิดาของเจ้าจะทรงรังเกียจ กลับกลืนกินเข้าไปด้วยความสิเนหาเจ้า

นอกจากนี้ ทรงเป็นห่วงใยดูแลเจ้าตลอดเวลา ปรารถนาให้เจ้ามีความสุขทุกประการ มิได้เคยดุว่าเจ้าเลยแม้แต่คำเดียว ตามใจเจ้าเป็นที่สุด เพราะทรงรักท่วมพระหทัย อชาตศัตรูเอย พ่อผู้รักลูกนั้น เท่าที่แม่เห็นมา คงจะไม่มีใครเกินกว่าที่พระราชบิดาทรงสิเนหาเจ้า แต่ที่สุด เจ้าก็ได้สนองพระคุณต่อพระชนกด้วยการทรมานให้ท้าวเธอต้องสวรรคตอย่างโหดเหี้ยม ดุจดังว่ามิใช่เป็นลูกของพระองค์ก็ปานกัน”

พระนางเวเทหีรับสั่งจบ ก็ทรงคร่ำครวญกรรแสงเพราะสุดสงสารพระเจ้าพิมพิสารผู้ราชสวามี เป็นที่น่าสลดยิ่งนัก

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงสดับ ยิ่งซึ้งใจชอกพระทัย และยิ่งซึ้งในพระคุณของพระราชบิดา ทรงตำหนิพระองค์เองอย่างน่าเวทนาเป็นที่สุด แต่มิรู้ที่จะแก้ไขประการใด จึงให้จัดการพระศพของพระชนกอย่างสมพระเกียรติทุกประการ ตั้งแต่นั้นมาท้าวเธอทรงหมดความสำราญพระทัย รำลึกถึงแต่โทษทัณฑ์ของพระองค์ที่ทรงประพฤติผิด จนกระทำปิตุฆาต อยู่ทุก วัน มิได้ขาด

มาตรว่า พระราชา อชาต ศัตรูจะ สำนึก ถึงโทษ ของ พระองค์ที่ประพฤติผิดได้ก็จริงอยู่ แต่ว่ายังมิได้เลิกละกับการคบและนับถือในพระเทวทัต ซึ่งเป็นภิกษุพาลลามก อันพระเทวทัตนั้นตั้งแต่ยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูกระทำปิตุฆาต สังหารพระชนกแล้วตัวพระเทวทัตเองก็มุ่งแต่จะปลงพระชนม์ของพระบรมศาสดา เพื่อจะสถาปนาตนเองขึ้นเป็นพระพุทธเจ้า ฉะนั้นคราวหนึ่ง จึงขอให้พวกนายขมังธนูผู้มีฝีมือยิงธนู ได้แม่นยำจากพระเจ้าอชาตศัตรูสั่งให้ไปคอยดักซุ่มยิงพระพุทธองค์ แต่ว่า นายขมังธนูทั้งหลายผู้ถูกบังคับให้ไปคอยดักทำร้ายองค์พระบรมศาสดา กลับเห็นพุทธานุภาพ และบังเกิดความเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา ได้

ฟังธรรมจนสามารถสำเร็จเป็นพระโสดาบัตติผล จึงเลิกละการกระทำที่ชั่วร้าย เมื่อพระเทวทัตทราบเรื่องก็ขัดใจ คิดว่าเราจักต้องลงมือเสียเอง เพื่อให้ลุล่วงสมตั้งใจ ฉะนั้น คราวหนึ่งพระเทวทัตจึงขึ้นไปซุ่มอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ คอยดักว่าพระพุทธองค์จักเสด็จผ่านมา จะกลิ้งก้อนศิลาให้ตกลงทับพระองค์เสียเพื่อให้สิ้นพระชนม์ไป เมื่อเห็นพระพุทธองค์เสด็จผ่านมาได้ระยะกับก้อนศิลาที่ตั้งกำหนดไว้ พระเทวทัตจึงกลิ้งก้อนศิลานั้นลงจากเบื้องสูง กะจังหวะว่า ได้ระยะพอทับกับพระบรมศาสดาพอดี แต่ด้วยอำนาจพุทธานุภาพ ศิลานั้นคล้ายกับมีวิญญาณ กลับกลิ้งหลีกไม่ถูกต้องพระวรกายของพระพุทธองค์ เป็นแต่สะเก็ดของศิลาชิ้นหนึ่ง กระเด็นต้องพระบาท ทำให้ห้อพระโลหิตขึ้นน้อยหนึ่งเท่านั้นเอง พระเทวทัตต้องเสียใจเพราะอุบายของตนไม่สำเร็จตามปรารถนา จึงคิดหาโอกาสที่จะทำลายล้างองค์พระบรมศาสดาด้วยความชั่วช้าของตนต่อไป

อยู่ต่อมาพระเทวทัตดำริว่า อันพระสมณโคดมบรมศาสดานั้น ถ้าผู้ใดได้ทัศนาเห็นพระรูปโฉมและยิ่งเข้าใกล้ได้สดับคำสั่งสอน ย่อมมีจิตใจไหวอ่อนเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระองค์

ทุกรายไป ครั้นเราจะใช้ให้คนทั้งหลายผู้รู้เดียงสาเรื่องราวเป็นเครื่องมือทำการสังหารพระองค์ย่อมไม่มีทางสำเร็จลงได้ มีอยู่อย่างเดียวเท่านั้นที่จะลุล่วงดังตั้งใจ ด้วยการใช้สัตว์เดรัจฉานเป็นอาวุธห้ำหั่นพระพุทธองค์ โดยที่ช้างทรงของบรมกษัตริย์อชาตศัตรู ตัวชื่อนาฬาคีรี ซึ่งเป็นช้างงาดุดัน สามารถที่จะใช้สังหารพระบรมศาสดาได้ เพราะเป็นสัตว์ที่ไม่รู้จักคุณของพระรัตนตรัย ดำริเช่นนั้นแล้วไม่ได้ช้า พระเทวทัตผู้ชั่วร้ายจึงออกจากที่พักเข้าไปเฝ้าพระเจ้าอชาตศัตรูยังที่ประทับ ทูลต่อท้าวเธอว่า "ขอถวายพระพร มหาบพิตร กิจบัดนี้ธุระของพระองค์สำเร็จผลจนได้เป็นบรมกษัตริย์แห่งมคธรัฐนี้แล้ว ส่วนความปรารถนาของอาตมายังไม่ลุล่วงไปตามที่มุ่งหวัง อาตมาเข้ามาเฝ้าครั้งนี้จะขอช้างนาฬาคีรีเพื่อทำร้ายพระพุทธองค์ ขอได้ทรงอนุเคราะห์ตามปรารถนานี้ด้วยเถิด

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงสดับ สุดจักตรัสปฏิเสธได้ เพราะทรงเลื่อมใสในพระเทวทัตนี้มาแล้วแต่ต้น จึงรับสั่งให้นายควานช้างเข้ามาเฝ้า แล้วตรัสให้เตรียมการมอบช้างนาฬาคีรีให้เขาไปจัดเพื่อสนองความประสงค์ของพระเทวทัตต่อไป นายควานช้าง

รับกระแสพระราชบัญชาแล้ว ก็ถวายบังคมลามาเตรียมการอย่างรวดเร็ว

พระเทวทัต เมื่อถวายพระพรลาพระเจ้าอชาตศัตรูแล้ว จึงมาสู่โรงช้าง เรียกพวกควาญช้างมาสั่งว่า "พวกเจ้าจงจดจำถ้อยคำของเราให้จงดี คราวนี้ ถ้างานสำเร็จ พวกเจ้าจะได้ดีมียศศักดิ์ทัดเทียมกัน คือในวันพรุ่งนี้ เวลาเช้าตรู่ เจ้าทั้งหลายจงเอาสุราที่เข้มข้น 16 กระออมให้ช้างนาฬาคิรีกินเข้าไป กะว่าพอได้เวลา ที่ พระพุทธองค์พร้อม ด้วย พระสงฆ์ ออกมารับ บิณฑบาตรตามถนนในเมือง พวกเจ้าจงปล่อยช้างให้เหยียบย่ำแทงพระสมณโคดมเสียให้สิ้นพระชนม์ ถ้าเจ้าทำงานนี้ได้สำเร็จลุล่วงจะมีรางวัลเป็นพิเศษ โดยเจ้าทั้งหลายและลูกเมียจะมีความสุขตลอดชาติ แต่ต้องระวังอย่าได้แพร่หลายให้ผู้อื่นได้รู้เรื่องราว"

พวกควาญช้างทั้งหลายไม่รู้จักบาปบุญ ก็กระหยิ่มใจว่าจะได้ดีจึงรับคำของพระเทวทัตทั่วกัน

ธรรมดาหิ่งห้อยย่อมมีแสงแต่เพียงน้อยที่กัน จะอวดแสงของตนแข่งกับดวงดาวย่อมไม่คู่ควร หรือว่าอึ่งอ่างตัวกระจิริด

จะเบ่งกายให้เทียมเท่ากับโคนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ ข้อนี้ฉันใด คนเราก็ฉันนั้น หากว่าความดีของตัวมีอยู่ไม่มากนัก แต่เห็นคนอื่นได้ดีมีอำนาจวาสนาหรือสูงส่งด้วยเกียรติคุณ จะแข่งดีหรือเบ่งตัวเองเพื่อให้เท่ากับคนเช่นนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ ความคิดที่มักใหญ่ใฝ่สูง เป็นเรื่องที่ทุกคนควรจะรู้และระวังตัวไว้ อย่าให้ถูกจูงไปตามอำนาจของฝ่ายต่ำ เพราะจะทำให้ประพฤติชั่วช้าลามกเพียงเพื่อจะให้ได้เทียมเท่ากับคนที่ทรงความดี ดุจดังพระเทวทัตผู้ไม่มีความดีอันใดซึ่งควรจะบูชา แต่พยายามเบ่งตนเพื่อให้เสมอกับพระพุทธองค์ฉะนั้น

คนผู้มีความดี ย่อมจะแสวงหาความดีด้วยความดีของตนที่มีอยู่ แต่ว่าคนผู้ไร้ความดี มักจะหาความดีด้วยความชั่ว เพราะไม่รู้จะทำความดีเพื่อให้ได้ดีอย่างไรได้ คนที่พยายามหาความดีด้วยการใช้ความชั่วเป็นเครื่องนำ ย่อมก่อเรื่องให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อนตลอดกาล

ข่าวเรื่องพระเทวทัต คบคิดกับพระเจ้าอชาตศัตรู ที่จะปล่อยช้างนาฬาคิรีให้สังหารพระพุทธองค์ แพร่ไปทั่วพระนครราชคฤห์ ทั้งนี้เพราะว่าพวกนายควาญช้างต่างลำพองใจว่าจะได้ดีมีลาภยศ จึงได้นำความมาเล่าให้บุตรภรรยาฟัง ผู้ฟังๆ แล้ว

ก็เก็บเป็นความลับไม่ได้ เล่าต่อให้ผู้อื่นฟังอีกที จากปากนี้สู่ปากโน้น เรื่อย ๆ ไป สุดท้ายก็ไม่เป็นเรื่องลับ ผู้คนเลื่องลือรู้ทั่วทั้งพระนครว่า วันพรุ่งนี้เขาจะปล่อยช้างนาฬาคีรีซึ่งถูกมอมด้วยสุราให้เข้าสังหารพระพุทธองค์ ขณะที่เสด็จออกบิณฑบาตร ผู้ที่เป็นสัมมาทิฏฐิ เลื่อมใสใน พระรัตนตรัย ต่างตระหนกตกใจในข่าวนี้ ได้พากันเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ณ พระเวฬุวัน กราบทูลเรื่องราวถวายและ อาราธนาให้พระองค์กับพระสงฆ์ทั้งหลายจงได้ยับยั้งอยู่เสียแต่ในพระวิหาร อย่าได้เสด็จออกบิณฑบาตรในวันพรุ่งนี้ พระพุทธองค์ทรงสดับก็ไม่ได้ตรัสปฏิเสธ หรือว่าดำรัสยอมรับตามที่พุทธศาสนิกชนเหล่านั้นทูลอาราธนา ทรงดุษณีภาพเฉยอยู่อย่างนั้น นั่นเอง

เพลาเช้าแห่งวันรุ่งขึ้น บรรดานายควาญช้างทั้งหลายต่างได้กรอกสุราช้างนาฬาคีรีสิ้นไปถึง 16 กระออม จนกระทั่งช้างนั้นมึนเมาเต็มที่และสำแดงความดุร้ายออกมาอย่างน่าเกรงขาม ต่อจากนั้นพวกควาญช้างทั้งปวง จึงหลอกล่อให้ช้างนั้นออกจากโรงมาจนกระทั่งถึงถนน ซึ่งเป็นทางที่พระพุทธองค์จะเสด็จผ่านตามที่พระเทวทัตได้แนะนำ

แม้พระบรมศาสดาก็ได้เสด็จออกจากพระวิหารในเวลาเช้าเพื่อทรงบิณฑบาตรตามกิจวัตต์เช่นกัน มีพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายตามเสด็จเป็นบริวาร เสด็จเข้าสู่ราชคฤห์มหานคร เพื่อทรงรับภิกษาจากผู้ศรัทธาทั่วไป

คนทั้งหลายที่รู้ข่าวเรื่องนี้ ต่างพากันเหลือบแลล้อมมองอย่างจิตใจไม่สบาย เกรงจะถูกภัยหลงเพราะช้างอาละวาดก็เกรง เกรงว่าพระพุทธองค์จะต้องสิ้นพระชนม์ด้วยช้างนาฬาคีรีก็เกรง เพราะกิตติศัพท์เรื่องความดุร้ายของช้างทรงตัวนี้ลือกระฉ่อนทั่วไป ฉะนั้น จึงตามพระภิกษุสงฆ์ไปห่าง ๆ เพราะต้องการจะดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาไม่ช้านี้

ครั้นเมื่อควาญช้างล่อช้างนาฬาคีรีมาจนกระทั่งถึงถนนสายที่พระบรมศาสดากำลังจะเสด็จสวนมา จึงได้ยุยั่วให้ช้างไล่ทิ่มแทงพระพุทธองค์ในทันที ฝ่ายช้างนาฬาคีรีนั้น ครั้นแลเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จดำเนินมา ก็ร้องจนเสียงก้องสนั่นไปแล้วโลดวิ่งจะเข้าทิ่มแทงพระพุทธองค์ ท่ามกลางเสียงหวีดร้องเพราะความตกใจของมหาชนทั้งหลาย

ครานั้น พระอานนท์พุทธอุปัฏฐาก ผู้ซึ่งจงรักภักดีในพระบรมศาสดาเป็นที่สุด จึงรีบออกกันขวางเบื้องหน้าพระพุทธองค์

ไว้ โดยตั้งใจยอมสละชีวิตของท่านมิให้พระบรมศาสดาได้รับอันตราย แต่สุดท้ายช้างนาฬาคิรีก็ไม่สามารถจะเข้าทำร้ายพระพุทธองค์ได้ ทั้งนี้เพราะอนุภาพแห่งเมตตาธรรมเป็นต้นที่ได้ทรงแผ่ไป เสมือนหนึ่งเป็นข่ายอันศักดิ์สิทธิ์กางกั้นเอาไว้ และทำให้ช้างนั้นคลายหายจากพยศร้าย อันธรรมคือเมตตานี้ ได้แก่กิริยาที่ตั้งจิตปรารถนาสุขแก่สรรพสัตว์ทั้งปวง ท่านแสดงอานิสงส์แห่งการแผ่เมตตาเอาไว้ ดังปรากฏในเมตตานิสงส์สูตรว่ามีถึง 11 ประการด้วยกัน ดังนี้ คือ

1. สุขํ สุปติ นอนหลับก็เป็นสุข

2. สุขํ ปฏิพุชฺฌติ ตื่นขึ้นก็เป็นสุข

3. นา ปาปกํ สุปินํ ปสฺสติ ไม่ฝันลามก

4. มนุสฺสานํ ปิโย โหติ เป็นที่รักของหมู่มนุษย์

5. อมนุสฺสานํ ปิโย โหติ เป็นที่รักของหมู่อมนุษย์

6. เทวตา รกฺขนฺติ เทวดาย่อมคุ้มครองอารักขา

7. นาสฺส อคฺคิวา วิสํ วา สตฺถํวา กมติ ไฟ หรือยาพิษ หรือศัสตราทำร้ายไม่ได้เลย

8. ตุวฏํ จิตฺตํ สมาธิยติ จิตเป็นสมาธิรวดเร็ว

9. มุขวณฺโณ วิปฺปสีทติ ผิวหน้าผ่องใสงดงาม

10. อสมฺมุฬฺโห กาลํ กาโรติ ไม่หลงทำกาละกิริยา และ

11. อุตฺตรึ อปฺปฏิวิชฺชนฺโต พฺรหฺมโลกูปโค โหติ เมื่อยังไม่บรรลุธรรมที่ยิ่งขึ้นไป ย่อมไปเกิดในพรหมโลก

ทั้ง 11 ประการนี้ เป็นอานิสงส์แห่งการเจริญหรือแผ่เมตตา อันเป็นเรื่องดับอารมณ์ร้อนปรารถนาร้ายต่อผู้อื่น

ช้างนาฬาคิรีตัวร้ายคลายพยศ เพราะพุทธานุภาพและเมตตาธรรม กลายกลับเป็นช้างเชื่องไม่มีพิษสงอันใด แม้แต่ควาญรั้งหลายจะบังคับอย่างไรก็ไม่ยอมทำตาม นับว่าเป็นเรื่องอันน่าอัศจรรย์เป็นที่สุด

กรรมร้ายที่พระเทวทัตก่อขึ้น ด้วยการยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูกระทำปิตุฆาตสังหารพระชนกก็ดี เพราะให้นายขมังธนูลอบยิงพระบรมศาสดาก็ดี เพราะการกลิ้งก้อนศิลาจะให้ทับพระพุทธองค์ก็ดี เรื่องเหล่านี้ไม่มีผู้อื่นได้รู้เห็นเหตุการณ์ แต่ว่าเรื่องการปล่อยช้างทรงนาฬาคิรีเพื่อให้สังหารพระพุทธองค์คราวนี้ เป็นเรื่องเอิกเกริกอันโกลาหลที่สุด เพราะว่าทุกคนได้ทราบว่า การกระทำครั้งนี้ พระเจ้าอชาตศัตรูได้สนับสนุนเป็นกำลังใจให้ด้วย จึงโจษจรรษ์สนั่นแซ่ไปทั่วพระนครว่า พระเทวทัตรูปนี้เป็นภิกษุซึ่งเลวร้ายเหลือแสน มีจิตใจเหี้ยมโหดสุดจักเปรียบกับสิ่งใดได้ พระราชาพิมพิสารต้องสวรรคตก็คงเป็น

ด้วย พระเทวทัตนั่น แหละยุยง แนะนำให้กษัตริย์อชาตศัตรู กระทำการจัดหานายขมังธนูซุ่มยิงพระพุทธเจ้า และการกลิ้งศิลาจนกระทั่งเกิดโลหิตุปบาท ก็คงจะพระเทวทัตนี่แหละดำเนินการ แม้คราวนี้ ช้างทรงแท้ ๆ พระเทวทัตยังให้ไปเอามาเพื่อสังหารพระพุทธองค์ได้ พระเจ้าอชาตศัตรูกษัตริย์ของเราคงจะคบกับภิกษุพาลรูปนี้เป็นแน่ เป็นเรื่องที่น่าอับอายและเสื่อมพระเกียรติเสียนี่กระไร ข่าวที่ชาวเมืองทั้งหลายโจษจรรย์กันนี้ เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงสดับก็ตกพระทัย เห็นว่าเมื่อชาวเมืองเขาไม่เลื่อมใสพระเทวทัต พระองค์ก็ควรจะเลิกติดต่อเสียด้วย เพราะไม่อาจประพฤติ สิ่งที่ ฝืนใจของ มหาชน แม้แต่เขา จะเป็น พลเมือง เพราะอาจจะเกิดความไม่สงบขึ้นในพระราชอาณาจักร์ได้ ฉะนั้นท้าวเธอจึงเลิกการบำรุงพระเทวทัต โดยสั่งเจ้าหน้าที่ไม่ให้ส่งสำรับที่เคยถวายถึงวันละ 500 สำรับเสีย ทั้งไม่เสด็จไปสู่ที่บำรุงของพระเทวทัตอีกต่อไป ทั้งยังทรงประกาศห้ามมิให้พระเทวทัตได้เข้ามาในพระราชฐาน เป็นการตัดความสัมพันธ์ระหว่างพระองค์กับพระเทวทัตอย่างเด็ดขาด ตั้งแต่นั้นสืบมา

กล่าวฝ่ายพระเทวทัต ยามเมื่ออกุศลให้ผลสนอง ไมตรีซึ่งเคยมีกับ พระเจ้า อชาตศัตรูอย่าง สนิทสนม แต่ต้นมาก็ พลันขาดสะบั้น ท้าวเธอมิได้มาสู่สำนักของตนดังเช่นก่อน และไม่ยอมให้ได้เข้าเฝ้า ณ พระราชวังด้วย สำรับที่เคยส่งถวายเป็นประจำวันละห้าร้อยสำรับก็ทรงสั่งงด จึงต้องอดหยากพร้อมด้วยบริวารผู้เป็นสมัครพรรคพวก สักการะลาภผลอันเคยมีเคยได้พลันเสื่อมสิ้นไป แม้จะเที่ยวภิกษาตามเรือนและสกุลต่าง ๆ ชาวเมืองก็ไม่มีใครถวายการอุปถัมภ์แก่เธอเลยแม้แต่น้อย เมื่อพระเทวทัตขัดข้องด้วยลาภสักการะถึงปานนั้น ต้องการจะเลี้ยงชีพด้วยการล่อลวงต่อไปอีก จึงเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา ทูลแสดงถึงข้อปฏิบัติว่า ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายควรจะเคร่งครัดและประพฤติให้ได้ตามกิจวัตรทั้ง 5 ประการ อันตนพิจารณาเห็นเป็นการสมควรที่จะทรงบัญญัติ คือ

1. ขอให้ภิกษุทั้งหลายจงอยู่แต่ในป่าตลอดชีวิต รูปใดเข้ามาอยู่ในแดนบ้าน ถือว่ารูปนั้นมีความผิด

2. ขอให้ภิกษุทั้งหลายจงถือแต่การแสวงหาอาหารด้วยบิณฑบาตรตลอดชีวิต รูปใดรับนิมนต์ฉันตามบ้าน มีความ

ผิด

3. ขอให้ภิกษุทั้งหลายจงถือแต่เฉพาะผ้าบังสกุลเสมอไป ถ้ารูปใดรับคฤหบดีจีวรจากทายกนอกเสียจากผ้าบังสกุล ถือว่ารูปนั้นมีความผิด

4. ขอให้ภิกษุทั้งหลาย อยู่รุกขมูลกลางแจ้ง ตลอดไปรูปใดเข้าสู่ ณ ที่มุงบัง ถือว่ารูปนั้นมีความผิด

5. ขอให้บัญญัติห้ามมิให้ภิกษุทั้งหลายฉันปลาและเนื้ออาหารที่ฉันควรเป็นมังสะวิรัติ งดเว้นเนื้อสัตว์ต่าง ๆ รูปใดถ้าฉันของสดคาว ถือว่ารูปนั้นมีความผิด

ทั้ง 5 ประการนี้ ควรที่พระพุทธองค์จักได้บัญญัติให้ภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ปฏิบัติเป็นกิจวัตร์สืบไป

แต่องค์พระบรมศาสดา ทรงทราบวาระจิตของพระเทวทัตได้ดีว่า เท่าที่เธอทูลเสนอมานี้ หาได้เกิดจากใจจริงซึ่งมุ่งความบริสุทธิ์ ที่แท้ก็เพียงเพื่อจะอวดอ้างความดีเด่นให้คนทั้งหลายเห็นว่าเป็นผู้เคร่งครัดจัก ได้มีทาง แสวง หาลาภผล จากคนโง่เขลาต่อไป จึงตรัสกะพระเทวทัตว่า "ดูก่อนพระเทวทัต อย่าเลยอย่าให้ตถาคตบัญญัติ การปฏิบัติเพื่อยังมรรคผลให้เกิด ต้องดำเนินในหลักมัชฌิมาปฏิปทา การปฏิบัติด้วยอัตตกิลมถานุโยคเยี่ยงเธอเสนอมานี้ รูปใดยินดีปฏิบัติ ก็ปฏิบัติได้เองไม่จำเป็นที่

ตถาคตจักต้องบัญญัติไว้" พระเทวทัตได้ฟังคำตอบเช่นนั้น จึงถือเป็นโอกาสประกาศก้องท่ามกลางสงฆ์บริษัทว่า "ดูก่อนท่านทั้งปวง ขอทุกท่านจงพิจารณาดูเถิด คำของใครงามกว่าใคร ของพระพุทธองค์น่าฟังกว่าหรือ ๆ ว่าคำของข้าพเจ้ามีเหตุผลกว่า ที่ข้าพเจ้ากราบทูลเสนอขึ้นมานี้ เพราะต้องการจักให้ภิกษุสงฆ์ได้ประพฤติอย่างอุกฤษฏ์ใกล้ต่อมรรคผล แต่ว่าพระพุทธองค์กลับตรัสห้ามปราม คล้ายกับจะให้พวกเราทั้งหมดประพฤติย่อหย่อนเป็นกามสุขัลลิกานุโยค เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านพิจารณาให้แยบคาย ท่านผู้ใจซึ่งต้องการปฏิบัติในทางตรง ขอจงตามมา ข้าพเจ้าขอประกาศแยกตนออกจากพระตถาคต ณ วันนี้ ผู้ใดมีสติปัญญาปรารถนา ความสิ้นทุกข์ขอ ได้ร่วมปฏิบัติด้วยกันเถิด"

ในบรรดาภิกษุสงฆ์ทั้งหมดมีพระผู้บวชใหม่ และอ่อนความรู้ขาดการพิจารณาไตร่ตรองโดยแยบคาย พลอยเห็นจริงตามไปด้วยเหตุผลของพระเทวทัต จึงได้เข้าพวกยอมเป็นบริวารของพระเทวทัตไป มีจำนวนได้ถึง 500 รูปด้วยกัน

ต่อจากนั้นมา พระเทวทัตก็พาบริวารของตนแยกไปอยู่ ณ คยาสีสะประเทศเขตมคธรัฐนั่นเอง ไม่ทำอุโบสถ – สังฆกรรมร่วมกับพระบรมศาสดา อันจัดว่าแยกสงฆ์ให้แตกจากกัน

อันนับว่าเป็นอนันตริยกรรมาบปอย่างหนักซึ่งเรียกว่าสังฆเภท ทั้งปฏิบัติผิด ๆ ถูก ๆ ตามเรื่องตามราว เพราะต่างล้วนโง่เขลาไม่ฉลาดทั้งสิ้น ในบริวารของพระเทวทัตนั้น ภายหลังเห็นข้อปฏิบัติที่อาจารย์วางไว้ชักเลือนเลอะและไม่เป็นแก่นสาร จึงเมื่อพระสารีบุตรและ พระโมคคัลลานะมาสั่งสอน จึงตาม พระอัครสาวกทั้งสองกลับไปสู่สำนักพระพุทธองค์เป็นจำนวนมาก

พระเทวทัตเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับกระอักเป็นโลหิตออกมา ในเมื่อบริวารแยกจากไปอีกจวนจะหมด ตั้งแต่นั้นท่านก็อาพาธตลอดมาเป็นเวลาถึง 9 เดือน อาการมีแต่ทรงกับทรุดรู้ตัวเองได้ดี ว่าเจ็บหนักคราวนี้เห็นจะไม่รอด จึงระลึกถึงความผิดความชั่วที่ตนทำไปได้ ว่าเป็นกรรมอันหนักหนาสุดที่จะพรรณาให้ละเอียดสิ้น ปรารถนาจะเฝ้าขอขมาโทษต่อองค์พระบรมศาสดา จึงบอกกะบริวารของตนที่เหลือให้ช่วยนำไปเฝ้า ภิกษุบริวารจึงกล่าวว่า ในขณะที่ท่านมีกำลัง ท่านคอยผูกเวรกะพระพุทธองค์ และได้กลั่นแกล้งพระองค์ด้วยประการต่าง ๆ แต่มาบัดนี้จะไปเฝ้าคืนดี เพราะว่าสังขารจวนจะถึงเวลาแตกดับข้าพเจ้าทั้ง หลายไม่อาจ ที่จะกลับไปดู พระพักตร์ของ พระพุทธองค์ได้ พระเทวทัตก็อ้อนวอนแก่สาวกด้วยประการต่าง ๆ สุดท้าย

ได้สำรภาพออกมาว่า "ดูก่อน พวกท่านทั้งปวง ข้าพเจ้าจะรู้ได้ดีแม้ว่าข้าพเจ้านี้จักมีความอาฆาตในพระพุทธองค์และพยายามก่อกรรมทำเวรอย่างไร ๆ ก็ตามทีเถิด เป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าพลาดผิดไปแต่เพียงผู้เดียว ส่วนพระพุทธองค์นั้น ที่จะมีความอาฆาตมุ่งร้ายต่อข้าพเจ้าหาเป็นไปไม่ เพราะพระองค์ทรงประกอบด้วยเมตตาคุณ กรุณาคุณ เป็นวิหารธรรม ขอท่านทั้งหลายจงโปรดสงเคราะห์ได้นำข้าพเจ้าไปพบเพื่อเฝ้า ขอขมาโทษต่อพระพุทธองค์ด้วยเถิด" เมื่อเธอพร่ำพิไรอ้อนวอนบ่อย ๆ เข้าภิกษุผู้เป็นบริวารที่มีเหลืออยู่ก็สุดจักทนได้ จึงได้ทำเตียงน้อย ๆ แล้วนำท่านลงนอนต่อนั้นจึงช่วยกันหามท่านเดินทางต่อไป

สมัยนั้นพระพุทธองค์ทรงจากราชคฤห์นครไปประทับ ณ พระเชตวนาราม พระนครสาวัตถี ภิกษุบริวารพระเทวทัตช่วยกันนำพระเทวทัตมา จนกระทั่งใกล้พระเชตวนาราม มาถึงสระโบกขรณีจึงพักวางเตียงไว้ แล้วก็ลงไปสรงน้ำ ณ สระ-โบกขรณีนั้น พระเทวทัตอยู่ลำพังเพียงผู้เดียว ค่อย ๆ รวบรวมกำลังพยุงกายลุกขึ้นนั่ง วางเท้าทั้งสองไว้บนพื้นดินคล้ายกับว่าบาปกรรมที่เธอได้สร้างไว้หนักหนา ไม่ควรที่จะได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ แผ่นดินซึ่งไม่มีวิญญาณ ไม่สามารถจัก

รองรับความชั่วของเธอได้ จึงได้แยกเป็นช่อง เท้าทั้งสองของเธอเข้าสู่แผ่นดินทีละน้อย ๆ ธรณีได้สูบลึกลงไปจากข้อเท้าถึงหัวเข่าถึงสะเอว ก้น และคอโดยลำดับ พระเทวทัตต่กใจเป็นที่สุด ในเมื่อแผ่นดินแยกจนกระทั่งมาถึงตอนคางของท่านกระทบธรณี จึงได้กล่าว นมัสการเป็นการ ขอขมาโทษต่อพระพุทธองค์ว่า 'ข้าพเจ้าขอระลึกถึงพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นเป็นสรณะในที่พึ่ง บัดนี้ข้าพเจ้าหมดทุกสิ่งที่จะนมัสการ ขอถวายบังคมและบูชาพระพุทธองค์ด้วยกระดูกแห่งคางนี้,, ยังไม่ทันจะสิ้นกระแสเสียง ร่างของพระเทวทัตก็พลันหายไปในพื้นแผ่นดิน บาปกรรมอันร้ายแรงที่เธอได้สร้างไว้ ส่งผลให้ได้กำเนิดในอเวจีนรกอันสุดจักทรมานเป็นที่สุด ชีวิตของพระเทวทัตซึ่งแสนจะชั่วช้าก็ปิดฉาก เหลือแต่ประวัติแห่งความชั่วไว้เป็นมรดกให้ผู้อ่านผู้ฟังได้รู้เรื่องตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ข่าวเรื่องพระเทวทัตถูกธรณีสูบนี้ เป็นเรื่องโกลาหลซึ่งผู้คนทั้งหลายต่างโจษจรรย์โดยทั่วกันด้วยความสลดใจ บ้างก็แสดงความสมเพท แต่บ้างก็แสดงความชื่นชมยินดีว่าพระเทวทัตนั้นได้รับโทษเหมาะสมแล้วกับความชั่ว เรื่องของพระเทวทัต

นี้มีความเกี่ยวข้องกับพระเจ้าอชาตศัตรู กษัตริย์แห่งมคธรัฐเป็นอย่างยิ่ง เพราะแต่เดิมมาทั้งสองมีความคุ้นเคยสนิทสนมกันเป็นที่สุด เพราะฉะนั้นจึงมีเสียงเล่าลือวิจารณ์กันแซ่ไปในเมืองราชคฤห์ ว่าในไม่ช้าพวกเราก็จะได้เห็นพระเจ้าอชาตศัตรูได้ประสบผลกรรมเยี่ยงพระเทวทัตเช่นกัน เพราะว่าท้าวเธอมีความโหดร้าย และประกอบอกุศลอันยิ่งใหญ่ด้วยการกระทำปิตุฆาตอันเป็นอนันตริยกรรมดุจที่พระเทวทัตได้กระทำไป เมื่อตัวอาจารย์ประสบผลอย่างไร ศิษย์ก็คงจะไม่แคล้วจากผลอย่างนั้นไปได้ ข่าวนี้ได้ถูกวิจารณ์กันกว้างจนกระทั่งทราบไปถึงพระเจ้าอชาตศัตรูในที่สุด

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้สดับทราบข่าวนี้ ก็บังเกิดวิปฏิสารเดือดร้อนพระทัยสุดประมาณ เพราะว่าพระองค์ทรงสำนึกถึงความผิดที่ได้กระทำไปได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่พระเจ้าพิมพิสารพระชนกสวรรคตลงด้วยความเหี้ยมโหดของพระองค์แล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูไม่เคยได้รับความสุขอย่างแท้จริงเลย จนตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ยามเข้าสู่พระแท่นที่บรรทม แม้จะข่มพระเนตรเพื่อจะให้หลับ แต่ว่าคล้ายกับมีเข็มสักพันเล่มมาทิ่มแทงพระเนตรทำให้หลับไม่ลง เห็นแต่ภาพของพระชนกอยู่ตลอดเวลา แม้พระกรรณ

ก็แว่วก้องคล้ายกับมีภูติผีมาร้องทวงหนี้ที่พระองค์ได้ทรงทำปิตุฆาต ยามกลางวันเสด็จออกสู่ท้องพระโรง ได้เห็นหน้าเสนาอำมาตย์ข้าราชบริพารซึ่งมาหมอบกราบเฝ้าตามหน้าที่ ก็บังเกิดความละอาย เพราะตนได้เศวตฉัตร์ความเป็นพระราชาโดยวิธีการณ์อันไม่ชอบ จึงทำให้หวั่นพระทัยอยู่เสมอ เป็นอยู่เช่นนี้ตลอดมา ครั้นมาสดับทราบเรื่องอีกว่า พระเทวทัตผู้เคยเป็นอาจารย์ที่เคารพนับถือคุ้นเคยกันมา ถูกธรณีสูบสิ้นชีวิตไป ก็ยิ่งทำให้พระองค์ทวีความวิปปฏิสารเพิ่มขึ้นถึงกับสังหรณ์พระทัยไปว่า แม้แต่เราก็คงจะต้องได้รับผลของอกุศลกรรมเยี่ยงเดียวกับที่พระเทวทัตประสบนั้นเช่นกัน ครั้นเมื่อมีชาวเมืองโจษจรรย์กันหนาหูเป็นการพยากรณ์ล่วงหน้า ว่าแม้แต่พระองค์เองก็คงจะหนีบาปกรรมที่ทำไปแล้วไม่ได้ ธรณีคงจะสูบให้สูญไปดุจดังพระเทวทัต ก็ยิ่งทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงกลัดกลุ้มพระทัยไม่มีความสุข จะประทับนั่ง – นอนหรือยืนเดิน คล้ายกับว่ามีไฟนรกมาปรากฏอยู่เบื้องหน้า ไม่มีเวลาที่จะทรงสำราญอย่างแท้จริงเลย

เรื่องของคนทำชั่ว ย่อมต้องเป็นเช่นนี้ คือว่า

เมื่อเริ่มทำ เห็นไปว่าเรื่องบาปเรื่องกรรมอกุศลที่

ตนทำไปนั้นเป็นของดี บาปยังไม่สนองผลอยู่ตราบใด มวลชนก็ยังลำพองใจอยู่ตราบนั้น แต่ว่าเมื่อไร ! ถ้าผลของอกุศลให้ผลสนอง นั่นแหละผู้ประ พฤติชั่ว เพราะ เคยชอบ จึงจะ สำนึก ได้ว่า โอความชั่วนี้ช่าง มีผล ทำให้ ต้อง เดือดร้อนเหลือหลาย เหตุฉะนั้น ทางพุทธศาสนาจึงได้สอนไว้ให้ทุกคนมีสติ รำลึกก่อนแต่ที่จะกระทำทุกสิ่งไป นึกแล้วจึงทำ ไม่ใช่ทำแล้วจึงมานึก นึกก่อนจึงพูด ไม่ใช่พูดแล้วเอามานึกเอามาคิด จะได้พ้นจากความผิดห่างจากความชั่ว ไม่ต้องโศกเศร้าลำบากเพราะการกระทำของตนเองในภายหลัง ดุจดังพระเจ้าอชาตศัตรู ผู้กำลังถูกความทุกข์ใจเข้าครอบงำอยู่ ณ ขณะนี้

ครั้นอยู่มา ณ วันหนึ่ง ซึ่งตรงกับวันฌปัณรสี พระจันทร์เพ็ญ เต็มดวง ส่องสว่างทั่วหล้า ฉายแสงสาด สว่างไสว คล้าย

กลางวันก็ปานกัน ราตรีคืนนั้นงดงามน่าจะเบิกบานใจของคนทั่วไป พระเจ้าอชาตศัตรูพร้อมด้วยเสวกามาตย์ผู้ใกล้ชิดได้เสด็จขึ้นไปประทับ ณ ปราสาทชั้นที่ 7 ทรงเปล่งวาจาพรรณนาความงามของราตรีนั้นและทรงปรารภว่า "รัตติกาลอันเป็นมงคลเช่นนี้ควรที่เราจะไปหาสมณพราหมณ์ผู้ใดดีหนอ ?"

ก็ว่าในพระนครราชคฤห์สมัยนั้น มีบรรดาคณาจารย์เจ้าลัทธิตั้งตนเป็นศาสดามากคนด้วยกัน อำมาตย์ซึ่งเฝ้าอยู่จึงได้กราบทูลถึงอาจารย์ต่าง ๆ ตามที่พวกตนเลื่อมใส ? แต่ว่าท้าวเธอมิได้ทรงศรัทธาคล้อยตามด้วย จึงทรงเฉยเสีย ครานั้น อำมาตย์ผู้หนึ่งซึ่งมีนามว่า ชีวกโกมารภัจจ์ ผู้มีความสามารถในวิชาแพทย์เฝ้าอยู่ด้วย จึงกราบทูลว่าควรเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ ณ อัมพวนาราม สวนมะม่วงซึ่งตนได้อุทิศสร้างเป็นวิหารถวาย ท้าวเธอได้สดับนามพระ-พุทธองค์ก็ทรงเลื่อมใสใคร่จะเสด็จไปเฝ้า จึงให้ชีวกโกมาร-ภัจจ์นั้นเป็นผู้นำเสด็จ แล้วรับสั่งให้พวกสนมกำนัลฝ่ายในตามเสด็จไปด้วยกระบวนช้างพระที่นั่ง ครั้นเมื่อจวนจะถึงอัมพวันวิหาร ท้าวเธอเกิดผิดสังเกตปลาดพระทัย เพราะว่าได้ทราบจาก โกมารภัจจ์ แพทย์ ว่า พระพุทธองค์เสด็จ ประทับ อยู่ กับภิกษุถึง 1,250 รูป แต่เหตุไฉน เมื่อเข้ามาจนถึงที่ประทับจึง

เงียบสงัด ไม่มีเสียงอันใดเลยแม้แต่ไอและจาม ทรงระแวงไปว่าชีวกโกมารภัจจ์จะ ลวงล่อ ให้พระองค์ ตกมาสู่ เงื้อมมือของศัตรู แต่ชีวกโกมารภัจจ์ได้ทูลอธิบาย ให้ท้าวเธอทรงทราบ ถึงปกติลักษณะพระสงฆ์ผู้พุทธสาวก อันถึงพร้อมด้วยสัมมาปฏิบัติ และมีความเงียบสงบเป็นวิหารธรรม ท้าวเธอเมื่อเข้าพระทัย ก็ยิ่งทรงศรัทธาในวัตตปฏิบัติ จึงเสด็จตามให้โกมารภัจจ์นำเสด็จจนกระทั่งถึงพระคันธกุฎีที่ประทับของบรมศาสดา แต่ว่าพระทัยของท้าวเธอนั้นหวั่นไหวเสียนี่กระไร เพราะว่าทรงรำลึกถึงความผิดมหาศาลที่ได้กระทำต่อพระราชบิดา และหยั่งทราบเอาว่ากรรมอันนี้เลวทรามร้ายกาจ แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็คงทรงทราบเรื่องราวดี จึงทำให้พระเสโทหลั่งไหลจนชุ่มโชกพระวรกายคล้ายกับจำเลยซึ่งจะเข้าหาตุลาการก็ปานกัน ครั้นเสด็จเข้าสู่พระคันธกุฎีแล้วจึงตรัสถามหมอชีวกว่า "อันพระบรมศาสดานั้นทรงประทับอยู่ ณ ที่ใด"

ขณะนั้น พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ ณ ท่ามกลางสงฆ์ผินพระพักตร์ทางด้านปุรัตถิมทิศ เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูบรมกษัตริย์ถวายบังคมสมเด็จพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับยืนอยู่ทอดพระเนตรเห็นภิกษุสงฆ์ทั้ง หลายผู้นั่ง เรียบ เสมือน หนึ่งท้องนา

ที่เรียบปราศจากฟองคลื่นน่าเลื่อมใสจึงเปล่งอุทานว่า "พระสงฆ์ทั้งหลายนี้เป็นผู้สงบเสงี่ยมเรียบร้อยเสียนี่กระไร คล้ายกับว่าอุทยภัททกุมารโอรสของเรา" เล่ากันว่าอันอุทยภัททกุมารโอรสของพระเจ้าอชาตศัตรู ผู้ประสูติวันเดียวกับพระเจ้าปู่ คือ พระเจ้าพิมพิสารทรงสวรรคตนั้น มีปกติเรียบร้อยสงบเสงี่ยมดุจดังภิกษุสงฆ์ผู้ถึงพร้อมด้วยสัมมาปฏิบัติ เหตุฉะนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูจึงทรงอุทานออกมาและหวลรำลึกถึงแต่พระโอรสนั้น

พระบรมศาสดาทรงทราบวาระน้ำจิตของพระราชา ทรงพิจารณาว่าถ้าตถาคตไม่ตรัสทักทายก่อน ยุวกษัตริย์องค์นี้จักไม่สามารถดำรัสสิ่งใดได้ เพราะว่ามีพระทัยหวลรำลึกถึงแต่โอรสเหตุนั้น จึงเผยพระโอฐดำรัสเป็นเชิงทักทายว่า "ดูก่อนมหาราชมหาบพิตรทรงพอพระทัยเรื่องอันใด" พระสุรเสียงของพระพุทธองค์ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูได้สติ จึงได้ถวายบังคมพระบรมศาสดาอีกครั้งแล้วกราบทูลมูลเหตุอันทำให้ต้องเสด็จมาเฝ้า ต่อนั้นได้ทรงไต่ถามอรรถธรรมปัญหาอันควรสงสัย พระบรมศาสดาได้ทรงวิสัชนาตามที่ท้าวเธอมีปุจฉา มีการปรารภสนทนาและซักถามถึงเรื่องต่างๆ อันปรากฏว่ามีเรื่องสามัญผลสูตรเป็นต้นยิ่งสดับ พระเจ้าอชาตศัตรูก็ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา สุด

ท้ายได้ประกาศปฏิญญาพระองค์ขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้า เป็นสรณะจนตลอดชีวิต เมื่อสมควรแก่เวลาจึงทูลลาพระพุทธองค์กลับสู่ที่ประทับต่อไป

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จกลับไปแล้วไม่ช้านัก พระสงฆ์ได้ทูลถามถึงคุณพิเศษอันท้าวเธอจะพึงได้ แต่ว่าพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงในเรื่องนี้ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระราชาอชาตศัตรูผู้นี้ เปรียบดังต้นไม้ที่ถูกตัดรากแก้วออกเสียแล้วไม่สามารถที่จะงอกขึ้นได้อีกต่อไป ถ้าว่าพระองค์ไม่ได้กระทำอนันตริยกรรมด้วยปิตุฆาต จักสามารถได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุความเป็นพระโสดาบัน แต่ว่าอุปนิสสัยแห่งมรรคผลของท้าวเธอถูกตัดขาดเพราะเหตุได้กระทำอกุศลอันร้าย ย่อมไม่สามารถจะงอกงามได้ในพระพุทธศาสนา อุปมาดังต้นไม้ที่ปราศจากรากย่อมงอกขึ้นไม่ได้ฉะนั้น"

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้ดำรงราชสมบัติอยู่ต่อไป จนกระทั่งอุทยภัททกุมารพระโอรสเจริญด้วยวัยวัฒนา บาปกรรมอันหนักหนาได้สนองแก่พระองค์ทันตาเห็น โดยพระโอรสนั้นได้กระทำปิตุฆาตสังหารพระองค์เสีย แล้วตั้งตนเป็นกษัตริย์แทนต่อไป ใช่แต่เท่านั้น ต่อมาพระเจ้าอุทยภัททราชถูกพระเจ้ามหามุณฑิก

พระราชโอรสปลงพระชนม์อีก พระเจ้ามหามุณฑิกถูกพระเจ้าอนุรุทธราชโอรสปลงพระชนม์แย่งราชสมบัติเช่นกัน พระเจ้าอนุรุทธมีพระโอรสชื่อ นาคทาสกุมาร ต่อมานาคทาสกุมารก็ปลงพระชนม์พระราชบิดาเพื่อเป็นกษัตริย์อีกต่อไป กษัตริย์สืบต่อจากพระเจ้าอชาตศัตรูถูกประนามว่าเป็นวงศ์อกตัญญู แย่งราชสมบัติด้วยวิธีทำปิตุฆาตทั้งนั้น ฉะนั้น ชาวเมืองจึงไม่เลื่อมใสมาถึงสมัยเมื่อพระเจ้านาคทาสกุมารเป็นกษัตริย์ ชาวเมืองทั้งหลายจึงพร้อมใจกันเนรเทศให้ออกเสียจากราชอาณาเขต โดยอ้างว่าไม่คู่ควรจะให้มีเชื้อของวงศ์อกตัญญูอยู่ปกครองมคธรัฐต่อไป เรื่องราวของพระเจ้าอชาตศัตรูก็พลันอวสานต์ลงแต่เพียงเท่านี้.

■ ■ ■

คติของเรื่อง

นิทานชีวิตเรื่องนี้ มีคติอยู่มากตอนด้วยกันทีเดียว เพราะว่าแสดงให้เห็นงานของแต่ละคนผู้มีนิสัยแตกต่างกัน ดังเช่นคติตอนที่ 1 ได้แก่ เรื่องการมักใหญ่ใฝ่สูง

พระเทวทัตเดิมก็บวชด้วยความศรัทธา ตั้งใจปฏิบัติดี แต่ทำไมถึงเป็นผู้ทุศีลไป เรื่องนี้ไม่ใช่อะไรหรอก เป็นเพราะ

ความมักใหญ่ใฝ่สูงนั่นเอง เห็นเขามีอย่างไร อยากมีบ้าง เห็นเขาเป็นอะไร อยากเป็นบ้าง คนที่มีความดีอยู่ในตัว จะเป็นอะไรก็ได้จะให้มีอย่างไรก็ได้ เพราะว่ามีความดีภายในเป็นเชื้ออยู่แล้ว คู่ควรกับสิ่งที่จะเกิดจะมีแก่ตนต่อไป แต่คนที่ไม่มีความดีในตัว แล้วยังปรารถนาอยากจะให้เสมอกับผู้ที่มีความดี คนอย่างนี้เรียกว่าเห่อเหิมเกินตัว เมื่อความอยากมีอำนาจมาก ก็บังคับให้กระทำการรุนแรงตามอำนาจแรงดันของความอยากนั้น โดยไม่ได้คำนึงถึง ดี – ชั่ว ผิด – ชอบ คนดี ๆ ที่ต้องเสียคนเพราะถูกความมัก ใหญ่ ใฝ่สูงเข้า ครอบงำจน เคลิบเคลิ้ม ตาม ไปมี อยู่มากมายทีเดียว เรื่องนี้ น่าจะคิดถึงความจริงกันไว้ข้อหนึ่ง คือสิ่งใดก็ตาม ถ้าให้ได้มาด้วยความดี อย่างนี้ยืดเยื้ออยู่ได้นาน แต่ถ้าได้มาเพราะความชั่วหรือความไม่ดี ชนิดนี้ไม่มั่นคงถาวรถึงจะได้ถึงจะมี ก็เพียงชั่วระยะ ต่อไปก็จะต้องเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไป โดยจะเหลือประวัติความ เลวร้าย ที่ได้มาให้ปรากฏ แก่คนรุ่นหลัง ผู้เห่อเหิมด้วยความมักใหญ่ใฝ่สูง เจริญได้ไม่นาน คล้ายกับบ้านที่สร้างเล่าไม่มั่นคง จะต้องทรุดโทรมเสื่อมไปเอง ในที่สุด

คติตอนที่ 2 ของเรื่อง เรื่องการคบคน พระเจ้าอชาตศัตรูชั่วเพราะใคร ? ชั่วเพราะพระเทวทัต เหตุนั้น จึงทำให้พระ

องค์ต้องเลวร้ายถึงขนาดทำปิตุฆาต ธรรมดาคนเรา มีธาตุ ดี-ชั่ว ประจำตัวของตัวอยู่แล้ว ถ้ามีการเพิ่มกำลัง คือเสวนากับคนชนิดไรมากขึ้น ก็ย่อมจะเป็นพลังทำให้ความดีหรือความชั่วที่มีอยู่นั้นแรงขึ้นอีกเท่าตัว เพราะได้รับการสนับสนุนหรือชักนำจากผู้ที่ตนคบ ฉะนั้น ผู้คบกับคนดีจึงเป็นศิริมงคล คบกับคนชั่ว จึงต้องชั่วช้าเลวทรามดังที่โบราณสอนไว้ว่า "คบคนดีเป็นศรีแก่ตัว คบคนชั่วอัปราชัย" ดังนี้ เรื่องการคบคนเป็นปัจจัยที่จะให้ดีและให้ชั่วได้ดังที่กล่าวมา ผู้ที่จะต้องคบคนจึงควรจำเยี่ยงพระเจ้าอชาตศัตรูผู้หลงคบกับพระเทวทัต แล้วจงอย่าคบคนชั่ว เช่นนี้จึงจะได้ไม่ต้องเดือดร้อนภายหลัง

คติตอนที่ 3 ของเรื่อง พ่อตายเพราะลูก พระเจ้าพิมพิสารต้องสวรรคตเพราะพระโอรสอชาตศัตรู ธรรมดาลูกย่อมเป็นที่รักของผู้เป็นพ่อ แต่คนมีลูกควรรักลูกให้ถูกทาง และให้ถูกวิธี ไม่ใช่รักส่ง ๆ ไปอย่างไม่มีเหตุ ไม่มีผล พ่อแม่เป็นผู้ให้อภัยแก่ลูกทุกอย่างก็จริง แต่ไม่ควรอภัยในความผิดของลูกจนทุกอย่างไป เพราะการตามใจแก่ลูกทุกอย่าง เสมือนเพาะความชั่วให้

เต็มในร่างของลูก โบราณสอนไว้ว่า "รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี" นี่มีความหมายว่า เรารักลูกเท่าไรก็ต้องหมั่นอบรมสั่งสอนและลงโทษเฆี่ยนตีเมื่อลูกทำผิดเท่านั้น การปล่อยปละละเลยตามใจแม้แต่ลูกทำความชั่ว ไม่ใช่ลักษณะของพ่อแม่ที่ดี เพราะต่อไปจะต้องน้ำตาตกเพราะลูกตน เมื่อลูกชั่ว พ่อแม่ต้องคอยอบรม ถ้าผิดก็ต้องลงโทษ อย่างนี้เหมือนดัดไม้เมื่ออ่อน พอทำได้ ถ้าปล่อยเอาไว้ คอยตามใจอยู่ร่ำไป ก็เสมือนปล่อยไม้ให้แก่ ยากต่อการดัด การลงโทษลูกพ่อแม่ทำเสียเองดีกว่า เพราะว่าไม่ต้องเจ็บใจตนเอง แต่ถ้าลูกของตนถูกผู้อื่นลงโทษนั่นแหละน่าจะช้ำใจผู้ที่ตามใจลูกและรักลูกอย่างงมงายไร้เหตุผล ไม่ได้พิจารณาว่าควรหรือไม่ควรประการใด สุดท้ายจะต้องระทมทุกข์ ดุจพระเจ้าพิมพิสารผู้ถูกลูก คือ พระเจ้าอชาตศัตรูเนรคุณเอาอย่างถึงขนาดดังที่เล่าไปแล้ว ฉะนั้น คนผู้เป็นพ่อ อย่ารักลูกแบบพระเจ้าพิมพิสาร ถ้าไปรักแบบเดียวกันเข้าจะไม่มีใครคอยเช็ดน้ำตาให้

ต่อไป **คติตอนที่ 4 ของเรื่อง** คือความยุ่งยากของคนในท้องเรื่อง เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูที่เล่าไปแล้วนั้น สรุปรวม

ความให้เห็นถึงความยุ่งยากของแต่ละคน ๆ พระเทวทัตยุ่งก็เพราะอยากมีอำนาจ พระเจ้าอชาตศัตรูยุ่งก็เพราะอยากได้ราช-สมบัติ พระเจ้าพิมพิสารที่ต้องยุ่งยากก็เพราะรักลูก พระนางเวเทหิต้องวุ่นวายก็เพราะรักผัว เริ่มต้นด้วยความยุ่ง ดำเนินเรื่องก็แสดงถึงความยุ่งยากต่าง ๆ ของแต่ละคน จบเรื่องด้วยแสดงผลของความยุ่งยากที่แต่ละคนทำไว้

มีผู้รู้ท่านอธิบายว่า คำว่า คน แปลว่า ยุ่ง ที่แปลคนว่ายุ่งเพราะยุ่งมาแต่ต้นแล้ว เป็นเด็กก็ยุ่งเรื่องเด็ก เป็นหนุ่มสาวก็ยุ่งเรื่องหนุ่มสาว เป็นผู้ชายก็ยุ่งเรื่องผู้ชาย เป็นผู้หญิงก็ยุ่งเรื่องผู้หญิง ยุ่งเรื่องของตัวยังไม่พอแถมไปยุ่งเรื่องของคนอื่นเขาก็มี

ความยุ่งของคน เกิดจากตัณหาเป็นตัวชัก ตัณหาได้แก่ความทยานยาก ใฝ่ฝันไปในกามารมณ์บ้าง ความมีความเป็นบ้าง ความทยานอยากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นบ้าง คนยุ่งเพราะตัณหาชักเดิมทีเดียวยุ่งที่ใจก่อน คนผู้บ่นว่ากลุ้มบ้าง รำคาญบ้างเหล่านี้เพราะยุ่งข้างในมาแล้ว ใจถูกตัณหาเข้าครอบงำจนหาทางออกไม่ได้จึงต้องบ่น จากนั้นทำให้ยุ่งนอก คือก่อกรรมทำเวรเรื่อยไปตามแต่ฤทธิ์แรงของตัณหานั้น ถ้าว่าเป็นกามตัณหาก็ทำให้

ปรารถนาเรื่องกามคุณตลอดเวลา ถ้าว่าเป็นภวตัณหาก็ปรารถนาจะมีลาภ มียศ มีอำนาจ และใฝ่ฝันจะให้มั่นคงถาวร ถ้าเป็นวิภวตัณหา ก็ปรารถนาจะเปลี่ยนจากที่มี ที่เป็นอยู่แล้วให้แปลกออกไปอีก เรื่องของคนก็คือเรื่องยุ่ง จะบันเทายุ่ง ต้องรู้วิธีดับตัณหา ซึ่งท่านแสดงว่า รวมลงในไตรสิกขา ศีล สมาธิ และปัญญา ศีลเป็นสภาพควบคุม กาย-วาจา ของคน มิให้ประพฤติชั่วหรือร้ายกาจ สมาธิเป็นเครื่องควบคุมใจของคนให้สงบระงับ ปัญญาเป็นคุณให้คนรู้จริงเห็นจริงตามความเป็นจริง คุณธรรมทั้ง 3 จำเป็นสำหรับกันความยุ่งยากของคนสังคมมนุษย์อันเต็มไปด้วยความยุ่งยากนี้ จะสงบลงได้บ้างถ้าทุกคนรู้จักปฏิบัติตนให้สงบ และเมื่อตนสงบแล้ว ก็ชื่อว่ามีคนดีเพิ่มขึ้นในโลกอีก 1 คน ความยุ่งยากทั้งหลายในโลก ก็มีตัวเรา 1 คน ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทอยู่ด้วย ผู้ปล่อยใจให้ตัณหาชักนำ ย่อมต้องวุ่นวายดุจดังตัวอย่างของคนในท้องเรื่องที่เล่าไปแล้ว
